

KARYS

1868
SAUSE - JANUARY
Nr. 2

KARYS

1969
Nr. 2 (1449)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

E. PETRAUSKAITĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje

BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės žinios"

Leidžia:
L. V. S. RAMOVĖ N. Y. SKYRIUS

TURINYS

A. Aleksandravičius — Už Lietuvos nepriklausomybę	(viršelis)
J. Miškinis — Lietuvos savanorių keliai	33
P. Matekūnas — Nepriklausomybės kovos Zarasų apskr. ribose	34
A. Budreckis — Lietuviškoji ekspansija	44
Z. Raulinaitis — Kovos su Danų varingais VII-IX a.	48
St. Baitšys — Aviacijos pusvalandis virš uošvyno	52
B. B. — Šveicarijos nepriklausomybės išlaikymas	53
Tremties Trimitas	56
Šaulė Tremtyje	59
Karinės Žinios	61
Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje	62
K r o n i k a	63

ATSTOVAI: Baltimore	M. ŠIMKUS	Los Angeles	O. ŽADVYDAS
Chicago	J. STANKONAS	Philadelphia ..	A. IMPOLENAS
Cleveland	F. EIDIMTAS	Australija	V. ŠALKONAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — S. J. Minkus

Chicago, Ill. — "Gifts International",
"Marginiai", "Parama".

Detroit, Mich. — V. Perminas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Kenosha, Wis. — B. Juška

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N.J. — Kazys Trečiokas

Omaha, Nebr. — J. Kantanavičius

Woodhaven, N.Y. — J. Pašukonis
("Aidas") "Romuva"

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas,
P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew
Surrey

AUSTRALIJOJE:

S. Slavickas — 44 Slevin St., Geelong North, 3215, Vic. Australia

L. Vasiliūnas — 3 Wall Street
Norwood 5067

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB
Centro Lituano, Plaza Principal de
La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A. Subscription \$7.00 per year. Single copy 70 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 2 (1449)

VASARIS - FEBRUARY

1969

LIETUVOS SAVANORIŲ KELIAI

(50 metų proga)

JONAS MIŠKINIS

1919 metais Lietuvos laisvės aukos buvo didžiausios. Nuo parako dangus dūmavo ir Lietuvos žemė granatų buvo sujaukta. Tai buvo Pirmojo Pasaulinio karo dovana, kuri Lietuvos gyventojams ne džiaugsmą, bet ašaras spaudė. Karui praūžus per Lietuvos žemę, atrodė, kad lygins laukus ir sės javus lietuviai ne sau, bet kitiems, kad tie būtų sotūs. Lyg atrodė, kad tiesime plentus, geležinkelius ir pilsime vieškelius kitiems, kad lengviau būtų svetimiesiems švaistyti po mūsų gimtąjį kraštą.

Bet, tarsi, milžinkapiai atsiverė ir bočių kaulai apsilviko raumenimis. Ardytais keliais, šunkeliais, giriomis ir pelkynais slinko ir pavieniai ėjo ten, kur Tėvynės karo trimitas skambėjo... ir trimitas anos, Vytauto Didžiojo, garsiosios Lietuvos, kuri amžiais jau buvo migdoma. Jo garšan radosi visi tie, kuriuose atgimė milžinų dvasia. Tai savanoriai - kūrėjai ir nepriklausomos valstybės statytojai. Įvairių jų būta, kaip įvairūs yra kūrybos veikalai. Vieni atstovavo tautos smegenis, kiti raumenis ir plieną. Tačiau visus jungė vienas tikslas — didelė užduotis ir visiems vienas dygliuotas kelias.

O kelias, kelias! Skausmu ir ašaromis nuklotas, vargais ir prakaitu nužymėtas. Nuo tėviškės slenksčio lydėjo savanorį motinos ir sesių ašaros, graudindamos pasiryžėlių širdis. Motinos ašara, nebaigta vaga ir neišvarytas pradalgis kėlė klausimą, ar galės kada nors savanoris nudžiovinti ašarą, tęsti nebaigtą darbą.

Daugeliui iš tėviškės, ypač iš Vilnijos krašto, teko bėgti slapčia, nes tėviškė buvo prieš okupuota. Ilga kelionė, nakvynė laukuose ar tamsiame miške sekino kovai reikalingas jėgas, o nuplyšęs batas drebino kojas, o nudėvėtas drabužis nešildė kūno. Retos eilės su netobūlais ginklais, nepasisekimai, kritusiųjų ramybė ir sužeistųjų

vaitojimai slopino pasiryžimo dvasią. Lietuvos didvyriai turėjo nugalėti ne tik fizines kliūtis, bet atsispirti ir dvasinėms pagundoms ir baidyklėms, lyg tas jaunuolis, jieškas užburto kalno, užkeikto turto. Bet laisvės ilgesys, pasiryžimo dvasia, padėjo nugalėti kliūtis, pasiekti užburtąjį lobį — Tėvynės laisvę. Tiesa, ne visiems likimas buvo malonus. Daugeliui nebuvo lemta grįžti į tėviškės gimtuosius namus su pergales vainiku, giedant džiaugsmo himną. Tik palinkęs kryžius, svyruojąs beržas ir siūbuojančios ant kapo gėlės, dieną ir naktį, kužda jų kaulams: garbė jums...

DAUG ŽUVO KOVOSE

Per tuos karus, bei kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės, karo laukuose žuvo 1,002 kariai ir 96 mirė nuo žaizdų; iš jų nukauta 1919 metais kovose su bolševikais ir bermontininkais — 530; kovose su lenkais 1919-20 m. — 232 kariai; kovose su lenkais želigovskinkais — 222 ir dėl demarklinijos išlaikymo žuvo 18 karių ir sargybinių. Sužeisti buvo 1,175; iš jų invalidai tapo 163 kariai; ligoninėse nuo įvairių ligų ir sužeidimų atsidūrė — 2,611. Šaulių ir partizanų žuvo 78.

Tačiau daug laisvės kovotojų grįžo į savas tėviškes iš kurių buvo su ašaromis palydėti, kur langai prarymoti ir akys laukiančiųjų pražiūrėtos. Grįžo parnešdami saviesiems dvigubą džiaugsmą — gyvybę ir laisvę. Ne visi, tiesa, parėjo sveiki, kiti karo laukuose paliko koją, ranką, akį ar dalį sveikatos.

Sveikieji grįžo prie arklo, dalgio, varstoto ar nebaigto mokslo. Jie siekė asmenišką laimės, džiaugdami Lietuvos prisikėlimu. Tokiems Tėvynė stengėsi atsilyginti ne vien garbės ženklais, žemės sklypais, pirmenybe prieš kitus piliečius, bet ypač tuo, kad jų pradėtas kūrimo darbas buvo tęsiamas valstybės stiprinimo ir kultūrinimo

NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVOS ZARASŲ APSKRITIES RIBOSE

PETRAS MATEKŪNAS

KOVOS SU RUSAIS BOLŠEVIKAIS

Neilgai teko rusams bolševikams šeimininkauti Zarasų apskrity. Visi Zarasų apskrities gyventojai jautė ir laukė dienos, kada jie bus išlaisvinti iš to "rojaus", kuris visiems taip įkyrėjo. Kai tik Ukmergės rinktinė gegužės mėnesio antroje pusėje užėmė Kurklius, Anykščius, Adoniškius ir priartėjo prie Viešintų miestelio, o Panevėžio rinktinė užėmė Kupiškį ir artėjo prie Zarasų apskrities ribų, tuojau visų gyventojų nuotaika pagerėjo. Ypatingai tam buvo jautrūs dusetiškiei. Jie balandžio mėnesio pabaigoje išvaikė vietinę tarybą, miliciją ir išlaisvino iš kalinimo, kuriuos tie buvo suėmę.

Panevėžio ir Ukmergės rinktinėms priartėjus prie Zarasų apskr. ribų, Dusetų, Salako ir kitų apylinkių jauni vyrai, tėvynės meilės vedami, vienas po kito perbėgdavo į lietuvių pusę ir įstodavo į lietuvių dalinius savanoriais. Vien tik iš Dusetų valsčiaus įstojo 76 savanoriai. Tik komunistai ir bolševikų šnipai lietuvių nelaukė, nes žinojo, kad už savo darbus gaus atitinkamą atpildą. Pakriaunio dvaras, kuriame įsikūrė karin. Glovackio štabas, jiems pasidarė pabaisa, nes po visas apylinkes sklido gandai, kad karo lauko

teismas bolševikų šnipus šaudo vietoje, o buvusius tarybos pareigūnus baudžia rykštėmis, kiekvienam paskirdamas po šimtą ar daugiau, kurios išdėstomos dalimis savaitės laikotarpyje.

a) Kovos Panevėžio rinktinės bare

Prie Kupiškio sumušti bolševikai traukėsi Daugpilio link. Birželio 7 d. 2-jo pėst. pulko daliniai užėmė Kriaunų miestelį ir įsistiprino nuo Sartų ežero ligi Obelių. Dusetų miestelis dar buvo bolševikų rankose. Jis buvo "užimtas", kaip pasakoja vietos gyventojai, birželio mėn. 8 d. vieno kareivio, atėjusio iš Pakriaunio dvaro. Jis "įsistiprino" viename klojime ir laukė, kaip jam buvo įsakyta, paramos. Kitą dieną į Dusetų miestelį atėjo antras kareivis. Surinkęs iš pirmojo kareivio žinias, per Sartų ežerą laiveliu perkeltas vienos lietuvaiteš, pasiekė Pakriaunio dvarą. Po kelių dienų miestely jau buvo trys 2 p.p. pulko kareiviai, bet jie miestely nesirodė, nes vėjo mūšas dar buvo bolševikų žvalgų rankose.

2 p.p. pulkas bolševikus persekiudamas ėjo pirmyn. Birželio 11 d. II batalionas, vadovaujamas karin. Laurinaičio, užėmė Aleksandravėlę, Suvieką ir kitas vietas. Tą pačią dieną, kai tik

linkme. Gi, didesnio už dvasinį bei moralinį atlyginimą žmogus nežino. O dvasinis atlyginimas yra tas, kad žmogaus darbas ir pastangos įvertinamos, kad jo idealai būna suprasti, jais sekama.

PRIE NEŽINOMO KAREIVIO KAPO

1928 m., dešimties metų Lietuvos nepriklausomybės proga, savanoriai suvažiavę laikinojoje sostinėje Kaune, Karo muzėjaus sodely, prie Nežinomo Kareivio kapo, ne jausmų pagauti, bet rimtai, kaip tinka nusipelnusiems vyrams, pareiškė savo, lyg testamentinę, valią, būtent:

"Gražios, saulėtos, nuostabiomis legendomis ir karžygių garbės vainikais apipintos mūsų Tėvynės laukai, miškai, pievos, kaimai ir miestai turi daug kartų pagrozėti. Mes šaukiame kiekvieną Lietuvos žemės sūnų ir dukrą su meile be paraginimų, kiekviena proga atiduoti savo duoklę Tėvynei, iš peties dirbti ne tik savo, bet ir Jos gerovei, laimei ir garbei."

Taigi, jie, savanoriai, nepasitenkino atlikę pagrindinį tautos darbą — vadavimą. Jie siekė didingos Lietuvos. O patys gerai žinodami laisvės kainą, sakė:

"Žuvusiųjų savanorių ir savo vardu mes skelbiame didžiausią panieką tokiam Lietuvos žemės sūnui ir dukrai, kas bet kokiomis aplinkybėmis atsisakytų švenčiausių žmogaus teisių laisvai ir nepriklausomai gyventi, arba bet kuria kaina parduotų priešui nors mažiausią savo Tėvynės reikalą."

Savanorių išvaikščių kelių erškėčiai per 22 nepriklausomo gyvenimo metus pražydo Tėvynės gelėmis ir nešė pribrendusių vaisių. Dėl jų Lietuvos miško broliai — partizanai, kovodami su okupantu bolševiku, paaukojo ant Tėvynės aukuro keliasdešimt tūkstančių geriausių tautos sūnų bei dukrų, liejo kraują už Lietuvos nepriklausomybę, vykdydami didįjį Lietuvos pirmųjų savanorių testamentą tikėdamiesi, kad gyvenimo sukuriai atneš lietuvių tautai šviesesnį rytojų.

buvo užimtas Aleksandravėlės bažnytkaimis, į jį atvyko 2 p.p. pulko vadas karin. Glovackis su štabu ir III batalionas, kuris po įvairių kautynių su bolševikais buvo jau išvargęs.

Birželio 12 d. bolševikai stipriomis jėgomis puolė 4, 5, 6, 7 ir 9 kuopas, kurios pasitraukė. Per kautynes ypatingai nukentėjo 4-ji kuopa, vadovaujama karin. Ramanausko. Ji buvo užėmusi apsaugos liniją netoli Suvieko kaimo augštumose tarp ežerų ir pelkių. Bolševikai ją puolė, ankstį rytą, apėję iš užnugario. Juos nakties metu per pelkes pervedė vietos rusai sentikiai, nes iš priešakio jie pulti nedrįso. Nors kariai atkakliai gynėsi, bet netikėtai užklupti jų puolimo atlaikyti negalėjo ir su dideliais nuostoliais pasitraukė į Viensėdį. Jiems besitraukiant per Suvieko kaimą dar juos apšaudė iš kelių namų vietos komunistai. Per kautynes buvo užmušti eiliniai kariai Viktoras Radzevičius, Matas Gudaitis ir Pranas Kalvaitis. Keletas buvo sužeisti ir aštuoni kariai pateko į nelaisvę. Kuopa, taip pat, neteko dviejų kulkosvaidžių, 22 šautuvų, lauko virtuvės ir kito turto.

Sekančią dieną, t.y., birželio mėn. 13 d., anksti rytą, bolševikai iš Suvieko pusės pradėjo apšaudyti iš artilerijos, o vėliau ir iš kulkosvaidžių, bei šautuvų 2 p.p. pulko 8-ją kuopą, kuri buvo įsistiprinusi Maniuliškių ir Paliuniškių kaimų laukuose. Bolševikų artilerijos šaudymas buvo nepavojingas, nes sviediniai dažnai nesprogdavo. Tačiau juos dar apšaudė iš artilerijos, per klaidą, karin. Gaiga nuo Aleksandravėlės pusės. Apie tą artilerijos apšaudymą, nors ir trumpai, bet gana įdomiai rašo plk. J. Petraitis savo knygoje „Laisvę ginant“.

“Neužtenka, kad mus bolševikų ir mūsų artilerija šauda, dar ir lietūs su perkūnu ima iš viršaus pilti — pasidarė tikras pragaras. Sudaužęs porą medžių, perkūnas po pusvalandžio nurimo: liovėsi šaudę ir bolševikai. Ir kam jie bereikalingai šaudys, matydami, kad lietuviai geriau saviškius šauda. Nė vieno raito neturėjome — nebuvo per ką pranešti, kad nustotų šaudę. Labiausiai pykau ant pulko štabo — patys įsakė užimti Paliuniškes ir patys dabar stumia iš čia. Pasiunčiam porą vietinių gyventojų su pranešimu. Dar labiau pradėjo mušti. Pagaliau, ateina pas mane iš Maniuliškių kaimo vienas gana vikrus vaikinys Antanas Streikus ir pasisiūlė man:

— Ponas vade, aš, paėmęs savo arklį, nujosiu į jūsų artileriją. Tik pasakykit man, kur ji stovi ir kaip reikia jiems pasakyti?

— Jok į Aleksandravėlę, aš parašysiu raštelį, kurį įduok pulko vadui, karininkui Glovackiui.

Streikus basas, be balno, skubiai nujojo. Po kokios valandos artilerija sustojo šaudžiusi. Ma-

tyt, mano raštelį karin. Glovackis gavo. Ką Glovackis padarė su karininku Gaiga, nežinau, bet tik nuo to laiko Gaiga jau daugiau nebešaudė ir fronte nebepasirodė. Mano raitelis Streikus grįžo atlikęs uždavinį ir daugiau nuo kuopos neatsitraukė.”

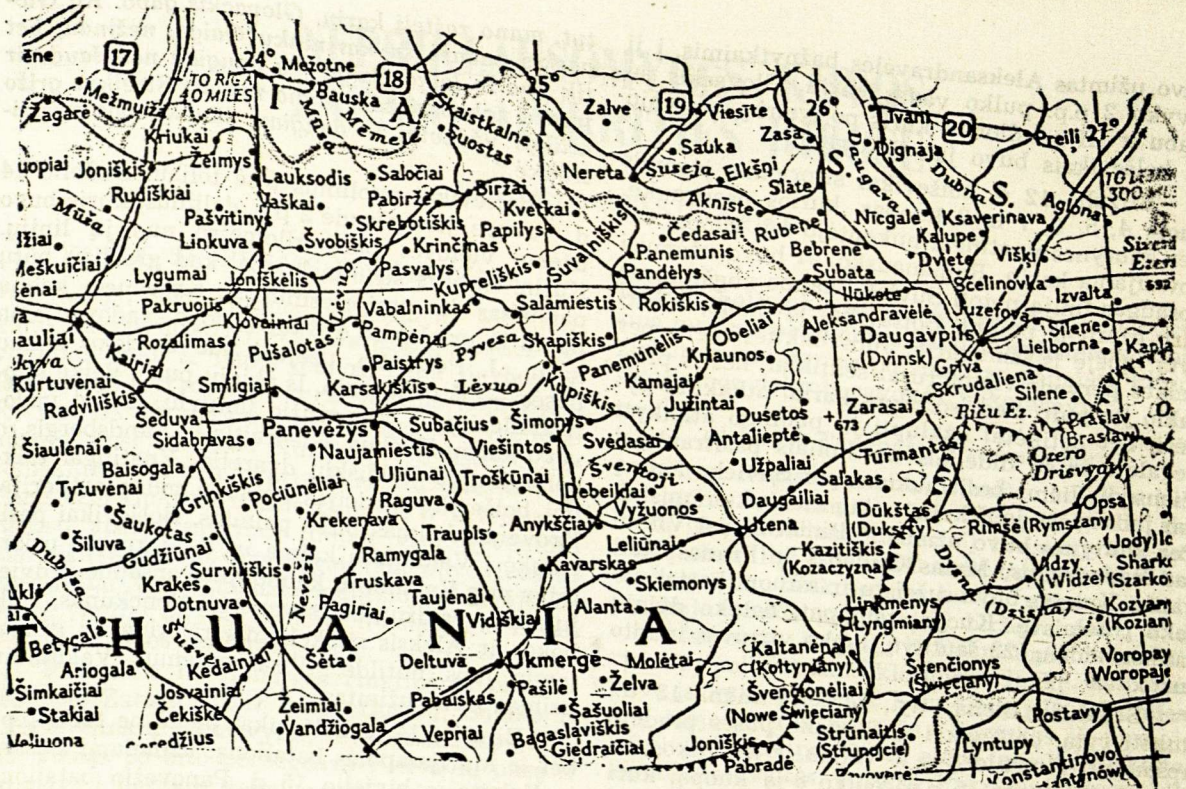
Bolševikai puolimus tęsė toliau. Birželio 14 d., vakare, jie apšaudė 2 p.p. dalinius, kurie buvo užėmę vietoves pusę kilometro nuo jų linijų. Karin. Zubrys su 6-ta kuopa, kad greičiau būtų palaužtas jų pasipriešinimas, Krovencų kaimą puolė iš priešakio, o 8-toji kuopa, vadovaujama karin. J. Petruičio, užėjusi nuo Suvieko kaimo pusės, — iš užnugario. Iš abiejų pusių veikė stipri artilerija: iš Viensėdžio lietuvių, kuriai vadovavo karin. Dočkus, Giedraitis ir Landsbergis, o bolševikų iš Gaidiškių dvarelio. Ypatingai taikliai bolševikų pozicijas apšaudė mūsų artilerija. Krovencų kaimas buvo paimtas. Bolševikai pasitraukė į Vaidminių kaimą ir, 8-ji kuopa priartėjęs prie Vaidminių kaimo, juos apšaudė iš dviejų kulkosvaidžių, bet savanoriai Venckūnas, Kulbokas ir Aleksis su keliomis rankinėmis granatomis juos nutildė. Visai sutemus Vaidminių kaimas buvo užimtas.

Birželio 14 d. bolševikai puolė ne tik 2 p.p., bet ir Marijampolės batalioną, užimdami Lassen ir Eglaitę, o birželio 15 d. Panevėžio batalioną ties Bebrine, bet buvo atmušti. Rinktinės štabas, saugumo sumetimais, kai bolševikai pradėjo pulti visu frontu, įsakė 2 p.p. daliniams grįžti į senąsias pozicijas, nors bolševikai, išskyrus tik Marijampolės bataliono bare, buvo sulaikyti ir priešpuoliu buvo paimti, kaip jau minėjau, Krovencai, Vaidminiai, Suviekas, o 5-ji kuopa artinosi net prie Milgedžių kaimo.

Bolševikai gavę pastiprinimų birželio mėn. 18 d. vėl pradėjo pulti, ypatingai nuo Eglaitės geležinkelio, Subačiaus kryptimi. Aršios kovos vyko net dvi dienas. 7-ji kuopa, vadovaujama karin. Butkevičiaus, po aršių kovų, buvo apsupta, bet 19 d. ankstį rytą iš to apsupimo prasiveržė ir, kaip ir kiti pulko daliniai, užėmė naujas pozicijas, o bolševikai įsistiprino linijoje Aviliai - Kukliai - Suviekas - Vaidminiai - Gudai - Judonys - Stamaniai - Mikonys - Dvetas.

Liepos mėn. 7 d. p.p. vadas karin. Glovackis su štabu, kuris buvo išsikėlęs į Pakraunės dvarą, vėl persikėlė į Aleksandravėlę. Vakare 20 val. II ir III batalionai išvyko užimti nurodytas pozicijas, o I, kuris buvo mažiausias, buvo paliktas pulko rezerve. Apie dvyliką valandą, nakties metu, per klaidą, ties Balčiūniške, netoli Suvieko kaimo, įvyko stiprus susišaudymas tarp II bataliono kuopų, nes II bataliono viena kuopa, kuri buvo anksčiau išsiųsta, buvo palaikyta bolševikais. Kai paaiškėjo, kad tai savieji, šaudymas

Situacinis š. r. Lietuvos žemėlapis

buvo tuojuo sustabdytas, tačiau bolševikai, pajutę pavojų, pradėjo mūsų pozicijas apšaudyti iš artilerijos, kuri stovėjo prie Gaidiškių dvarelio, visai prie jų pozicijų. Prieš auštant II batalionas, užėmęs į rytus nuo Vaidminių kaimo senus rusų apkasus, užsilikusius nuo I-jo Pasaulinio karo, stipriai apšaudė 6-ji latvių komunistų pulką. 6-ji kuopa, vadovaujama karin. Zubrio, padedant kitoms bataliono kuopoms, iššoko iš apkasų ir atakavo bolševikus, išvydami juos iš jų pozicijų ir užėmė Rautensee. Tuo pat metu, kai II batalionas puolė bolševikus, 8-ji kuopa užėmė Antužę ir Papuinę, 7-ji — Pavedinę ir Advertiniškes, o 9-ji kuopa su karin. Sinickiu buvo pasiūsta į Grenzen. II batalionas, užėmęs Rautensee, persekiodamas priešą žygiavo į Schrotenhof. Kad bolševikai neapsuptų, II Bn. vieną kuopą pasiuntė į Alt Grunwald ir I Bn., kuris buvo negausus, surinkęs vieną kuopą, — į Suvieką, nepalikdami pulke jokio rezervu.

Liepos 8 d. bolševikai puolė 7-ją ir 8-ją kuopas. 7-ji kuopa bolševikų puolimą atlaikė, o 8-ji traukėsi. Susidarė kritiška padėtis, nes bolševikams užėmus Rautensee, II Bn. būtų apsuptas, o rezervų, kad sulaikytų bolševikus, pulke nebebuvo. Karin. J. Petruitis, norėdamas atstatyti padėtį, kreipėsi į grupės rinktinės štabo atsiųstą

instruktorių Debenjasevičių, kuris vadovavo šioms kautynėms, bet ir jis nežinojęs ką bedaryti. (Debenjasevič buvo atsiųstas į 2 p.p. iš rinktinės štabo, kuri sudarė gen. Kleščinskas ir plk. St. Nastopka. Į pulką jis buvo atsiųstas instruktorium. Kalbėjo tik rusiškai, nes lietuviškai nemokėjo. Pulko vadui Glovacikiui prisistatė kaip generalinio štabo pulkininkas, kilęs iš lietuvių didikų ir prašė jį vadinti Algirdu Kęstutaičiu. Vėliau, jis iš Lietuvos pabėgo.) Karin. J. Petruitis, nesirodant šiose kautynėse pulko vadui Glovacikiui, ėmėsi iniciatyvos. Jis tuojuo sugrąžino 9-ją kuopą, kuri buvo pasiūsta Grenzen link ir įsakė jai pulti bolševikus 8-sios kuopos bare. Padėtis po sunkių kautynių, jau temstant, buvo atstatyta.

Liepos 9 d., vos tik praaušus, bolševikai stipriomis jėgomis vėl pradėjo pulti visu frontu. Tuomet į kautynių lauką atėjo pulko vadas karin. Glovacakis. Kai J. Petruitis jo paklausęs, kodėl jis tik dabar atvykęs, atsakęs, kad viename pulke du pulko vadai negali būti. Jeigu rinktinės štabas juo nepasitikis, tegul atsiųstasis ir vadovauja.

Marijampolės batalionas, kuriam vadovavo karin. Butkus, bolševikų puolimo neatlaikė ir, niekam nepranešęs, pasitraukė. Bolševikai per Alt Gruenwaldą ir Neu Gruenwaldą puolė Schoedorno ir Lassen kryptimi, norėdami apsupti, Pa-

Žvalgų būrys išvyksta vykdyti kautynių uždavinį (1920 m.)

nevėžio batalioną ir 2 p.p. dalinius pulti iš užnugario.

Pasitraukus Marijampolės batalionui, padėtis pasidarė gana kritiška. Pulko vadas Glovackis įsakė visiems pulko daliniams pasitraukti į savo senas pozicijas.

Liepos 31 d. Panevėžio rinktinės vadovavimą perėmė gen. Katche. Užimtose pozicijose Panevėžio rinktinė išstovėjo iki rugpjūčio 25 d.

b) Kovos Ukmergės rinktinės bare

Ne tik Panevėžio, bet ir Ukmergės rinktinės bare vyko aršios kovos su bolševikais, kurie spaudžiami traukėsi, prisilaikydami Zarasų - Kauno

plento, Zarasų link. 1 p.p., vadovaujamas karin. K. Ladygos, birželio mėn. pradžioje įsistiprino Baibių - Zokarių - Antalieptės ribose, o pulko štabas įsikūrė Daugeliuose. Salako miestelis ir apylinkės prie Ligajos ežero dar liko neužimtos. Bolševikai buvo įsitvirtinę Ažubališkėse, Vajasiškių bažnytkaimy ir Puslių kaimo ribose. Iš šių vietų jie darydavo dažnus priešpuolius. 1 p.p. vadas karin. K. Ladyga įsakė III Bn, kuriam vadovavo karin. K. J. Čaplikas, užimti Salako miestelį. Priešo pozicijos buvo gerai išžvalgytos ir paruoštas puolimo planas. 7-ta kuopa, vad. karin. M. Rėklaičiui, užėmė pozicijas Paberžės, o 8 ir 9 kuopos, kurioms vadovavo karin. B. Bilminas ir

Vaizdas iš fronto, Nepriklausomybės kovų metu

P. Dundulis, Gatelių kaimų laukuose. Puolimą pradėjo liepos mėn. 11 d. ankstį rytą. 9-ta kuopa, vad. karin. P. Dundulio, užėmė Puslių kaimą, toliau pasidalino į dvi grupes ir puolė priešą, susitelkusį Vajasiškio bažnytkaimyje, viena 9-tos kuopos grupė, vadovaujama karin. Treiderio, puolė tiesia kryptimi, o karin. P. Dundulio, užėjus bolševikams į užnugarį, nuo Aštrakalnio kaimo pusės. Tuo metu kai 9-ji kuopa bolševikus puolė šiaurės rytų kryptimi, 7-ji kuopa, vad. karin. M. Rėklaičio, atakavo Vajasiškį ir Ažubališkių kaimą iš pietų ir vakarų pusės, 8-ji kuopa, vad. karin. B. Bilmino, paliko rezerve. Bolševikai traukėsi Ligajos ežero šiaurine puse Salako link, nes pietinėje ežero kranto pusėje jiems kelią užkirto karin. P. Dundulis su savo daliniu. Užėmus Vajasiškio bažnytkaimį, visos jėgos buvo sukoncentruotos bolševikų apsupimui, nes Salako miestelį pulti iš vakarų pusės, esant lygioms vietovėms, buvo neįmanoma. Puolimui vadovavo pats pulko vadas karin. K. Ladyga. 7-ta kuopa bolševikus puolė Trinkuškių - Kiemonių, 9-ta Avinuosta - Salako kryptimi, o 8-ta kuopa paliko atsargoje ir ėjo paskui 9-tą kuopą. Sumušti bolševikai traukėsi Salako link. 7-ta kuopa po trumpų kovų užėmė Kiemonių kaimą ir jame įsistiprino, o 9-ta kuopa prie šiaurinio Ligajos ežero kranto vienoje augštumoje, išsklaidė susitelkusius bolševikus ir be jokių kautynių užėmė Avinuostos kaimelį ir, perėjusi mišką, apsinakvojo netoli Salako. Sekančią dieną, t.y., liepos mėn. 12 d., ankstį rytą 8 ir 9 kuopos, kaip pulko vadas K. Ladyga pasiūlė, per mišką apėjo Salaką ir jį puolė iš pietų pusės, remiant 4-tai baterijai, kuriai vadovavo karin. M. Pečiulionis. Bolševikams pasitraukus į mišką, esantį šiaurėje, 8-ta ir 9-ta kuopa užėmė Salako m., o 7-ji kuopa Kiemonių kaime įsistiprino ir saugojo bataliono kairįjį sparną. Salako puolimo eigą stebėjo vyr. karo vadas gen. S. Žukauskas, kuris tuo metu buvo atvykęs. Liepos 14 d. bolševikai sutraukė daugiau kariuomenės, remiami artilerijos, pradėjo puolimą, bet jų atakos buvo atremtos. Šiose kautynėse ypatingai pasižymėjo drąsa ir sumanumu karin. Povilas Dundulis ir M. Rėklaitis.

Plk. Kazys Ališauskas savo straipsnyje "Lietuvos kariuomenė (istorinė apžvalga)" rašo, kad "Salako paėmimas, taktiniu žingsniu, yra laikomas vienas iš gražiausių veiksmyų mūsų kariuomenės, mažų ir paskirų dalių veikime." Dail. V. Mackevičius ir Z. Petravičius tas kovas gražiai afvaizdavo ant drobės. Tie jų paveikslai buvo pakabinti Vytauto Didžiojo muzėjuje, Kaune.

Užėmus Salako m. buvo sustota linijoje Salakas - Volungiai, o bolševikai Grybiškių - Bružų - Avilių - Čičerio ežerų tarpekly. Dusetų barą užėmė Vilniaus bataliono 2-ji ir 3-ji kuopa, o Sa-

laką — Ukmergės batalionas, kurio dvi kuopos į Salaką atvyko liepos mėn. 14 d. vakare, dar tebevykstant kautynėms. Kazitiškio apylinkėje buvo lenkų kariuomenės daliniai.

c) Pasiruošimo laikotarpis tolesniems žygiams

Po smarkių kovų, tiek Panevėžio, tiek ir Ukmergės rinktinės ilsėjosi. Veikė tik žvalgyba. Kariams toks ramus gyvenimas greitai nusibosdavo. Kartais jie paerzindavo bolševikus. Nakties metu jie priedavo arti prie jų apkasų, iššaudavo keletą šūvių ir greitai pasitraukdavo. Bolševikai tuomet paleisdavo į darbą visus savo ginklus. Nutildavo tik po kelių valandų, kai apsižiūrėdavo, kad priešo jau senai nėra toje vietoje, kur buvo girdėti pirmieji šūviai. Taip pat ir bolševikai nesnausdavo. Ypatingai jų veikla pasireiškė Panevėžio rinktinės bare, kur didelį savo aktyvumą parodė 6-sis latvių komunistų pulkas. Jis beveik kiekvieną dieną užpuldavo lietuvių dalinius. Vieną dieną bolševikai, kurie buvo įsistiprinę Aviliuose, užėmė net Dusetų vėjo malūną. Trys komendantūros kariai, kurie ėjo sargybą, netikėtai užklupti prie malūno ir kapinių, buvo nušauti. Bolševikai norėjo užimti ir Dusetų miestelį, bet jį išgelbėjo vienas kareivis, grįžęs iš sargybos. Jis paėmė sunkųjį kulkosvaidį ir, padedant dviem paaugliams Dusetų miestelio berniukams, nusiėšęs jį į vieną pakluonę, apšaudė malūną. Kai tik jis pradėjęs šaudyti, tuojau atsiliepė komendantūros štabas, kuris buvo įsistiprinęs viename kalnelyje ir 2 p.p. viena kuopa, stovėjusi 4 km nuo Dusetų m. Bolševikai neatlaikė ir, paleidus kelius šūvius iš užnugario vietos partizanams, pasitraukė į savo punktus, palikdami net keletą kulkosvaidžių. Tas kareivis, kuris išsaugojo Dusetų miestelį, teturėjo, kaip pasakoja vietos gyventojai, tik kokius 16 metų, kilimo buvo iš Rokišio apskrities.

d) Vietos gyventojai padeda lietuvių kariams

Lietuvių daliniams kovoti su bolševikais padėjo ne tik jaunimas, bet ir moterys, kurios nuėdavo į bolševikų pusę ir, surinkusios reikalingas žinias, pranešdavo lietuviams. Iš jų ypatingai išsiskyrė dvi ūkininkaitės seserys Anelė ir Kostė Juozėnaitės iš Pakunigės vienkiemio, Antalieptės valsčiaus. Jos ne tik surinkdavo žinias apie bolševikus, bet net išgelbėjo sunkųjį kulkosvaidį, kurį paliko 1 p.p. 3-ji kuopa, kai ją staugiai apsupo bolševikai ir ji turėjo skubiai trauktis. Kulkosvaidis buvo paliktas jų tėvų sodelyje. Jos tuojau užklojo žabais ir nakties metu, praėjusios pro bolševikų apsaugą, nunešė jį į lietuvių pusę ir grąžino 3-jai kuopai. Jos abi, pasibai-

gus Nepriklausomybės kovoms, buvo apdovano-
tos I-jo laipsnio Vyčio Kryžiaus su kardais or-
denu. Iš to matyti, kad kulkosvaidžiai tada ypa-
tingai buvo branginami. 2 p.p. pulko vadas Glo-
vackis, reaguodamas dėl kulkosvaidžių palikimo
priešui, kapitoną Edvardą Noreiką norėjo atiduoti
Karo lauko teismui.

Vietos gyventojai, taip pat, pagal savo išga-
les, padėdavo lietuvių daliniams ir maisto pro-
duktais.

e) Bolševikų propaganda

Nuo liepos 15 d. iki rugpjūčio mėn. 25 d. tiek
lietuviai, tiek ir bolševikai ruošėsi tolesnėms ko-
voms. Bolševikai žinojo, kad jiems teks palikti
Lietuvą, bet vilties dar nenustojo tikėdamiesi,
kad lietuvius savanorius paveiks savo atsišauki-
mais, kuriuose jie ragino sukilti prieš savus va-
dus, nes jie esą dvarininkų vaikai ir t.t. Tokių
atsišaukimų, kaip plk. J. Petraitis rašo, "nors
imk ir vežimais vešk". Bet bolševikai savo tikslo
neatsiekė, nes atsišaukimai, tiek Panevėžio, tiek
ir Ukmergės rinktinėse karių tarpe pasisekimo
neturėjo, nors daug iš savanorių buvo basi, api-
plyšę, blogai maitinami ir menkai ginkluoti. Jie
paliko ištikimi Tėvynei Lietuvai ir troško kuo
greičiausiai išvyti bolševikus iš Lietuvos.

f) Zarasų operacija

1919 m. rugpjūčio mėn. 22 d. kariuomenės
vadas Silvestras Žukauskas davė įsakymą Pane-
vėžio ir Ukmergės rinktinių vadams rugpjūčio
mėn. 24 d. visu frontu pradėti puolimą prieš bol-
ševikus. Pirmoji puolimą pradėjo Ukmergės rink-
tinė, kuriai vadovavo karin. K. Ladyga. Vilniaus
bataliono dvi kuopos puolė Avilių ir Naujasėdžio
kryptimi, sutikdamos didesnę pasipriešinimą ties
Avilių bažnytkaimiu, Švilčikų kaime, Krakinės
miškelyje ir Auslo ir Avilių ežerų tarpe, kur bol-
ševikai buvo įsistiprinę I Pasaulinio karo užsili-
kusiuose apkasuose. Jų pasipriešinimas šiame
bare greitai buvo palaužtas. Avilių bažnytkaimį
užėmė viršilos Gūdaičio vadovaujamas mokomo-
sios kuopos būrys ir karin. Stasio Raštikio du
būriai.

Rugpjūčio 25 d., apie antrą valandą po pietų,
Vilniaus bataliono daliniai, persekiodami bolš-
evikus, priartėjo prie Zarasų ežero ir jo šiaurine
puse bolševikus spaudė Daugpilio link. Bolševi-
kai dar pasipriešino Jaunaikių kaimo laukuose,
apšaudydami Vilniaus batalioną ne tik iš kulko-
svaidžių, bet ir iš artilerijos. Stasys Juškėnas,
buvęs jauniausias kareivis Vilniaus batalione (te-
turėjęs vos tik 14 metų), savo straipsnyje "Ir aš
1919 m. buvau karys" įdomiai aprašo savo išpū-
džius išgyventus ties Jaunaikių kaimu per įvy-
kusias kautynes:

"Priartėjome prie Zarasų ežero. Dešiniau
nuo mūsų už ežero girdėjosi atskiri šūviai. Mūsų
gurguolė sustojo prie tilto. Kareiviai, perbėgdami
jį, bėgo į kalvas. Dar ir dabar matau, kai mūsų
kuopos vadas Jokūbėnas, apskritą austrišką ke-
purę užsidėjęs, visai nesislapstydamas ėjo vieš-
keliu ir davinėjo kareiviams įsakymus. Iš Jau-
naikių kaimo kalvų pasigirdo bolševikų kulko-
svaidžių serijos ir šautuvų šūviai. Iš mūsų pusės
taip pat pradėjo veikti kulkosvaidis. Einame ir
mudu su gydytoju. Sugulame prie didoko akmens.
Jis šaudo, o aš, vieną šūvį iššovęs, bijau kitą už-
taisyti. Šautuvas sugedęs. Tūnau už akmens. Iš
už Zarasų bolševikai paleido keletą patrankų šū-
vių. Užgirdęs sviedinių užėsį, bučiau kažin kur
atsidūręs. Bet negalėjau, nes arti nebuvo nei
troby, nei krūmų. Akmuo taip pat per kietas.
Kitaip bučiau į jį įlindęs. Pamačiau, kad per gy-
dytojo rankas kraujas bėga. Pasirodo, kliudė bol-
ševikinė kulka. Jis man įsako išimti bintus ir
jam ranką aprišti. Jis eidamas prie gurguolės,
mano šautuvą nusinešė, o man paliko savąjį,
trumpą šautuvėlį. Baisiai jam už tai buvau dė-
kingas. Kol mes ranką apraišiojome, ir visas šau-
dymas sustojo. Pamačiau, kad Jaunaikių kaimo
kalvose mūsų kariai raketą paleido. Zarasai buvo
mūsų rankose. Gaila, kad mūsų daliniui teko tik
Zarasų miesto, tolokai nuo miesto centro išsiki-
šusią, Šaltupės gatvę perkirsti. Pačius Zarasus
užėmė pirmasis pėstininkų pulkas. Šalia Jaunai-
kių kaimo kitame (pavadinimą pamiršau) buvo
paimta keliolika bolševikų belaisvių."

Vilniaus batalionas, palikęs dešinėje pusėje
Zarasų miestelį, bolševikus persekiodamas, žy-
giavo Daugpilio kryptimi.

Kai Vilniaus batalionas bolševikus puolė
Avilių - Naujasėdžio kaimų link, 1 p.p., vadovau-
jamas karin. K. Ladygos, puolė Zarasų kryptimi,
prisilaikydamas Kauno - Zarasų plento.

Ir šiame bare, kaip ir Vilniaus bataliono, vy-
ko smarkios kautynės, ypatingai Baltriškių baž-
nytkaimyje ir Balčio dvaro laukuose. Nors bol-
ševikų jėgos buvo žymiai stipresnės, bet savano-
rių drąsa ir sumanumas juos privertė trauktis su
dideliais nuostoliais. Šiame bare bolševikams va-
dovavo lietuvis Baltušis-Zemaitis, kuris 1940 m.,
kai bolševikai okupavo Lietuvą, perėmė Lietuvos
kariuomenės likvidavimą. Per šias kautynes žu-
vo 1 p.p. I Bn. 1-mos kuopos vadas leitenantas
Jurgis Sidarevičius, baigęs Lietuvos karo mokyk-
los IIją laidą. (Ltn. J. Sidarevičius, tebevykstant
kovoms, buvo palaidotas Daugailių kapinėse kar-
tu su kitais už Lietuvos laisvę kritusiais kariais;
o toje vietoje, kur jis krito, Baltiškių šaulių bū-
rys jo garbei pastatė paminklą, kurį dabartiniai
okupantai bolševikai nugriovė.)

1 p.p., spausdamas priešą Zarasų link, rug-

pjūčio 24 d. užėmė Degučius, Asavytus ir kitas vietas.

Zarasų miestelis buvo puolamas iš dviejų pusių. 1 p.p. daliniai puolė plentą, o Vilniaus batalionas, kaip jau minėjau, į šiaurę nuo Zarasų ežero — Šaltupės kryptimi. Rugsėjo 25 d. apie 2 val. Zarasų miestelis jau buvo užimtas. Į jį išvygiavo 1 p.p. II Bn. dalinys.

Nors Zarasų miestelio gyventojų daugumą sudarė aplenkę lietuviai, žydai ir rusai, lietuvių karių, išskyrus tik komunistus, išsiilgę laukė, nes badas, įvairios ligos, netvarka, baimė ir teroras visiems įkyrėjo. Kai tik lietuvių daliniai pradėjo atakuoti Zarasus, visi gyventojai išsislapstė, bijodami vietos komunistų ir bolševikų kareivių, kurie traukdami galėjo iš keršto nužudyti, nes gerai žinojo, kad lietuvių visi laukė. Gatvės, kai lietuvių daliniai išvygiavo į miestelį, buvo tuščios, žmonių niekur nesimatė. Jie išėjo iš savo "slėptuvių", kai įsitikino, kad bolševikų nėra ir pavojus yra praėjęs, o slapstėsi tik, anot karin. Glovackio, "nečystosios dvasios", kurių jis, būdamas Zarasų įgulos viršininku, buvo sugaudęs apie du tuzinus ir uždaręs į Zarasų kalėjimą. Drąsesni buvo tik vaikai, kurie apie kokį nors pavojų visai negalvojo. Jie pirmieji, kai tik pajuto, kad bolševikai pasitraukė, išsoko iš savo "slėptuvių" ir pasitiko lietuvių karių, atžygiuojančius Dr. D. Bukanto ir kitomis gatvėmis. Atsidėkodami lietuvių kariams, kad juos išvadavo iš bolševikų, rovė ir skynė iš darželių gėles ir mėtė jiems po kojomis.

— *Mes nežinojome iš džiaugsmo ką ir bedaryti, pamatę pirmą kartą gyvenime lietuvių karį. Tai buvo, atrodo, sapnas, o ne tikrovė. Lietuva kėlėsi, tapo laisva, nepriklausoma. Iš džiaugsmo tik verkėme.* — Tuos kilnius žodžius yra pasakiusi Ona Balbatienė, didi lietuvių patrijotė, kuri kartu su dr. D. Bukantu ir kitais lietuviams kovojo Zarasuose dėl lietuvių.

Tokios pat aršios kovos vyko ir Ukmergės bataliono bare, kuriam vadovavo karin. Jurgis Kubilius. Jo daliniai, kurie stovėjo Pokerniškių, Pudokiškių, Novikų, Drobiškės ir Narūnų kaimuose, pradėjo smarkų puolimą prieš bolševikus, įsistiprinusius I Pasaulinio karo metu užsilikusiuose rusų apkasuose, kurieėjo per Nieseckų, Biržūnų, Gerviškių, Sorokovkos kaimų laukus, sutikdami smarkų pasipriešinimą. Bolševikai buvo išmušti tik sekančią dieną, padedant artilerijai. Besitraukdami bolševikai dar buvo įsistiprinę Samavos, Rusteikių ir Sloniškių kaimų rajone, bet ir iš tų vietų, artilerijai padedant, buvo išmušti. Rugsėjo 26 d. Smalvų bažnytkaimis jau buvo užimtas ir į jį atkeltas bataliono štabas, o sekančią dieną perkeltas į Turmontą, kurį užėmė I. kuopa, vadovaujama karin. Rekašiui. Bolševi-

kai, pasitraukę iš Turmonto, įsistiprino į šiaurę, netoli Turmonto, senuose rusų apkasuose. Čia jiems į pagalbą buvo atvykęs iš Daugpilio šarvuotas traukinys, kuris apšaudė lietuvių pozicijas. Neturėdami artilerijos, prieš jį lietuviai kariai negalėjo veikti. Norėjo išardyti bėgius, bet šarvuočio įgula pastebėjo ir tuojuo pasitraukė. Per šį apsišaudymą du lietuvių kariai buvo sužeisti nukritusio sviedinio netoli jų kulkosvaidžio. Kariams išbėgiojus, bolševikai vos tik nepaėmė kulkosvaidį, bet jį jau paskutiniu momentu, išgelbėjo kulkosvaidžių komandos karin. A., kuris už tai buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi.

Rugsėjo 28 d. bolševikai pasitraukė iš Laukėsos bažnytkaimio. Į jį rugsėjo 30 d. atsikėlė bataliono štabas.

Nuo Ukmergės rinktinės neatsiliko ir Panevėžio rinktinė. Ji puolimą pradėjo rugsėjo 26 d. rytą 3 val. trimis voromis: 2 p.p. ir 3-čia baterija puolė Raudinės kryptimi per pietinę ir šiaurinę Čičirio ežero pusę. Marijampolės batalionas, Gudų kuopa ir 2-sios baterijos vienas būrys — Kovenka - Schoedern dv. kryptimi, o Panevėžio batalionas ir I-ji baterija, padalyta į dvi voras — Annenhof - Weisense ir Mikališkių - Putriškių - Kaupiškių kryptimi.

Priešas, spaudžiamas Panevėžio rinktinės, traukėsi visu frontu Daugpilio link. Ypatingai bolševikai buvo įsitvirtinę Kuklių kaimo laukuose tarp Avilių ir Čičiro ežerų. Kpt. Edvardas Noreika su 8-ta kuopa netikėtai apsupo Kuklių kaimą ir beveik visą bolševikų dalinį, kuris ten buvo įsistiprinęs, paėmė į nelaisvę. Toliau, kpt. E. Noreika, užėmęs Kuklius, vakare, saulei leidžiantis, puolė Suvieką, kai bolševikai rinkosi prie lauko virtuvės pasiimti vakarienės. Netikėtai užklupti šampolinių granatų krušos, jie pakriko ir pradėjo bėgti, palikdami lauko virtuves, gurguoles, daug šautuvų, šovinių ir kitokio kariško turto, o mūšiskiai juos atakavo. Bolševikai, kurie buvo įsistiprinę Raudinės dvare, bijodami, kad juos neapsuptų, pasitraukė.

1919 m. rugsėjo 31 d. abi rinktinės priėjo Dauguvos upės krantus. Nors bolševikai sekančią dieną puolė mūsų kariuomenės dalinius prie Kalkūnų, remiami stiprios artilerijos ugnies, jie buvo atremti su dideliais nuostoliais. Vėliau bolševikų aktyvumas visai susilpnėjo. Retkarčiais vykdavo tik vietinio pobūdžio susišaudymai.

Spalio 6 d., nustumus bolševikus už Dauguvos, 1 p.p. užėmė saugoti demarkacijos liniją nuo Jezno ligi Zarasų, o 2 p.p. I Bn. — nuo Niklovkos ligi Kalkūnų, išimtinai ir II Bn. — nuo Turmonto ligi Kalkūnų, o III Bn. buvo atkeltas į Zarasų miestą.

Neilgai lietuvių kariams teko saugoti tuos barus, kuriuos jie buvo užėmę. Spalio 12 d. abi

rinktinės išvyko į Radviliškio pusę, kur buvo telkiamos jėgos prieš bermontininkus. Į jų vietą atvyko 4 p.p., vadovaujamas karin. Jakaičio. To pulko štabas ir dalis kariuomenės buvo įkurdinta Zarasuose tose pačiose patalpose, kurias turėjo užėmę 2 p.p. daliniai.

Bolševikai mūsų savanorių buvo išvyti už Dauguvos. Tai buvo sunki kova dėl laisvės, nes prieš jėgos buvo dešimteriopai stipresnės ir geriau ginkluotos. Bet mūsų savanorių drąsa, sumanumas ir ryžtas tą kovą laimėjo. Tauta, kol ji dar bus gyva, neužmirš jų.

KOVOS SU LENKAIS

a) *Lenkų karių ir partizanų veržimasis į Zarasų kraštą*

Pirmieji nepriklausomybės metai Lietuvai buvo labai sunkūs. Visi ją norėjo okupuoti. Priešų buvo iš visų pusių. Nuo jų visų reikėjo apsiginti. Vos tik rusų bolševikus mūsų savanoriai išvijo už Dauguvos, įsiveržė bermontininkai, kurie, neva, norėjo kariauti prieš bolševikus. Nuo jų neatsiliko ir pietų kaimynas lenkas, kuris veržėsi gilyn į Lietuvą. Nors santarvės valstybės su lenkais buvo nustačiusios tris demarkacijos linijas, dalyvaujant net jų pačių atstovams, bet lenkų patenkinti negalėjo, nes jie norėjo atgaivinti senąją Lenkijos valstybę. Kitaip sakant, jie norėjo, kad Lenkijos ribos eitų "ad Morza, do Morza". Lietuviams nesutikus, jie stengėsi jėga tai įvykdyti, pradėdami užpuldinėti mūsų kariuomenės sargybas ir užiminėti vis didesnius Lietuvos plotus, kurie mūsų buvo išlaisvinti iš rusų bolševikų. Lietuviai, kovose su bolševikais ir bermontininkais užimti, lenkų puolimų, neturėdami pakankamai jėgų, sulaukyti negalėjo. 1919 m. spalio mėn. 5 d. lenkai užėmė Salako miestelį, bet greitai iš jo pasitraukė. To pačio mėnesio 25 d. Salaką vėl užėmė lenkų 9 p.p. trys kuopos (priklausę III legijonų divizijai) bet, kaip ir pirmą kartą, apiplėšę pasitraukė. Tokius užpuldinėjimus jie darė beveik kiekvieną dieną visame bare, pradėdami nuo Grivos ligi Dūkšo miestelio. Nors šiame bare prieš lenkus stovėjo mūsų 9 p.p., vadovaujamas energingo karin. Jakaičio, kuris priklausė III divizijai, nuo visų užpuolimų, tačiau, apsiginti negalėjo, nes baras buvo ilgas, o jėgų mažai. 1920 m. sausio mėn. 16 dienos naktį lenkai iš pasalų, kaip jiems jau yra įprasta, užpuolė ties Turmonto mūsų 6-sios kuopos barą. Mūsų kariai, su dideliais nuostoliais, pasitraukė. Per kautynes penki kariai buvo užmušti ir devyni sužeisti, o keturiasdešimt pateko į nelaisvę, į tą skaičių įėjo 6-tos kuopos viršila ir komendantas, kuris buvo įsikūręs Turmonto geležinkelio stotyje. Po to skaudaus įvykio, vos tik praėjus dviem dienom, t.y., 18 d. naktį, vadovaujant pačiam pulko vadui

Jakaičiui, lietuvių kariai, atsikeršydami lenkams, staigiai užklupo ir sumušė lenkų dalinį, esantį prie Turmonto. Per šias kautynes lietuviai paėmė į nelaisvę du lenkų karininkus, 198 kareivius ir šarvuotą traukinį, kuris atvyko jiems į pagalbą iš Daugpilio pusės. Visi lenkų belaisviai buvo atvaryti į Zarasus ir "įkurdinti" kalėjime,

Taip pat lenkų kareiviai, stovėję Dūkšto miestely, irgi dažnai įsiverždavo į mūsų pusę. Toki jų "žygiai" nevisuomet pasisekdavo. 1923 m. balandžio mėn. 14 d. apie 30 lenkų gerai ginkluotų karių, paprašyti Gubavos dvaro savininko L. Brodovskio, kuris buvo pabėgęs pas juos, įsiveržė į Gubavos dvarą, esantį 8 km nuo Salako m. Per susišaudymą du lenkų karininkai ir keturi kareiviai buvo nušauti, dešimt sužeista ir trys buvo paimti į nelaisvę, o likusieji pabėgo.

Nuo lenkų karių ir jų partizanų daugiausiai nukentėjo Smalvų, Salako ir Dūkšto valsčiaus lietuviai. Lenkai buvo taip sužvėrėję, kad su lietuviais elgėsi kaip tikri plėšikai ar žmogžudžiai, pavartodami prieš juos ginklą. 1920 m. kovo mėn. 26 d. Fermos vienkiemy, Dūkšto valsčiuje, jie nužudė ūkininką Petkelį, jo žmoną, tarnaitę ir du vaikučius, o Didžiasalio kaime, tik kitu metu, nušovė Labuckaitę, kuri norėjo pabėgti pro langą; kitame kieme jie nužudė tik ką sugrįžusį lietuvį iš Amerikos, išlupdami iš jo burnos visus auksinius dantis ir paimdami kitus vertingesnius daiktus. Išėidami iš kaimo, dar suėmė kelis jaunus vyrukus ir nusivarė į Breslaują, kur juos tardė ir net mušė, norėdami iš jų išgauti žinių apie lietuvius partizanus. Po dviejų savaitių, nieko iš jų neišgavę, paleido. Nuo jų dar nukentėjo Nariūnų kaimas, esantis Salako valsč. Lenkų partizanai jį net du kartus apiplėšė. Neaplenkė jie ir Smėlynės bažnytkaimį, esantį 4,5 km į šiaurę nuo Zarasų m. prie Latvijos sienos. Į Smėlynės bažnytkaimį įsiveržė vidurnakty. Iš klebono kun. J. Janulionio atėmė du gerus arklus ir, apiplėšę kai kuriuos vietos gyventojus, pasitraukė Turmonto link. Jų siautėjimas pasireiškė ir kitose vietose. Jie apiplėšė net du kartus Tartokų malūną, esantį Salako valsč., netoli Rainių kaimo, suėmė beeinantį keliu siuvėją Stasį (pavardės nepavyko sužinoti) ir, pririšę prie beržo su šautuvo buože mirtinai suskaldė jam galvą. Buvo ir daugiau panašių lenkiškų "žygdarbių".

Nuo jų neatsiliko nei žandarai, nei policija. Jie irgi, kaip ir partizanai, žiauriai elgėsi su lietuviais. 1919 m. per Kalėdas Juodalaukyje, Dūkšto valsč., jie sunkiai sužeidė Justiną Panavą. Nuo jų besigindamas, Panavas juos įviliojo į Dysnos ežero liūnų akivaras. Tris žandarus jis su granatomis užmušė vietoje, o poručnikui, besprogdama granata, nutraukė koją. Panašus įvykis įvyko ir Antakalnės kaimo kapinėse. Čia žandarai pašo-

vė berniuką Narbutą, kuris begriždamas į Nepriklausomą Lietuvą buvo užėjęs pasimelsti už mirusių giminių vėles. Žandarai norėjo jį suimti, bet jis su granatomis, nors ir buvo sužeistas, gynėsi, užmušdamas net du žandarus.

Nors karo veiksmai tarp lietuvių ir lenkų buvo nutraukti, bet lietuviai ir toliau buvo persekiojami, tardomi ir žiauriai mušami bei žudomi.

b) Salako "Smogiamasis" partizanų būrys

Tokie lenkų dažni užpuldinėjimai įgrišo vietos gyventojams, o ypač salakiškiams, kurie, kaip ir dusetiškiai, buvo susipratę lietuviai. Šiame bare, kitaip vadinamoje, "Mirties zonoje", pradėjo veikti Petro Šiaudinio "Smogiamasis" partizanų būrys. Kaip genrolo Povilo Plechavičiaus būrys atvirai pasireiškė kovoje su rusais bolševikais, sulaukdamas jų veržimąsi gilyn į Žemaitiją tose vietose, kur nebuvo vokiečių kariuomenės dalinių, taip Petro Šiaudinio vadovaujamas "Smogiamasis" partizanų būrys sėkmingai kovojo su lenkų partizanais ir "Strzely nadniemscy", kurie įsiverždavo į lietuvių pusę ir terorizuodavo vietos gyventojus, o ypač lietuvius. Jis su savo būriu vyrais nukeliaudavo net ligi 40 km į Vilniaus kraštą. Į jo būrį įėjo vyrai, ne tik iš "Mirties" zonos, bet ir nuo Adutiškio, Tverečiaus, Daugeliškių, Apso, Dūkšto ir kitų vietų. Tai buvo, kaip ir pats jų vadas, drąsūs ir kovoje užgrūdinti vyrai.

Petras Šiaudinis į jų terorą atsakė griežtu išpėjimu:—Už vieną lietuvių penki lenkai miriop! — Toks jo išpėjimas labai paveikė vietos dvarininkus ir aršius lenkus. Ypatingai išsigando Dūkšto dvaro savininkas Zanas ir bijodamas jo keršto, išsikėlė gyventi į Vilnių. Jis į savo dvarą sugrįžo, kai arti jo įsikūrė Kop'o pasienio apsaugos dalinys. Šiaudinis, taip pat, su savo vyrais likvidavo plėšikų gaują ir jos vadą rusą Makarovą, buvusį Zarasų kalėjimo viršininką.

Su lenkų partizanais, kurie siautė Salako apylinkėse, P. Šiaudinio "Smogiamajam" būriui kovoti padėjo Vaitas su savo vyrais, atvykę iš Žemaitijos.

Po 1924 m., kai lenkai nustojo užpuldinėti, P. Šiaudinio būrys buvo išformuotas. Jam, kaip gerai žinančiam Dūkštą, Daugeliškius ir kitas Vilniaus krašto vietas, buvo pavesta atlikti kiti svarbūs uždaviniai. Jis dažnai nuvykdavo į Vilniaus kraštą ir iš ten parnešdavo įvairių atsišaukimų, išleistų lietuvių kalba, kurie buvo skirti grynai Nepriklausomos Lietuvos lietuviams. Juose buvo raginami nuversti Lietuvos valdžią ir prisijungti prie Lenkijos. Tą visą "literatūrą" ir du laikraščius, kuriuos plečkaitininkai leido vie-

ną Rygoje, o kitą Lydoje, jis atiduodavo "Mūsų Vilniaus" redaktoriui Vincui Uždaviniui.

Lenkų vyriausybė žinojo, kad P. Šiaudinis lankėsi Vilniaus krašte, bet sugauti jo niekaip negalėjo, nors dėjo visas pastangas. Už jo galvą paskyrė net 20,000 zlotų kas ją atneštų, ar jį patį gyvą atvestų. Keliones jis atlikdavo nakties metu, nes jos buvo labai pavojingos. Prie visokių pavojų jis buvo pripratęs. Tai buvo šaltų nervų, kaip sakydavo salakiečiai, žmogus. Pavojinguose momentuose jis greitai susiorientuodavo ir laimingai pabėgdavo, ar kaip nors kitaip išsisukdavo.

Jis pasidarė tiek vietos, tiek ir Vilniaus krašto gyventojų tarpe legendiniu asmeniu, o ypač po to, kai jis "pavogė" buvusį seimo narį Kėdį iš Dūkšto geležinkelio stoties restorano. Nors, tiesa, Kėdžio "pavogime" dalyvavo ir Salako šaulių būrio narys Bikulčius, bet visą tą planą paruošė jis pats, susitaręs su savo bendradarbiais.

c) Zarasų progimnazijos mokiniai karių gretose

1920 m., kai lenkai pradėjo didelę ofenzyvą Ukrainoje prieš bolševikus, lietuvių sargybų užpuldinėjimas liovėsi. Bet toji ofenzyva jiems nepasisekė. Bėdos verčiama, lenkų vyriausybė, norėdama santykius su mumis pagerinti, 1920 m. liepos mėn. 4 d. pripažino Lietuvą *de facto*. Lietuvos padėtis, žinoma, truputėlį pagerėjo. Liepos mėn. 12 d. Lietuvos vyriausybė su bolševikais Maskvoje pasirašė taikos sutartį. Karo veiksams priartėjus prie Lietuvos teritorijos ribų, Lietuvos vyriausybė paskelbė neutralitetą. Lenkai negalėdami kovoti siauroje vietoje tarp lietuvių ir bolševikų, trumpindami frontą, liepos mėn. 6 d. pasitraukė iš Lietuvos užimtų vietų, kurias tuojau užėmė mūsų kariuomenės daliniai, kaip Dūkštą ir kitas vietas. Tačiau, bolševikai, rugpjūčio mėn. 15-19 d., prie Vyslos, lenkų buvo labai sumušti. Lenkai pasidarė nebesukalbami. Pradėjo vėl, kaip ir pirma, veržtis į Lietuvą. Ypatingai kritiška padėtis susidarė Lietuvai, kai lenkai sulaužė Suvalkų sutartį, pasirašytą spalio mėn. 7 d. Tai buvo tikrai kritiškas momentas. Spalio mėn. 9 d. jie paėmė Vilnių ir veržėsi gilyn į Lietuvą. Tokiu mums sunkiu ir kritišku momentu, kai visos jėgos buvo pasiūstos prieš lenkus, latviai spalio mėn. 12 d. užėmė grynai lietuvišką Eglaitę (kurioje, kaip spėjama, yra palaidotas Mindaugas), Ilūkštą ir Smėlynę su jos apylinkėmis, ligi taip vadinamo "taško", kur baigėsi Kurlandijos gubernija. Bet, po kelių dienų, matyt, susiprato negerai padarę ir pasitraukė už Laukėsos upės, Smėlynės bažnytkaimį palikdami mūsų pusėje. O dėl šių žemių lietuvių buvo tiek daug kovota ir pralieta kraujo! Šias vietas, kaip jie pa-

siteisino, užėmė grynai strateginiais sumetimais, ryšium su gen. Želigovskio veiksmais.

Lenkų kariuomenė kasdien vis gilyn veržėsi į Lietuvą. Lapkričio mėn. pradžioje užėmė Dūkštą, Smalvas ir Turmontą. Jų tikslas buvo užimti ir Zarasus. Netoli Zarasų m., ypatingai nakties metu, pasirodė jų žvalgai ir partizanai. Įtempimas augo kasdieną. Vieną naktį lenkų žvalgai buvo pasirodę net Zarasų priemiestyje Petruniškėse. Kilus miestui pavojui, susipratę vietos gyventojai, tarnautojai ir Zarasų progimnazijos augštesniųjų klasių mokiniai: Liucijus Burba, Jonas Čegys, Juozas Gučius, Petras Lapienis, Petras Juodvalkis, Liudas Mečys, Jonas Matuliauskas, Adolfas Milašius, Leonas Gruodis, Jonas Šileikis, Vincas Tamošiūnas, Jonas Tumėnas, Juozas Taškūnas, Stasys Zagorskas, Bronius Žydonis ir kiti paliko, kaip Maironis sako, "arklą, knygą ir lyrą" ir prisistatė Zarasų apskrities komendanto kapitono Broniaus Zaleskio dispozicijon, stodami greta Zarasų komendantūros karių, kurie tesudarė vieną kuopą, ginti Zarasų miestą ir jo apylinkes.

Kpt. B. Zaleskis iš tarnautojų, partizanų ir mokinių, kurių skaičius siekė apie 60 vyrų, sudarė Smalvų ir Salako užtvartas, priskirdamas prie jų kelis Zarasų komendantūros karius. Smalvų užtvartai vadovavo žemės tvarkytojas J. Juodinis, o Salako — Petras Skurka. Į šias užtvartas, sustiprinimui, dar buvo atsiųsti iš Rokiškio komendantūros 15 kareivių ir viršila Lapinskas. Lenkų žvalgai, užtvartoms apsikarus, susitikę su mūsų patruliais, pasitraukdavo, vengdami kautynių. Spalių mėn. pabaigoje lenkai dideliomis jėgomis puolė Smalvų ir Salako užtvartas. Užtvartos lenkų puolimo neatlaikė. Per kautynes buvo sužeistas Smalvų užtvartos vadas Jonas Juodinis. Per tas kautynes keletas lietuvių kovotojų buvo paimta į nelaisvę, jų tarpe ir Zarasų progimnazijos mokinys Jonas Čegys. Iš jo buvo atimti viršutiniai drabužiai ir batai. Jis buvo laikomas Dūkšto daboklėje. Sargybiniui užmigus, jis vienmarškinis ir basas pabėgo, o kitus lenkai paleido. Vėliau abi užtvartas, lenkams daugiau nebeu puolant, komendantas išformavo ir kiekvienas grįžo prie savo darbo, o mokiniai toliau tęsti mokslą.

Kpt. B. Zaleskis tokiu kritišku momentu parodė didelę drąsą ir sumanumą. Kitų patarimais nesivadovavo — dirbo savo nuožiūra ir patirtimi. Zarasų apskr. gydytojas Juozas Buzelis, kuris tuo metu buvo Steigiamojo Seimo nariu, turėdamas iš prigimties blogą būdą — kur reikia ar nereikia kištis į svetimus reikalus — norėjo "patarti" kpt. B. Zaleskiui, kaip reikia parengti apsigynimą. Kpt. B. Zaleskis, norėdamas atsikratyti jo įkyrių "patarimų", "apšventino" jį nagai. Tas įvykis, žinoma, atsidūrė seime. Liaudininkai ruošė vyriausybei interpeliaciją, bet dr.

Grinius patarė jiems interpeliaciją iš seimo prezidiumo atsiimti. Viską iššaukė gyd. J. Buzelio didelis netaktas, kurio jokių būdu negalima buvo pateisinti. Dr. K. Grinius, kai Krašto Apsaugos ministeris plk. K. Žukas jį supažindino su visa kvota pasakė: — Maža jam Zaleskis dar davė. Tiesą pasakius, ir aš pats jam ausis apskaldyčiau.

Triumfavo tuo momentu tik vietos aplenkėję dvarininkai. Jie tikėjosi, kad Lietuva bus greitai lenkų okupuota. Bet tos viltys neišsipildė. Jų niekas "neišvadavo", nes lenkų "sukilėlių" armija, vadovaujama vilniečio dvarininko gen. Liucijaus Želigovskio, kuris net lenkiškai gerai nemokėjęs kalbėti, mūsų narsiųjų karių, lapkričio mėn. 19-21 d. buvo sumušta ties Giedraičiais ir Širvintomis, o užpuldinėjimams, kuriuos darydavo lenkų kareiviai ar jų partizanai prie demarkacijos linijos, kelią užkirto 3-čias dragūnų "Geležinio Vilko" raitųjų dalinys, kuris į Zarasų miestą atvyko 1923 m. žiemos metu. Nusiraminius lenkams, sekančiais metais, anksti pavasarį, tas dalinys iš Zarasų m. ir kitų vietų, kur saugojo valstybės sieną, išvyko, o jo vietą 1924 m. sausio mėn. 1 d., perėmė pasienio policija.

d) Administracijos linija

— Per tą pačią žemę, nei iš šio, nei iš to, nusitiesė demarklinija — sako žurnalistas Cicėnas. Skaudu buvo lietuviams, kai trečdalis Lietuvos paliko lenkų pusėje. Turime būti už tai "dėkingi" Alijantų komisijai, kuri žiūrėjo tik lenkų interesų, o ne lietuvių, pamindama teisės principus po kojomis. Jie vadovavosi palankumo "teise" didesniam. Toji gėdos linija, kaip ją galima pavadinti, buvo nutiesta toje vietoje, kur sustojo mūšiai, įsimaišius lapkričio mėn. 21 d. Alijantų komisijai. Nustačius tą liniją, dalis Zarasų apskrities, kaip Turmontas, Smalvos, Rimšė ir Dūkštas su apylinkėmis, pasiliko lenkų pusėje. Toji demarkacijos linija, vietoje nustatytų tautinių sienos ženklų, buvo atžymėta "šluotomis" ar, kaip vietos gyventojai vadindavo, "stičkomis", viena nuo kitos apie 100 metrų atstumu.

Toji gėdos linija vietos gyventojams padarė didelių nepatogumų, nes daugelio ūkių žemė liko perkirsta į dvi puses: viena dalis Lietuvoje, o kita lenkų okupuotoje pusėje. Tokiems ūkininkams, pagal atskirą susitarimą su lenkais, buvo leidžiama dienos metu su arkliais ir ūkio įrankiais per-eiti į kitą pusę ir apdirbti žemę, ar atsivežti derlių. Jie galėjo tą liniją pervaziuoti tik nurodytuose punktuose, kuriuose tikrindavo tiek Lietuvos, tiek Lenkijos pasienio apsaugos tarnautojai. Nelegaliai perėję administracijos liniją būdavo baudžiami pinigine pabauda, kurią nustatydavo

(Nukelta į viršelių 3 psl.)

LIETUVIŠKOJI EKSPANSIJA

V. Algirdo užkariavimai

ALGIRDAS BUDRECKIS

(Pradžia 1968 m. KARYS Nr. 5)

19. ALGIRDAS ĮSITVIRTINA D. L. KUNIGAİKŠČIU

Gediminas mirė 1341 metų žiemą. Po jo mirties įvyko pagrindinis pasikeitimas pagonių Gediminaičių grupėje. Mantvydas, kuris buvo bevaikis, mirė tuojaus po tėvo. 1344 m. žiemą Algirdas ir Kęstutis pašalino Jaunutį nuo Didžiojo kunigaikščio sosto. Jaunutis prarado betkokią progą atgauti sostą, kai Maskvoje būdamas priėmė pravoslavų tikėjimą, pasirinkdamas Jono vardą. 1345 m. Algirdas Jaunučiui-Jonui davė Zaslaulio kunigaikštiją, kur anas ir apsigyveno. Nuo to laiko Zaslaulis buvo pavadintas Iziaslaulio kunigaikštija. Jaunutis gyveno Zaslauelyje ligi savo mirties, 1366 m. ir pradėjo Zaslavskių kunigaikščių liniją. Po jo mirties Zaslaulį valdė jo sūnus Mykolas.

Gedimino gambiausi sūnūs ir paskutiniai Gediminaičiai pagonys, Algirdas ir Kęstutis, paėmė Lietuvos valdžią į savo rankas. Jų darnus dvi-valdis truko 33 metus. Algirdas pats buvo Didysis kunigaikštis ir jo viešpatavimas atnešė Lietuvai šlovės ir didybės. Algirdo rankose atsirado visa Tikroji Lietuva su senovės jotvingių žemėmis (Pagiriu ir Palenke) ir seniausiais prijungtomis rusinų žemėmis — Polocku ir Vitebsku. Tikroji Lietuva, arba *Lithuania Propria*, buvo tas jėgų branduolys, kuris teikė galios Didžiajam kunigaikščiui. Algirdo įsikūrimas Vilniuje ir Kęstučio Trakuose suteikė šiems miestams Lietuvos sostinių prestižą.

Užuot išsiblaškiusi, Gediminaičių galia pasidarė pastovi ir tvirta. Algirdo ir Kęstučio sujungtai galiai turėjo nusilenkti visi kiti broliai ir brolėnai. Davę Algirdui klusnumo priesaiką, jie pasiliko kiekvienas toje kunigaikštijoje, kurią buvo gavęs valdyti iš tėvo, ir valdė kaip augščiausios valdžios pastatyti tvarkytojai. Vadinasi, Algirdas, gavęs Vilnių perversmo keliu, toliau stiprino Didžiojo kunigaikščio valdžią, sumaniai pasinaudodamas savo brolių — vasalinių kunigaikščių parama.

To negalėjo pakeisti, nei Naugarduko Karijotas, nei Pinsko Narimantas, nei Valuinės Liubartas. Karijotas ir Narimantas abudu turėjo gausias šeimas. Kiekvienas Gedimino vaikaitis,

jei gavo iš tėvo valdą, valdė tik mažą gabaliuką teritorijos. Pavyzdžiui, kai Narimantas žuvo Stravos mūšyje, 1348 m., pats Pinsko miestas atiteko sūnui Vosyliui, kurio broliai gavo kitą teritoriją. Nežiūrint tėvonijos teisių, palikimų išdalinimas priklausė DLK Algirdo malonės. Kunigaikštis Liubartas, būdamas įsivėlęs į ilgametes kovas su Lenkijos Kazimieru, negalėjo kištis į Tikrosios Lietuvos vidaus reikalus.

Jaunajai kartai bręstant, Algirdas panaudojo savo sūnus ir brolvaikius DLK tarnybai, siųsdamas juos į įvairius kraštus pasiuntiniais, panaudodamas jų parašus sutartyse su kaimynais. Algirdas juos pašaukdavo ir ginti pasienį nuo priešų; ypač jis skirdavo savo brolėnus tvarkyti pasienio miestus. Taip, 1352 m., Algirdo brolėnas valdo Smalenską tuo metu, kai tai kunigaikštijai grasina Maskva. Būdavo ir daugiau tokių atvejų Rytų srityse. Algirdas pasodino Narimantaitį ant Mstislavlio sosto. Nukariaudamas Smalensko ir Briansko žemes, Algirdas paskyrė tenais brolėnus vietininkų teisėmis. Taipogi jo brolvaikiai gynė Lietuvos-Lenkijos pasienį (kaip, antai, Jurgis Narimantaitis).

20. ALGIRDO RYTŲ POLITIKA

Kaip tėvas Algirdas buvo pranašus valstybininkas, taip jis buvo ir gabus administratorius ir valstybinės vizijos kūrėjas. Algirdas turėjo aiškia politinę programą, kurią nuosaikiai siekė pravesti. Ją galima šitaip trumpai apibrėžti:

- 1) sujungti Didžiojo kunigaikščio rankosna visas lietuvių gyvenamas žemes;
- 2) perkelti kryžiuočius iš jų užgrobtų žemių į stepes kovai su netikėliais totoriais;
- 3) prijungti prie Lietuvos visas rusų žemes.

Pagal Algirdo programą, kurią jis išdėstė 1358 m., laiške imperatoriui Karoliui IV, Rusija nebuvo laikoma lygiateise sritimi, bet turėjo būti lietuvių ekspansijos plotu (*omnis Russia ad Letwinos deberet simpliciter pertinere*). Algirdas norėjo įkurti Lietuvos imperiją Rytų Europos lygumoje su vyraujančiu joje lietuvių elementu. Vienas iš svarbiausių akstinių tokiai politikai buvo pats faktas, kad jo šeima gausėjo, sūnams rei-

kėjo parūpinti valdas, kad jie tarpusavyje nesipeštų po jo mirties. Algirdo valdymo antroje pusėje DLK brolių pozicija ėmė smukti. Narimanto, Karijoto ir Jaunučio vaikai teuzėmė tik vietos kunigaikštelių vaidmenį. Svarbesnis politinis vaidmuo buvo Algirdaičių ir Kęstutaičių vaidinamas.

Lietuvių ekspansija į rusinų žemes neiššaukė tokio pasipriešinimo, kurį būtų galima laikyti tos tautos solidarumo išraiška. Algirdas tik susidūrė su pavienėmis, didesnėmis ar mažesnėmis, kunigaikštijėlėmis, kurios veikė savarankiškai. Užtenka tik palyginti nedidelę *Lithuania Propria* plotą su rusinų erdvėmis sritimis ir būtų galima padaryti išvadą, kad, jei suvienyta Rusios tauta būtų tada egzistavusi ir gynusi savo bendrus interesus, tai vargu, ar lietuvių imperija būtų XIV amžiuje atsiradusi.

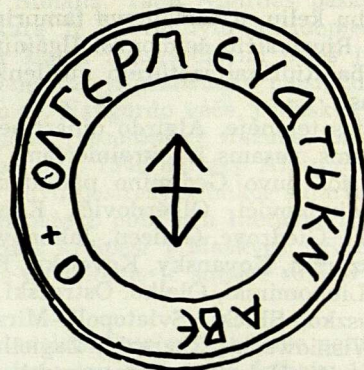
Bendras pavadinimas rusinai arba rytų slavai dar XIV amžiuje yra klaidinąs terminas. Faktiniai, net ir Algirdo laikais egzistavo tik rytų slavų likučiai: dregovičiai, derevliai, polijanai, severiai, radimičiai, vjatičiai ir poločiai. Dar buvo ten ir rytų galindų, bei suomių likučių. Būta tik dviejų faktorių, kurie jungė visą Rusiją, atseit: Riurikaičių dinastijos, kuri broliūdiškai tarpusavyje rungtyniavosi, ir pravoslavų arba stačiatikių tikėjimo.

Algirdas galėjo rasti pritarimo savo ekspansionistinei politikai rusinuose todėl, kad jis tęsė tėvo valdymo principą: užkariautose srityse nepakeisk nieko seno, ir neįvesk nieko naujo. Kai pasklido gandai po rusinus, jog Algirdo valdžia yra tolerantiška ir teisinga, tai totorių engiamieji rusinai laukė laukė, kad šis geradaris Lietuvos valdovas juos išvaduotų iš Aukso ordos jungo.

21. EKSPANSIJA PER VEDYBAS

Rusų metraštininkų buvo pasakyta, jog Algirdas daugiau rusų miestų užėmė savo protu negu savo kardu. Dalinai tai yra tiesa. Kaip daugelis sėkmingų viduramžių valdovų, jis įvertino gausią šeimą. Juk per vedybas, per svainystę galima ar paveldėti sostą, ar bent turėti įtakos į valstybės politiką.

Susigiminiavimas tarp Algirdaičių ir Riurikaičių buvo Algirdo ekspansionistinės politikos integrali dalis. Susigiminiavimas išplėtė lietuvių įtaką į daugelį vietovių. Algirdas turėjo dvi ruses žmonas. Pirmoji buvo Vitebsko kunigaikščio Jaroslavo duktė Marija, kurią jis buvo vedęs 1318 m. Jaroslavui 1320 m. mirus, Algirdas paveldėjo Vitebsko sostą. Su pirma žmona Algirdas turėjo sūnus, kurie užkariavimo, arba susigiminiavimo keliu gavo rusinų kunigaikštijas: Polocko kunigaikštį Andrių, Briansko Dimitrą, Čartorisko

DLK Algirdo valstybinis antspaudas (kiriliškų raidžių įrašas: PEČATĖ KNIAZŲ VEĹLIKOGŲ OLGERIDA)

Konstantiną, Kijevo, paskui Kopylio, Vladimira ir Ratnos Teodorą. Savo dukterims iš pirmosios žmonos Algirdas leido ištekėti už rusinų kunigaikščių. Tat, Teodora ištekėjo už Karačevo ir Zvenigorodo kunigaikščio Sviatoslavo. Nežinomo vardo duktė ištekėjo už Novosilo Jono ir dar viena ištekėjo už Pamario (lenkų) kunigaikščio Kazimiero. Agripina Algirdaitė ištekėjo 1354 m. už Suzdaliao kunigaikščio Boriso Konstantinaičio, kuris pasiremdamas Algirdo parama, mirus jo vyriausiajam broliui Andriui, užgrobė Suzdaliao kunigaikščių giminės valdomą Žemutinio Naugardo (Nižni Novgorod) kunigaikštystę. Žemutinis Naugardas buvo svarbus centras, apie kurį spietėsi tokios sritys, kaip Suzdalis, Gorodecas, Berezezas prie Kliaznos, Jurevas prie Volgos ir t.t. Tai įvyko apie 1360 m. Algirdo žentas trumpai valdė Vladimiro sostą, nes jos brolis Dimitras paprašė pagalbos iš Maskvos Dimitro Doniškio. Dimitras Doniškis privertė kunigaikštį Borisą atiduoti Žemutinį Naugardą broliui Dimitrui, o pats už tai gavo Gorodeco miestą ir sritį.

Algirdo antroji žmona buvo Tverės kunigaikštė Julijona, ištekėjusi už jo 1349 m. ir mirusi 1392 m. Su antra žmona Algirdas turėjo sūnus: Jogailą, Lengvenį, Skirgailą, Naugardo-Seversko kunigaikštį Kaributą, Didžiojo Naugardo vietininką, paskiau Mstislavlio kunigaikštį Kariigailą ir Kernavės kunigaikštį, kuris vėliau buvo Pskovo kunigaikščiu. Jo dukterys iš antrosios žmonos ištekėjo už rusinų kunigaikščių: Alena ištekėjo už Serpuchovo Vladimiro, Marija — už lietuvių Lydos seniūno Vaidylos, o antrąsį už Gorodeko kunigaikščio Dovydo, ir Aleksandra — už mozūrų Ziemovito. Iš viso Algirdas turėjo 12 sūnų ir 7 dukras. Per juos jis išplėtė savo įtaką į rusinus ir dalinai į lenkų sritinius valdovus.

O kurgi Liubartas, kuris buvo vedęs Valuifnės kunigaikščio dukrą? Kiti Gedimainaičiai, tai

pogi vedybų keliu, užcementavo tamprius ryšius su rusinų Riurikaičių šeimomis. Ilgainiui Riurikaičiai arba Riurikaitės turėjo nusilenkti Gediminaičiams.

Istorijos tekmėje, Algirdo dinastinė politika davė lenkams, rusams ir ukrainiečiams visą eilę šeimų, kurios buvo Gedimino palikuonys, kaip antai: Gediminoviči, Olgerdoviči, Kaistutoviči, Czartoryski, Giedroyc, Goliceń, Jallonowski, Korecki, Koszyrski, Kovansky, Koveliskij, Kozielski, Kurakin, Liubomirski, Olelko, Ostrozski, Sangusko, Sanguszko, Slucki, Svietopolk-Mirski, Trubetskoi, Wisniowecki, Żbarazki, Żagiell, Zaslavski, Olelkoviči, Volynski, Ostrogowski.

22. EKSPANSIJA KARDU

XIV amžiaus Lietuva buvo karinė galybė. Bizantų istorikas Nikeforas Gregoras paliko mums visą eilę įdomių pareiškimų tuo klausimu. Jo pastabos, be abejo, atitiko Konstantinopolio tuometinei opinijai. Nikeforas Gregoras rašė: "Lietuvių giminė, kurią valdo vienas valdovas,

yra gausinga ir labai narsi, net nenukariaujama . . . jų karalius (suprask: Algirdas) viršija visus šiaurės Rusios kunigaikščius savo galia ir savo kariaunos karingumu. Jis vienintėlis nemoka mongolams duoklės, kadangi jo karalija yra labai didinga ir gerai įtvirtinta . . ."

Visi tų laikų šaltiniai dažnai pabrėžia Lietuvos karinių jėgų galybę, jų karinių veiksmų greitumą, ir jų karybos pranašumą. Gynyboje, kita vertus, lietuviai naudojo savų žemių neprieinamumą. Tankūs miškynai ir gerai pastatytos tvirtovės Lietuvą saugojo nuo puolimų.

Dėl nuolatinių kovų su Kryžiuočių ordinu lietuviams buvo būtina reikalinga žmonių atsarga. Algirdas ją matė rusų žemėse. Rusai buvo susiskaldę į daugelį savarankiškų valstybių, kurios savo augščiausiu suverenu laikė totorių Aukso ordos chaną. Tai sudarė palankias sąlygas lietuvių įsiviešpatavimui, su kuriuo buvo susijęs išsivadavimas iš totorių. Algirdas taip pat naudojasi tomis sąlygomis, kurios susidarė dėl Livonijos ordino agresyvių siekimų puldinėjant šiau-

Jurgis Juodis — D.L.K. Algirdas prie Maskvos vartų

rės rusų ir gudų žemes ir dėl Lenkijos veržimosi į Podolę ir Valuinę.

Algirdo siekimams kliudė Maskvos kunigaikštis, kuris stengėsi patraukti savo pusėn, arba surinkti į savo valdžią, visus rusų žemes. Jis sugebėjo patraukti į savo pusę totorių chana. Be to, pas maskvėnus gyveno Rytų Bažnyčios metropolitas. Kovoje dėl viešpatavimo Rytų Europoje Algirdas turėjo neleisti stiprėti Maskvos kunigaikščiui ir Rytų Bažnyčios galvą patraukti į savo pusę, ar bent gauti Lietuvos kunigaikštystei nuo Maskvos nepriklausomą metropolitą.

Algirdas pats nesidrovėjo panaudoti kardo. Jis buvo vienas iš genialiausių karvedžių Lietuvos istorijoje. Jam taipogi talkino giminaičiai karvedžiai: Kęstutis, Liubartas, Jurgis Narimantaitis, Andrius, Vygaudas Algirdaitis ir kiti.

Pskovas ir Naugardas. Algirdo įtaka šiaurėje siekė net Didįjį Naugardą ir Pskovo Respubliką. Nors ir kliudė Maskva, tačiau abiejose tose respublikose, o ypač Pskove, kunigaikščius dažniausiai pastatydavo Algirdas (paprastai, paskirdavo savo sūnus ir giminaičius). Abiejose respublikose kunigaikščio valdžia buvo silpna. Tačiau tų miestų pasirinkimas lietuvių kunigaikščio rodė jų gerus santykius su Lietuva.

Kai Pskovo respublika susipyko su Didžiuoju Naugardu, naugardiečiai sudarė sąjungą su Livonijos ordinu pulti aną respubliką. Pskovo valdžia kreipėsi pagalbos į DLK Algirdą. 1342 m. Algirdas drauge su Kęstučiu ir su savo vyresniuoju sūnu Vingaudu ar Vygaudu atvyko į Pskovą su lietuvių, Vitebsko ir Polocko kariuomene ir privertė kalavijuočius pasitraukti nuo Izborsko, kurį ordino riteriai buvo apsiautę. Tuo metu pskovėnai pasiūlė Algirdui krikštytis ir pas juos pasilikti, bet jisai atsisakė ir pasiūlė jiems savo sūnų Vingaudą. Šis buvo apkrikštytas Andriaus vardu ir pasiliko kunigaikščiu Pskove. 1342 m. mirus Polocko kunigaikščiui Vainiui, kunigaikštis Andrius-Vingaudas buvo Algirdo perkeltas į Polocką. Pskovą jis valdė per savo vietininkus.

1348 m., kovoje su Livonijos ordinu, žuvo vietininkas Jurgis. Pskovas atsisakė priimti iš Andriaus rankų naują vietininką. Algirdas tada įsakė tuojau suimti visus Pskovo pirklus su jų prekėmis, arkliais ir vežimais ir paleido juos tik gavęs išsipirkimą.

Savo ruožtu, 1348 m. Polocko kunigaikštis Andrius padarė žygį į Pskovo žemę ir nuterėjo kelis miestelius, pasiimdamas daug grobio.

Lietuvos ir Maskvos šalininkų kovos vyko Naugarde be aiškios persvaros. 1338 m. maskofilų partija paėmė viršų. Trumpam laikui, 1348 metais, Naugardas buvo pasikvietęs Maskvos ku-

nigaikštį Simaną. Tada Algirdas paskelbė Naugardui karą ir su lietuvių kariuomene paėmė Šeloną ir Lugą. Naugardiečiai prieš jį pasiuntė kariuomenę, bet ji pasitraukė neįsileidusi į kautynes. Po to, Naugardo vėcė, į Maskvą linkstantį miesto galvą (*posadniką*), nužudė. Lietuvių partija atsipeikėjo. 1348 m. tarp Algirdo ir Naugardo vėcės buvo pasirašyta taikos sutartis. Naugardas ir vėl pateko politinėn Lietuvos įtakon. 1349 m. Algirdas kreipėsi į Maskvos DK Simaną su didelėmis dovanomis ir sudarė su juo taikos sutarimą.

Smalenskas. Smalenskas buvo politinėje Lietuvos globoje jau Gedimino laikais. 1351 m. iškilus karui tarp Smalensko kunigaikščio Jono ir Maskvos, smalenskiečiai paprašė Algirdo pagalbos. Maskvos kariuomenė, sutikusi Algirdo pasiuntinius pasitraukė. Tačiau Smalenske veikė maskofilų partija, kuri kiršino prieš Algirdą. Algirdas 1355 m. užėmė Rževą ir, prisiartinęs prie Smalensko su savo kariauna, privertė Smalensko miestą pašalinti iš jo vyriausią kunigaikščio sūnų Vosylių. Be to, jis atplėšė iš Smalensko sritį su Belyj miestu. 1356 m. mirus Briansko kunigaikščiui Vosyliui, brianskiečiai pripažino Algirdo valdžią.

1358 m. naujas Smalensko kunigaikštis Sviatoslavas bandė atsiimti Belyj. Tuomet Algirdas užėmė Smalensko pietuose esantį Mstislavlį, vėliau ir patį Brianską. Sekančiais metais jis dar užėmė eilę kitų miestų į šiaurę: Toropečą, Rževą ir Bielają.

1367 m. Algirdo sūnus užėmė Rodnią ir Chovračių į pietų rytus nuo Smalensko. Smalensko kunigaikštystė, tuo būdu, buvo apsupta Lietuvos iš trijų pusių. Kunigaikštis Sviatoslavas pasidarė Algirdo vasalu. Jis turėjo dalyvauti Algirdo žygiuose prieš Maskvą. Smalenskas atsipalaidavo nuo Algirdo valdžios tik 1375 m. ir sudarė sąjungą su Maskva prieš Lietuvą. Bet nuo 1386 m. jis ir vėl buvo Lietuvos kontrolėje.

Černigovo ir Naugardo Seversko prijungimas. Naugardo-Seversko ir Černigovo kunigaikščiai kovojo tarp savęs. Tuo pasinaudodamas, Algirdas užpuolė juos ir užkariavo Naugardą-Severską, Černigovą, Starodubą, Trunčevską ir kitus miestus. Nuveikęs Romaną Mykolaitį 1368 metais, Algirdas prijungė Černigovą prie Lietuvos, palikęs patį Romaną Černigovo vietininku, o į kitas dalis paskyrė savo sūnus. Naugardas-Severskas buvo atiduotas valdyti Kaributui; jis kurį laiką valdė ir patį Černigovą. Kaributas apie 1380 m. apsikrikštijo Rytų Bažnyčios apeigomis ir gavo krikščionišką Dimitro vardą. Algirdo brolėnas Patrikijus Narimantaitis gavo Starodubą ir Rilską. Brianską gavo kitas sūnus Dimitras. Į rytus

KOVOS SU DANŲ VARINGAIS

VIII - IX AMŽ.

Z. RAULINAITIS

Per aisčių ir slavų kraštus ėjo du pagrindiniai keliai, kuriais varingai veržėsi į Rytus. Šiaurinis kelias ėjo iš Suomiių įlankos Nevos upe į Ladogos ežerą, iš jo — į Volchovo upę (rytinė šaka — į Volgos upę) ir toliau į Naugardą. Naugardą pasiekdavę į trečią dieną. Iš Naugardo kelias vedė pervalkomis pro Gniezdovą į Dniepro upę ir ja tolyn į Rytus, į Juodąją jūrą.¹

Šiaurinis kelias aisčius mažiau lietė tiesioginiai. Tačiau, antrasis kelias — pietinis — ėjo tiesiai per aisčių kraštus. Yra manoma, jog jis yra senesnis ir varingams buvo anksčiau žinomas.¹ Tą kelią varingai pasiekdavę Baltijos jūra, apiplaukdami Kuršių šiaurinį iškyšį, dokumentuose žinomą *Domesnaes* (latviškai *Kolkasrags*) vardu, plaukdami skersai Rygos įlanką. Pats kelias prasidėdavęs Dauguvos žiotyse, iš kur laivai toliau plaukdavę Dauguva prieš srovę, per Žiemgalių kraštą ir tolyn iki Vitebsko, iš ten į Beržūnos — Berezinos augštupį, ja žemyn iki įtako į Dnieprą.

Švedijoje, Soedermanlando provincijoje Mervallos akmuo turi tokį įrašą, liudijantį varingus plaukiojusius tuo keliu: "Sigrida pastatė šitą akmenį savo vyrui Svenui, kuris dažnai buriuodavo

į Žiemgalą (*Simkala*, fonetinėje transkripcijoje *Saeimgalla*) su brangių krūvio laivu (*knarr*) apiplaukdamas *Domesnaes* (*Tumisnis*)."⁴

Priėjimas prie Dauguvos žiočių, apiplaukiant tą *Domesnaes* iškyšį, buvo pavojingas. Iškyšys toli ištįsta į Rygos įlanką, *Runoe* ir *Oeselio* salų kryptimi, bet dar toliau tęsiasi jo povandeninių uolų virtinė, kuri yra nepastebima ir todėl praplaukiantiems laivams labai pavojinga. Kad tas kelias buvo pavojingas rodo toks įrašas kitame akmenyje išlikusiame tame pačiame Soedermanlande, *Aede* vietovėje: "Šias rūnas iškalė Hermodhas savo broliui Bergvidhui, kuris prigėrė prie Lybių krašto (Lf:lanti)".⁴ Manoma, abu akmenys yra iš 1040-1050 metų.

Į šį pietinį kelią reikėtų įjungti ir mūsų Nemuną — jo gretimą šaką.

Švedijoje išsivystęs garsus kailių prekybos centras Birkos miestas, Maelaro srityje, palaikė gyvus prekybinius santykius su Bizantija ir Kalifatu Rytuose. Todėl tais abiem keliais ir šiauriniu ir pietiniu, danų ir švedų varingai—vikingai, pilnais krūvio laivais, siekdami gausaus pelno, veržėsi į paslaptinius ir turtingus Rytų miestus. Jų karo laivai puldinėdavo aisčių, suomių ir sla-

nuo šių žemių valdė savarankiški Riurikaičiai, bet ir jie buvo, arba sąjungoje su Algirdu, arba buvo jo vasalai.

Kijevo užėmimas. Nors Kijevo kunigaikštija nuo 1320 m. buvo politinėje Lietuvos globoje, tačiau totoriai vis dar rinko Kijeve duokles. Valdęs Kijevo lietuvius kunigaikštis Teodoras irgi vykdė Gedimino valią. Susidūrimas toje srityje tarp Aukso ordos ir Algirdo buvo neišvengiamas todėl, nes totoriai ten visuomet sudarė pavojų Lietuvai.

Totorių chanui Birdi-bekui 1359 metais mirus, Aukso orda suskilo į kelis savarankiškus vienetus. Savitarpio vaidai susilpnino totorių galybę. Algirdas greit susigaudė, kad susidaranti proga užimti Kijevo milžiniškus plotus ir atidaryti prekybos kelią į Juodąją Jūrą. Pats Kijevas, kurį tuo metu valdė Vladimiras Teodoraitis, laukė išvadavimo iš totorių jungo. Visa sritis buvo kritusi dėl totorių spaudimo.

1362 metais Algirdas pradėjo karą su toto-

riais pietų rusinų žemėse. Jis nužygiavo su lietuvių kariuomene į Kijevo žemę. Ties Mėlynaisiais vandenimis, netoli Bufo upės, Algirdas sumušė Aukso ordos baškakus ir karvedžius Hadžibegą, Kutlubugą ir Dimitrą ("koli *gospodarem litovskoi zemli byv velikii kniaz Olgerd, vik pišov z litovskim viiskom v pole (step) i pobiv na Sinii vodi tatar, troch brativ: kniazia Kačibeja, Kutlubugu i Dimitra.*"). Aukso ordos baškakai buvo išvyti iš Kijevo. Kijeviečiai sveikino lietuvių atvykimą, nes jie suprato, kad dabar bus įvesta tvarka ir kad lietuviai nekeis jų senosios santvarkos ir tradicijų.

Kunigaikštis Vladimiras Teodoraitis buvo pašalintas ir Kijevo kunigaikščiu paskirtas Algirdo sūnus Vladimiras. Sumušti totorių kariai buvo Algirdo perkelti į Krymą. Kijevo kunigaikštija buvo prijungta prie Lietuvos. Algirdas tapo viešpačiu (*gosudar*) plačiose stepėse iki Juodosios Jūros ir iki Dniepro žiočių. Lietuviams atiteko pietų prekybos keliai ir derlingos sritys. (B.d.)

vų valstybes, kurios dažnai tuos kelius kontroliuodavo ir trukdydavo varingų pelningą prekybą. Pietiniu keliu besiverždami, varingai tiesioginiai susidurdavo su besikuriančiomis ir jau susikūrusiomis kuršių, žiemgalių ir sembų valstybėmis. Dažnai kildavę ilgai nusitęsiantys karai.

KARAS SU DANŲ VARINGU REGNERU LODBROKU

Danų kronikos, tai vienur, tai kitur, mini vieną iš garsiausių IX a. vikingų, Danų valdovą Regnerą Lodbroką. Galimas dalykas, jis yra buvęs vienas iš žymiausių vikingų, atlikęs daugybę žygių į Vakarus ir į Rytus. Savo mirties dainoje, jis sakosi laimėjęs viso 51 mūšį.

Nuotrupa Islandijos kronikos — *“Fragmentum Islandiam de Regibus Dano-Norwegicis (SRD, II) turi tokį įrašą: Aestate quadam accidit, cum Regnerus Rex in terras orientales (i avstrveg) exercitum duxerat . . .*

Viena iš senesniųjų kronikų, *Annales Esromenses*, pamini du Regnero sūnus, Ivarą ir Ingvarą, kurie buvę nepaprastai žiaurūs krikščionims, toki pat negailestingi žudikai, kaip ir jų tėvas.

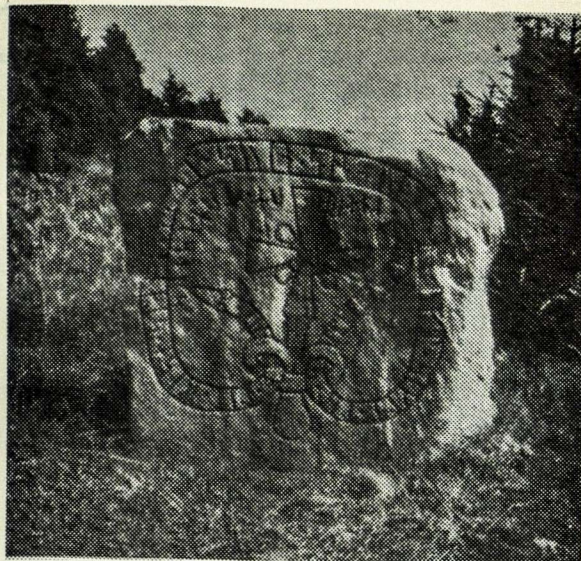
Plačiau apie Regnero Lodbroko žygius aprašo *Thomae Gheysmeri Compendium Historiae Danice . . . (SRD II)* rašyta 1431 m. ir *Petri Olai Minoritae Roskildensis Chronica Regum Danorum (SRD I)*, parašyta XVI a. pirmoje pusėje. Šios pastarosios dvi kronikos daugiausia sėmėsi iš Sakso Gramatiko istorijos, todėl bus tiksliau juo sekti atpasakojant kuršių pastangas atremti to žiauraus varingo puolimus.

Regneras gavęs Lodbroko (*Regnerus Lothbrog, Lód-borkr*) pravardę, nes dėvėjęs kailinėmis kelnėmis, taigi, ir buvo pramintas Kailiai-kelniu, Gauruotkelniu, ar kaip kitaip. Senojoje *Norse* kalboje *Lód-borkr* yra epitetas sakalui pažymėti, kuris atpažįstamas iš jo apžėlusiu — plunksnuotų kojų.

Nelengva yra nustatyti tikslią datą kada šis jūrų plėšikas valdė ir siautė. Vieni istorikai skiria jam senesnę, legendų supamą laikotarpį — VIII a. pabaigą (J. Voigtas), kiti atkelia jį į IX a. vidurį (P. Hermannas).

Scriptores Rerum Danicarum komentatoriai ir J. Voigtas skiria Regnerui Lodbrokui senesnijį laikotarpį, kuris daugiau tinka toms pasakiškom, legendinėm aplinkybėm, kurios supa Lodbroko gyvenimą ir žygius, tuo tarpu IX a. jau yra ryškiau istorijos šviesos apšviestas. Pagal juos, Regneras Lodbrokas žuvo apie 794 metus.

Nepasisėkus Lodbroko žygiui į Permą (Birmiją), Rusios šiaurinę sritį, dėl žiauraus klima-

Mervallos akmuo su rūnų įrašu

to, bado ir kilusių jo kariuomenėje ligų, jis pasuko į pietus, į Aisčių kraštą — Helespontą. Saksas Gramatikas rašo:

“Po to Regneras suruošė žygį prieš hellespontiečius (*Post haec Regnerus expeditionem in Hellespontikos parans . . .*) ir sušaukęs danus pažadėjo jiems suteiksiąs geriausius įstatymus. Anksčiau jis buvo paskelbęs, kad kiekvienas tėvas iš savo šeimos skirtų karinei tarnybai vieną sūnų ir būtent tą, kurį jis mažiausiai vertina; tačiau, dabar jis paskelbė, kad kiekvienas privalo apginkluoti sūnų, kuris yra tvirčiausios rankos ir išmėginto ištikimumo.

“Nė kiek nedelsdamas, be sūnaus Ubo, jis pasiėmė ir visus kitus savo sūnus, kuriuos turėjo iš Toros ir įvairiais žygiais puolė, sumušė ir pavergė Hellespontą su jo karalium Dianu (*Hellespontum eiusque regem Dian*). Įtraukęs tą karalių į eilę nelaimių, galų gale, jis jį nužudė.

“Diano sūnūs, Dianas ir Daksonas (*Dian et Daxon — Dainius ir Daukšys?*), kurie buvo vedę Rusinų karaliaus dukteris, išprašė iš uošvio karių, kuo drąsiausiai ir karštai puolėsi keršyti už savo tėvo mirtį. Jų didžiulės kariuomenės aki-vaizdoje Regneras nepasitikėjo savo jėgomis; todėl, ant lengvai traukiamų ratų jis pastatė žalvarinius arklius ir tais lengvai valdomais vežimais važiuojant, įsakė visa jėga smogti tiesiai į priešų tankiausias eiles.

“Tie vežimai taip veiksmingai pralaužė priešų kovos liniją, kad danai daugiau pasitikėjo toms mašinoms, kaip savais kariais: nes jų nebeišlaikomas svoris, ką smogė — tą sugriovė.

Livonicus Sinus — Rygos įlanka XVI a. žemėlapyje

“Tokių būdu vienas iš priešų vadų buvo užmuštas, o kitas spruko ir visa helespontiečių kariuomenė pairo. Sakoma, jog ir skitai, krauju giminingi Daksonui iš jo motinos pusės, buvo tuo pačiu sumušti. Jų kraštas buvo atiduotas Vitserkui (*Withserco, Hwitserk*), o Rusinų karalius, nebesitikėdamas savo jėgomis, pasiskubino sprukti nuo Regnero baisių ginklų.”⁵

Pagal Saksą Gramatiką, Regneras sumušė skaitlingą helespontiečių-aisčių, šiuo atveju, greičiausia latgalių, rusinų, galimas dalykas krivičių ir, pagaliau, skitų, t.y. suomių-čudų, vėlesnės Es-

tijos gyventojų,⁶ jungtinę kariuomenę, pavartodamas kokius tai žalvarinius kovos vežimus.

Sakso fantastiškas mūšio aprašymas, kaikiuriuos tyrinėtojus privertė daryti išvadą, kad tie žalvariniai arkliai greičiau būsia karo laivai, kurie Dauguvos upe atplaukę, dalyvavo mūšyje (*Aksel Olrik*). Tačiau, iš aprašymo aišku, kad čia būta ne laivynų, bet mūšio sausumoje. Kitų yra aiškinama, kad danai tame mūšyje pavartojo kovos vežimus. Tačiau, vėl, žinome, kad Europoje kovos vežimai tebuvo vartoti tik iki IV amž. vidurio. Taigi, Regneras Lodbrokas jų nebegalėjo

pavartoti, nes VIII a. jų jau nebebuvo. Dar kiti komentatoriai mano, tai būta galingų kovos svaidomųjų mašinų Onagrų — asilų ir dar kitokių. Tačiau, čia aprašomas mūšis atvirame lauke, be to, judrus, manevrinis. Tokiose sąlygose svaidomosios mašinos nebūtų vartojamos. Jos tiko tik pilių, įtvirtinimų griovimui. Taigi, tenka šį fantastinį mūšį laikyti neišaiškintu.

Regneras puldinėjo laivais ir plėšė Baltijos kraštus ištisus penkeris metus. Danų kronikininkai mano, kad visą Pabaltijį jis pavergė, išskyrus Permą (*Biarmos*), kuri vis dar jam nepasidavė. Stiprios audros ir dar stipresni permiečių burtai neleido jam permiečius galutinai pavergti. Jų krašte jis prarado beveik visą savo kariuomenę:

“...Kai Regneras pamatė, kad jį sutrukdė netiek tikra, kiek dirbtinė audra, savo žygį jis nutraukė ir pasuko į kraštą Kuršių ir Sembų (*in Curorum Semborumque regionem accessit*), kurie jo didybę ir galią pagerbė, lyg jis būtų pats garbingiausias iš nugalėtojų...”⁵

Tas pralaimėjimas, tačiau, Regnero nesustabdė. Jis ir vėl, staiga, puolė Permą. Nors jo kariuomenė ir labai nukentėjo nuo partizaninio pobūdžio karo, kokį permiečiai tepajėgė prieš tą varingą kariauti, jis vistik juos, galų gale, sumušė ir pavergė.

Tas žygis yra įdomus, kad silpnesni permiečiai pereina į partizaninį karą, kuriame jiems talkina labai veiksmingi suomių lankininkai. Judrūs savo slidėmis, suomių buvo labai pavojingi mažiau paslankiems, sunkiai šarvuotiems ir ginkluotiems danams.

Tuo tarpu, danų pavergti helespontiečiai nebuvo ramūs ir nesnaudė. Kai tik Regnero dėmesį atkreipė naminis karas Daniijoje, helespontiečiai, aiščiai gyvenę Dauguvos tekmės srityje, vėl pabandė išsilaisvinti:

“Tuo tarpu Daksonas ilgai, bet vis nesėkmingai, bandė nugalėti Hwitserką, kuris valdė Skitiją (t.y. čudus, vėlesnę Estiją). Pagaliau jis surengė jam pinkles, tariamai, pasiūlydamas taiką ir jį užpuoldamas. Hwitserkas priėmė jį svetingai, tačiau Daksonas paruošė ginkluotos kariuomenės dalį, kuri apsimetusi prekybos tikslais, atvyko vežimais ir įvažiavo į pilį. Nakties metu ji užpuolė svečius priėmusio šeimininko namus. Tą plėšikų būrį, tačiau Hwitserkas pasitiko tokiomis žudynėmis, kad jį, tiesiog, aplinkui supo kritusių jo priešų ištisos krūvos; paimti jį nelaisvėn gyvą reikėjo nuleisti laiptus iš viršaus.”⁵

Tokiu būdu Daksonas, pagaliau, sumušė Regnero sūnų Hwitserką ir atsikratė danų jungo.

Saksas pasakoja, kad pasigailėdamas nugalėto narsaus dano ir jo dvylikos palydovų, kartu patekusių nelaisvėn, Daksonas siūlo jam savo

dukra už žmoną ir pusę savo karalystės, arba mirtį, pasirinktinai. Hwitserkas, tačiau, atmeta pasiūlymą ir prašo leisti jam pasirinkti mirties būdą.

Daksonui nieko daugiau nebeliko daryti, kaip sutikti ir pagal savo belaisvio norą, jis sudėgina jį ir jo palydovus ant laužo.

Daksonas siūlė Hwitserkui dalį valdžios, atrodo, ne iš pasigailėjimo. Jis žinojo, kad Regneras keršys ir jam, be varingų pagelbos, bus sunku atsilaikyti. Daksonas neapsiriko.

Keršydamas už sūnaus mirtį Regneras netruko suruošti karo žygį prieš Daksoną: “... nuplaukęs savo laivynu į Rusiją, jis suėmė Daksoną, sukaustė jį retežiais ir pasiuntė į Utgardą saugoti (... *traiecta in Rusciam classe, comprehensum Daxon catenarumque poena coercitum apud Utgarthiam custodiae causa relegavit* ...).”⁵

Kai kurie istorikai (P. Herrmannas) aiškina, jog išsiųsti asmenį į Utgardą, reiškė jį nužudyti ir todėl Regneras nužudęs Daksoną. Tačiau, Saksas Gramatikas rašo toliau, kad Regneras pasigailėjęs savo priešo, nors tas ir nužudė jo sūnų ir netrukus grąžinęs jį tėvynėn į turėtą sostą, tik uždėdamas jam duoklę, kurią Daksonas, kartu su dvylika vyresniųjų, visi basomis, turėję jam atnešti ir sumokėti.

Šiame pastarajame žygyje Daksonas yra Sakso Gramatiko vadinamas jau ne helespontiečiu, bet rusinų valdovu. Reikia prisiminti, kad Sakso čia kalbama apie kraštą kur susiduria trijų tautų kiltys: kalbama apie Helespontą, t.y. Pabaltijį, ypač apie Dauguvos upės sritį, toliau — apie Rusiją, t.y. slavų gyvenamą kraštą ir pagaliau, apie Skitiją, ugro-finų, suomių kilčių gyvenamas sritis, ypač vėlesnę Estiją. Tuo metu ir slavų ir suomių kilčių kraštai, atrodo, buvo varingų užkariauti ir todėl Saksas kartais juos vadina vienu Ruscios vardu, t.y. varingų, vadinamų rusais, kraštu. Pagal A. Stender-Peterseną, Daksono karalystės sostinė buvo Daugpilis, pagal A. Švabę — Daugmalė.

Aisčių, suomių ir slavų kiltys gyvai susidūrė Dauguvos augštupyje, toje srityje, gal ir reikėtų jieškoti Daksono karalystės ir Regnero žygių tikslo: užvaldyti Rytų kelio pietinę šaką, Dauguvos upę, ir Gnezdovo - Smalensko kryžkele.

LITERATŪRA

1. Sven B. F. Jansson, *The Runes of Sweden*, 1962
2. B. Nerman, *Die Verbindungen zwischen Skandinavien in der juengeren Eisenzeit*, 1929
3. T. J. Arne, *La Suède et L'Orient*, 1912-14
4. Arndt Ruprecht, *Die Ausgehende Wikingerzeit im Lichte der Runenschriften*, 1958
5. Saxonis *Gesta Danorum*, Saxo Grammaticus, T.I., 1931
6. Stender-Petersen, *Études Varégués*, 1924-44

AVIACIJOS PUSVALANDIS VIRŠ UOŠVYNO

(iš lakūno atsiminimų)

ST. BAIPŠYS

Žodis uošvis gali būti visaip linksniuojamas, viename ar kitame atstume nuo širdies, bet jau — uošvė, amžių bėgyje, šiltu žodžiu niekada nėra palydėta. Jei, tiesiai, ji ir nevadinama ragana, tai daugiausiai parenkami toki žodžiai ir žodeliai, kurie nesukelia jokio pasigėrėjimo jausmo. Net, dargi, neretai aiškiai palyginama su ragana, visokias išdaigas ir erzelius keliančia jaunųjų žmonių tarpe...

Aš irgi turėjau uošvį ir uošvę. Laimė, po jų kojomis nesivėliau — už šimtų kilometrų laikias ir gal todėl į jokias bėdas nebuvau dar papuolęs. Viskas tarp mūsų, kol kas, ėjo sklandžiai. Dėlto lankydamas tėvus, negalėjau neužsukti ir į uošvyną, ypač, kad jie taip pageidavo. Uošvienė jau senai nedavė ramybės, iš anksto užsiprašydama, kad jei aš lankysiu savo tėvelius, tai jau tegu nepamėginsiu aplenkti jų, atseit, uošvių. Vis kalbėdavo prisėsdama šalia ir bevašindama viename svieste ir grietinėlėje keptu viščiuku ir visokiais priedais, bei priedeliais, kuriuos taip mokėdavo padaryti ir patiekti, nuo ko žentelio širdis minkštutė, minkštutė, lyg želatina, pasidarydavo, o jo lūpose tik: — Gerai uošvele, gerai, būtinai aplankysiu, būtinai, kur čia neaplankysiu... gal dar pirmoje eilėje Jus, o tik tada savo tėvus. Pasuksiu lėktuvą virš Jūsų visu smarkumu, — kalbėjau uošvės skanumynus kirsdamas.

Tai ne Kauno valgyklų trafaretiniai pietūs — be širdies, be paglostymo...

— Kaip mes visi, akis išplėtę, žiūrime, kai tu savo tėvelius lankai. Suki ratą po rato. Kad ir 7 kilometrai nuo mūsų, lėktuvas atrodo toks didelis! Tik augštyt, tai vėl žemyn; tai suglaudžia sparnus, tai vėl juos išplėsdamas, savo apačią parodo, lyg kokį didelį, didelį žveries pilvą. O tas kaukimas, net už širdies ima, — porino uošvė, tai spigindama tiesiai man į veidą, tai pakeldama akis į dangų...

Taip kalbėdavo ir visas uošvynas sotų stalą apsėdęs ir ne tiek besisotindami, kiek bežiūrėdami į mane, besisotinanti, pažadų belaukdami: — Tikrai aplankysiu, kur čia ne...

Kad ir buvau žadėjęs pirma uošvynan užsukti, bet, senu papratimu, tėviškėn nupikiravau. Kaip ir visada, tėvo arkliai, grandines nutraukę,

iš visų jėgų leidosi per laukus į kaimyno nuosavybės kampa, apaugusį tankiais krūmokšliais, lazdynais bei vijokliais, slepiančiais ne tik nuo saulės ir vabzdžių, bet, matyti, jų supratimu, ir nuo tokių kaukiančių paukščių.

Tėvas jau žinojo paslaptį: jei nori gauti laišką, beveik į rankas, turi už sodybos ribų nubėgti, nes seni ir dideli apie namus medžiai, savo šakomis grasino lėktuvui jį sučiupsią ir suplėšysią už ugnimi spaudymą ir baisaus triukšmo kėlimą, už ardymą gamtos harmonijos.

Dėlto ir ši kartą, kaip visada, tėvą jau už sodybos ribų atskubėjusį radau. Dėl išio ligos kojoje, tėvas sunkokai eidavo, bet šituo atveju, sakydavo, ir jo koja atgyjanti ir lazdos neberekėdavę... kad tik laišką iš sūnaus, skrendančiame lėktuve sėdinčio, veik, iš rankų paimti galėtų...

Išmetęs tėvams laišką ir saldinių pakutį, kuriuos taip mėgo mano motina, dažniausiai pasivartydavau virš sodybos — aviacijos pusvalandį atidarydavau. Tokia naikintojo prigimtis. Tėvas moja laišku, augštai jį iškėles, tai ženklas, kad veik tiesiai jį į rankas paėmė, o motina krato pakutį saldinių. Turi kuo pasmagurianti. O ji taip mėgo saldumynus, net kiaušinių su cukrum valgė.

Aplankęs tėvus, uošvynan pasileidau. Didelė ir sena sodyba, apaugusi senais ir išsiakojusiais medžiais, buvo lėktuvui iš arti neprieinama. Tik medžių viršūnėmis galėjai prasinešti. Nei vienos spragos arčiau kaiminyčios prisėlinti. Bet ši kartą tos spragos ir nereikėjo.

Dar nepradėjęs nešiotis virš šimtamečių liepų, bei klevų, jau nuo seno besaugančių sodybą ir jos kiemo vydury Rūpintojėlių, ne tik nuo audrų, bet ir paties perkūno, pamačiau uošvį kaimyno malūnininko kryptimi žygiuojantį, kur jis daugiausia ir leido savo likusią gyvenimo dalį, ilsėdamasis, pypkelę traukdamas ir žodelį sumesdamas, ne tik su kaimynais, bet ir su plačios apylinkės vyrais, suvažiavusiais čia grūdą susimalti.

Taigi, pasitaikė proga pasveikinti uošvį iš visos širdies. Kaip reikiant. Na, ir pasileidau tiesiai jo kryptimi. Dabar man nekludė joks medelis. Ilgas, lygus laukas tęsėsi kokį puskilometrį. Nėriau žemyn ir visai skusdamas žeme, artėjau į gerąjį uošvį, iškišęs ranką pro lėktuvo bortą, kaip ženklą mano geriausių jausmų. Bet!... nespėjau dar visai priartėti, uošvis lyg žemėje susmigo. Dingo! Gal pasivaideno, pagalvojau, gal išviso jo čia nebuvo. Negi žemė atsivėrė ir gerąjį uošvį prarijo?...

Ištraukęs lėktuvą į viršų, žvalgaus, tiriu kas čia ir kaip atsitiko, gal mano akys apgaudinėja mane...

Šveicarijos nepriklausomybės išlaikymas II Pasaulinio karo metu

Nuo 1939 m. spalio mėn. iki 1941 m. birželio mėn. Lenkija, Danija, Norvegija, Luxemburgas, Belgija, Olandija, Prancūzija, Jugoslavija atsidūrė vokiečių rankose. Tačiau dar ir šiandien mažai kam težinoma, kaip mažai kalnų valstybei — Šveicarijai, apsuptai iš visų pusių Naujosios Europos kūrėjų, pavyko išsilaikyti neutraliai. Iš amerikiečio N. L. Marsh ano meto apžvalgos patiektų žinių, gal ir mums atsiras kas pasisavintino mūsų krašto nepriklausomybės atstatymui ir išlaikymui.

Kodėl Hitleris respекtavo šveicarijos neutralitetą? Tam yra daugelis prieštarių. N. L. Marsh įsitikinimu tai buvo šveicarų pasipriešinimo — kovos dvasia ir karinės vadovybės, su kariuomenės vadu Henri Guisan priekyje, dinamizmas.

1939 m. rugpjūtis niaukėsi artėjančio karo audros debesimis. Hitleris ruošėsi Lenkijos puolimui. Prancūzai mobilizavo tris milijonus, lenkai pašaukė vieną milijoną atsarginių, britai padvigubino naujokų ėmimą. Tų pačių metų rugpjūčio mėn. 28 dieną šveicarų vyriausybė pašaukė 1000 specialios Sienų apsaugos vyrų. Tuo pačiu metu uždarė oro susisiekimą su Londonu ir Paryžiumi, bet paliko veikti su Berlynu. Šveicarijos sienos peržengimas žemėje ir ore buvo sustabdytas.

1939 m. rugpjūčio mėn. 30 d. šveicarų vyriausybė susirinko Berne, kad pagal įstatymą, išrinktų ir paskirtų kariuomenės vadą, kuris buvo numa-

tytas rinkti tik karo atveju. (Taikos metu karinės jėgos būdavo administruojamos civilinio asmens, kurį taip pat skirdavo federalinė vyriausybė.) Su diktatoriniais įgaliojimais kariuomenės vadu buvo paskirtas 65 metų amžiaus plk. Guisan, kuris tuo metu dirbo savo ūkyje. Jam buvo pastatytas uždavinys: vadovauti šveicarijos karinėms jėgoms, apsaugoti kraštą nuo įsivėlimo į Europos konfliktus, išlaikyti krašto neutralitetą ir nepriklausomybę.

Tuo pačiu metu šveicarai paskelbė ir savo neutralitetą, kurį Hitleris anksčiau buvo pažadėjęs remti. 1939 m. rugsėjo mėn. 1 d., kapituliuavus Lenkijai, generolas Guisan įsakė mobilizuoti 400,000 vyrų atsargą, tarp 20 ir 60 metų amžiaus. Savanorės moterys buvo taip pat priimamos. Jos buvo skiriamos įvairios paskirties tarnyboms. Visos jėgos buvo suskirstytos į tris grupes: Kautynių grupė — vyrai nuo 20 iki 36 metų amžiaus, Rezervai (Landwehr), nuo 36 iki 48 metų amžiaus, ir vidaus apsaugai (Landsturm) nuo 48 iki 60 metų amžiaus.

Taktiniai visos jėgos sudarė tris korpus, viso 18 pėstininkų ir specialių kalnų divizijų. Priedui — šešios atskiros kalnų brigados, šešios atskiros judrios brigados, keletas priešlėktuvinių brigadų ir atskirų baterijų, ir keletas įvairios paskirties pagalbinių vienetų. Aviacija, kurią sudarė vokiečių statyti lėktuvai, buvo

skirta tiesioginiam veikimui bendradarbiaujant su pėstininkais.

Teoretškai atrodė, kad šveicarai galėjo apginti savo kalnuotas valstybės sienas. Tačiau gen. Guisanui vaizdas buvo kitoks: tik 100,000 vyrų buvo gerai apginkluoti ir parengti kautynėms. Nebuvo jokių operacinių planų. Jokios krašto gynybos sistemos nebuvo (įtvirtinimų, pagalbinių ryšių, kliūčių ir t.t.), nei prie vokiečių, austrų, ar italų sienų. (Tai buvo vengiama daryti, kad nebūtų pakaltinti militarizmu.) Tokioje padėtyje vokiečių jėgoms šveicarai nebūtų įstengę pasipriešinti, nors šveicaras kovotojas, anuo metu, ir buvo galima laikyti geriausiu kariu pasaulyje. Be gynybos sistemos, atatinkamų ginklų ir priemonių įsivėlus į kautynes su vokiečių ginklavimu individualaus kovotojo vertė lemiama reikšmės neturėtų. Gen. Guisan reikėjo laiko tokią būklę pastatyti į reikiamą kokybę taip, kad ir savam kraštui silpnos vietos nebūtų žinomos, kad nepalaužtų moralės; taip pat karinių dalių judėjimas ir gynybos pasirengimas neprivalėjo būt pastebimas prieš, kad nesugadintų neutraliteto vaizdo.

Gen. Guisan įsakė kar. štabui, prieš vokiečių invaziją paruošti gynybos planą, kuris jungtų šveicarų gynybą prie prancūzų Maginot gynybos linijos. Jei vokiečiai pultų šveicariją — prancūzai padėtų ginti dešinią Maginot linijos sparną ir apsaugotų šveicariją nuo apėjimo. Ši linija prasidėjo rytuose prie Lichtenšteino, ties Sargans, tęsėsi į vakarus pro Wallen Lake (į pietus nuo Luzerno), staugiu posūkiu ėjo į šiaurę link Ziuri-

Nagi... uošvis, iškėlęs kepurę, lyg tai moja, lyg tai nuo širšių ginasi. Turbūt sveikina mane — pamaniau. Reikia grįžti dar kartą, atseit, nuoširdumą parodyti. Ir vėl artėju į mielą uošvį, išspausdamas visas arklių jėgas iš itališkojo "Fiatto", veik žemę šluodamas lėktuvo pilvu. Ir, štai, uošvis čia pat... ir vėl žemėje pranyko...

Dideliame rave, pilname vandens, tamsi figūra, nors labai trumpą akimirką, išdavė uošvio sumanumą. Nebūtų buvęs I Pasaulinio karo kareivis, išnešęs per tiek metų caro armijoje sveiką kailį...

Nusilenkęs dūšioje tokiam uošvio sumanumui, nudūmiau savais keliais.

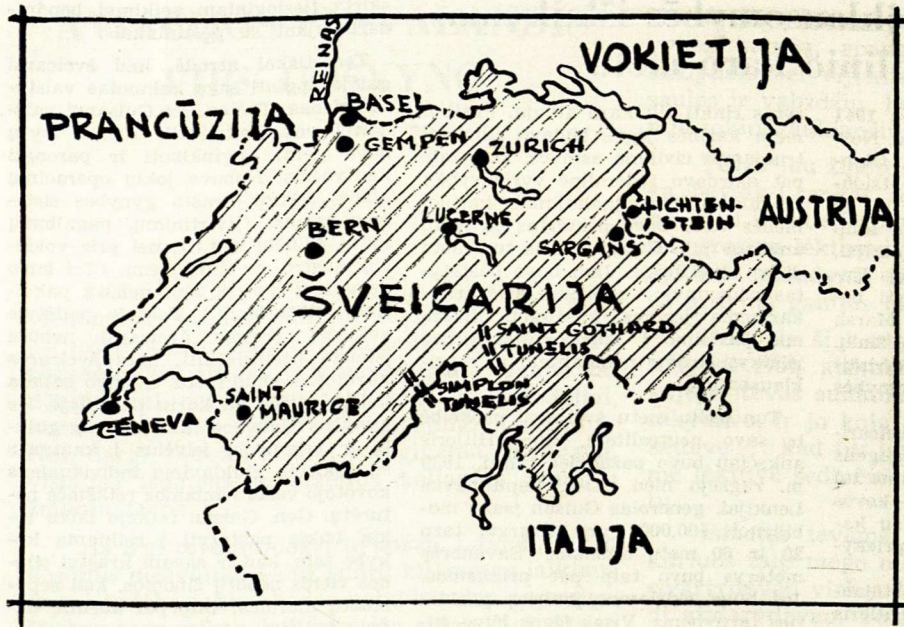
Nei nereikia aiškinti koks buvo, po to, susitikimas su geroju uošviu. Gerai, kad uošvė palaikė mano pusę. Girdi, tegu nesivalkioja pas kaimynus liežuvauti. Geriau sėdėtų namuose. Galįs, girdi, daug apie namus pagelbėti. Taip ir

reikėjo. Argi žentelis galėjęs žinoti kas ten per laukus kiutena ir javą mindo...

— Neduosi ženteliui laisvai paskraidyti! — kiek toliau, tiek daugiau iršo uošvelė. — Džiaugtumėis, kad pas tave atskrido. Kas čia apylinkėje tokių paukščių susilaukia... Pamėgink tik dar sumurmėti... Griovyje sušlapai!... Negi neturėjai laiko išsidžiovinti?! Ką gi veiki per dienas? Nebūtum buvęs bailys, nebūtum kritęs į griovį pilną vandens... Negi, nesupratai, kad žentelis norėjo tau ranką iš lėktuvo paduoti... Eik jau eik. Netikėli!... — užbaigus mane ginti uošvė visą savo apie šimtinę kilogramų svorį permetusi į vieną koją, trinktelėjo ja į grindis ir rankomis susiėmus juosmenėlių, kilstelėjo smakrą, riebių riebutėlių, tiesiai uošviui į veidą... Lyg už stipriausių mūrų, lyg nepaimamoje tvirtovėje pasijutau.

Tai ir štai, ko vertos žmonių išgalvotos nešvankios pasakos apie uošvę...

Šveicarija, įsprausta tarp Prancūzijos, Vokietijos ir Italijos.

cho ežero, toliau vėl į vakarus — link Gempen, prie Baselio, kur turėjo remtis į prancūzų VIII armijos sparną. Šis planas buvo baigtas 1939 m. spalio mėn. 4 d. Į šią gynybos sistemą įėjo trys atsparos punktai — tvirtovės: Sargans rytuose, Saint-Maurice pietvakariuose (netoli Genevos) ir Saint Gotthardas Šveicarijos pietų viduryje.

Be šių, vadinamųjų, tvirtovių, jokia kita gynybos sistema nebuvo numatyta. Esmėje buvo planuota gynybos sistema įrengti, bet kurioje krašto vietoje, pagal aplinkybes. Daliniams buvo įsakyta, esant reikalui, išsilaukyti kautynėse bet kurioje vietoje, ar bet kuriose aplinkybėse, kai tik bus užpulti, nepasitraukiant ir nepasiduodant į nelaisvę. Išsibaigus šaudmenims kautis šaltais ginklais, arba pirmom pasitaikiusiom priemonėm. (Čia pravartu prisiminti suomių-rusų kare, suomių naudotą taktiką ir priemones priešui naikinti; šis pavyzdys galėjo turėti įtakos gen. Guisano minėtam įsakymui šveicarų kariuomenei.)

Reikia pažymėti, kad šveicarų kariuomenės štabas perėmė savo žinion pusiau privatų, kapitono Hans Hausamann suorganizuotą ir jau keletą metų sėkmingai veikusį informacijos biurą, kuriame daugiausia dirbo atšargon išėję karininkai. Finansavo pats Hausamann. Šis informacijos biuras dabar buvo pavadintas "Bureau Ha", ir gen. Guisanui teikė tiksliausias informacijas iš valstybių, supusių Šveicariją. Vėliau šis skyrius teikė neįkainojamų informacijų Ali-

jantams apie Ašies valstybių veiksmus.

Šveicarų neutralios laikysenos ir karinių jėgų formavimo krašto gynybai metu, vokiečiai buvo užsiėmę savų jėgų perkėlimu iš vakarų į rytus veiksmams Lenkijoje. 1939-40 m. žiemą vokiečiai praleido intensyvindami jėgų telkimą Olandijos, Prancūzijos, Šveicarijos ir Luxemburgo pasieniuose, kai 1940 m. balandžio mėn. 9 d. vokiečiai pradėjo invaziją į neutralią Daniją ir Norvegiją, šveicarai laukė, kada tas pats įvyks ir jiems patiems, nežiūrint paskelbto neutralumo, ir "tas faktas labai sustiprino krašto vieningumą ir ryžtą gintis". (Marsh) Gen. Guisan papildė ir sustiprino jėgas prie Vokietijos sienos ir dar kartą įsakmiai visam kraštui buvo priminta, kad šveicarai turi kovoti be kapituliacijos. Visame krašte buvo sustiprinta visokeriopa apsauga prieš subversijas.

1940 m. gegužės mėn. 10 d. vokiečių jėgos puolė Olandiją, Belgiją, Prancūziją, Luxemburgą. Sekančią dieną šveicarai paskelbė mobilizaciją, ir kai vokiečių VII armija, susidedanti iš 30 divizijų, išsitiesė išilgai Reino dešiniojo kranto iki pat Baselio, šveicarų nuotalkos įstempė iki augščiausio laipsnio, beveik iki panikos, kuri apėmė visą kraštą nuo šiaurės iki pietų. Tuo metu gen. Guisan nusprendė rizikuoti demonstracija: atvirai manevruodamas karines jėgas krašte, vaizduodamas šiaurės fronto jėgų stiprinimą, tuo pačiu metu spaudoje paskelbė išpėjimą Hitleriui, kad šveicarai kovos už krašto nepriklau-

somybę iki paskutinio vyro, ir kad vokiečiai nesitikėtų šveicarų belaisvių ar bendrininkų. Nežinia ar ši demonstracija sulaukė Hitlerį nuo tuometinio Šveicarijos užpuolimo, tačiau VII armijos sparnas ties Baseliu taip ir pasiliko nejudėdamas. Hitleris žinojo, kad Šveicariją užimti didelių pastangų nereikia, bet "jį paveikė gen. Guisano pareiškimas kovoti iki mirties" (L. Marsh). Iš keletos Hitlerio išsireiškimų buvo aišku, kad tas pareiškimas buvo įtikinantis. Gen. Guisan atsisoto tautos prieky ir pasidarė šveicarų laisvės simboliu, vedančiu į žūtbūtinį pasipriešinimą prieš nacių spaudimą. Taip atėjo 1940 m. birželio mėn. 25 diena, kai prancūzai kapituliuavo. Gi, šveicarai pasiliko maža salelė iš keturių pusių apsupta nukariautojų vokiečių ir jų sąjungininkų. Bet ir dabar gen. Guisan nesustojė tvirtinęs krašto gynybos: dideliu intensyvumu vykdė įtvirtinimo darbus Sargan — rytuose, Saint Maurice — pietryčiuose ir Saint Gotthard — pietuose. Krašte, ypatingai šiaurinėje jo dalyje, jis plėtė įtvirtinimus, papildė ištekliais, rengė atsparos punktus gynybai iš bet kurios pusės puolimui atremti. Parengė susprogdinti Saint Gotthardo ir Simplon geležinkelių tunelius ir visus kalnų geležinkelių ir kelių siaurus praėjimus. Į atsparos punktų gynybą, užpuolimo atveju, buvo numatyta įjungti ir toje vietoje nomobilizuoti civiliai gyventojai.

Šis besąlyginio pasipriešinimo laikotarpis baigėsi, kai šveicarų prezidentas Marcel Pilet-Golaz leido vo-

kiečiams naudotis šveicarų geležinkeliais ir Simplon bei Saint Gotthard tuneliais tiekimui į Italiją. Virš 150 vokiečių traukinių kiekvieną dieną pervaziudavo šveicarijos geležinkeliais.

Buvo aišku, kad vokiečių operacijos šiaurės Afrikoje, Sicilijoje ir Italijoje priklausė nuo tų dviejų tunelių šveicarijoje. Prie šios privilegijos, 1940 m. birželio mėnesį, prezidentas Pilet-Golaz sutiko perleisti vokiečiams visus prancūzų pinigus laikytus šveicarų bankuose. Beto, visus ginklavimo užsakymus, padarytus prancūzų, britų ir norvegų, nusprendė, taip pat, perduoti Hitleriui. Priedui šveicarai sutiko vokiečiams duoti iš savo bankų dideles ilgalaikes paskolas. Pasiūkimui vokiečiai pažadėjo šveicarams tiekti geležį, anglį ir žibala.

1941 m. pavasarį vokiečiai užėmė Jugoslaviją, Graikiją ir Kretą. Pradėjo invazija Rusijon. Nauji reikalavimai Balkanuose ir Rusijoje nutraukė karinę grėsmę nuo šveicarijos. To pasėkoje buvo paskelbta dalina demobilizacija. Šveicarų fabrikai pradėjo 24 valandų karinių reikmenų gamybą vokiečių karo mašinai. (Gen. Guisan tokiai politikai buvo priešingas.)

Nežiūrint viso to, 1941 m. gruodžio mėnesyje šveicarų gynybos sistema buvo tiek pažengus, kad galėjo anose aplinkybėse sulaikyti vokiečių puolimą. Kelių, praėjimų, tiltų ir tunelių sunaikinimai, šveicarų ginami, vokiečių kariniams veiksams Viduržemio jūros srityje būtų turėję lemiamos reikšmės. 1942 m. sausio mėn. šveicarai turėjo 16,000 vyrų parengtų sprogdinimams fabrikų ir kitų gy-

vybinių įrengimų. Sunaikinimo plano vykdymas buvo organizuotas kantonais. Invazijos atveju, planuotų uždavinių vykdymas pereitų iki atskiros sprogdintojų grupės iniciatyvos ir atsakomybės.

Paminėtina, kad tarp prezidento Pilet-Golaz ir gen. Guisan buvo pažiūrų skirtumai — vardan taikos Pilet-Golaz taikėsi Ašies reikalavimams, gen. Guisan, gi, buvo įsitikinęs, kad šveicarų karinis pasirengimas sulaukė vokiečių invaziją. Kadangi federalinės vyriausybės nariai buvo gen. Guisano pusėje, tai tik todėl šveicarijos gynybos sistema buvo išvystyta iki minėto laipsnio.

Anksčiau jau minėtas informacijų "Biuras Ha" išvystė savo veiklą iki fantastiškų ribų: turėjo savo agentus Hitlerio kariuomenės štabe, Himmlerio SS vyriausioje būstinėje; kita kryptimi ryšis buvo nutiestas į Suomijos kariuomenės štabą ir politinius sluogsnius, panašiai Romoje ir Paryžiuje. 1942 m. lapkričio mėn. Berne lankėsi Allen W. Dulles. Nuo to meto iki karo pabaigos Washingtonas ir Londonas pasekmingai naudojosi neįkainuojamom informacijom apie Ašies jėgas, jų formacijas ir apie politines nuotakas Reiche. Gen. Guisan įsakymu naktimis šviesos būdavo negesinamos, kad britų pilotai lengviau surastų kryptį skrisdami Viduržemio jūros taikinių link. Kai 1940 m. lapkričio mėn. vokiečiai užprotestavo, tam tikslui buvo naudojami prožektoriai.

Šveicarai daug padėjo sąjungininkams gelbėdami ir globodami jų belaisvius pabėgusius iš Reicho. Veikdami kaip tarptautinio Raudonojo

Kryžiaus atstovai, šveicarai lankėsi Ašies ir Sąjungininkų belaisvių stovyklose gerindami belaisvių gyvenimo ir darbo sąlygas.

Kai 1943 m. Ašies karinė padėtis pakrypo kiton pusėn, Hitlerio dėmesys vėl nukrypo link šveicarijos tvirtovės, kuri būtų buvusi tinkama panaudoti Reicho gynybos sistemai, tačiau šios tvirtovės paėmimo kaina, ir šiuo atveju, Hitleriui atrodė neverta. 1949 m. birželio mėn. Sąjungininkų invazija Normandijoje vokiečių planuosna šveicariją vėl pastatė į atitinkamą strateginę gynybos padėtį. Gen. Guisan paskelbė mobilizaciją ir davė įsakymus neatidėliojant pasirengti kautynėms. Ir šiuo kartu Hitleris nuo šveicarijos užėmimo atsisakė. 1945 m. sausio mėn. po nepavykusių operacijų "Wacht am Rhein", paskutinį kartą Trečiojo Reicho norai okupuoti šveicariją atsimušė į staigus Sąjungininkų prasiveržimus Vokietijoje ir Italijoje, ir tų pačių metų gegužės 5 ir 7 dienomis, sustojus Pasaulinio karo veiksmams Europoje, šveicarai išliko laisvi nes buvo pasirengę ir nusistatę apsisprendę kautis už krašto laisvę.

1945 m. birželio mėn. 5 d. gen. Guisan, po šešių metų tarnybos krašto sargyboje, grįžo į civilinį gyvenimą. Oficiali demobilizacija šveicarijoje buvo paskelbta tų pačių metų rugpjūčio 20 d.

"Gen. Guisan formuluotos krašto gynybos doktrinos, jų tikslus vykdymas, visos šveicarų tautos vieningumas ir ryžtas ginti savo neutralumą buvo formulė šveicarijos nepriklausomybės išlaikymui" (L. Marsh).

B. B.

ROČESTERIO KŪRĖJAI - SAVANORIAI

Šiais metais sueina 50 metų kai savanorių dauguma stojo Lietuvos kariuomenėn. Tai buvo 1919 m. pirmas pusmetis. Keletas tų laikų kūrėjų-savanorių gyvena Ročesteryje: Zigmas Arlauskas, Petras Druseikis (k. inv.), Edvardas Petkevičius, Raimundas Liormonas (1918 m.) ir Antanas Skruzdis (Amsterdame). Jie sudaro Kūrėjų-Savanorių S-gos atskirą grandį, kartu būdami ir LKVS Ramovė Ročesterio skyriaus nariais.

Šie Laisvės kovų dalyviai dar iki šių dienų išlaikė jaunatvišką savanorišką dvasią, uoliai lanko susirinkimus, minėjimus, dalyvauja ir kitose organizacijose.

Švenčiant kariuomenės atkūrimo 50 metų sukaktį jie buvo minėjimo metu viešai pagerbti: skyriaus pirmininkas V. Vitkus šiltais žodžiais juos pasveikino ir iškviatė scenon,

kur liuanistinės mokyklos mokinės, tautiniais drabužiais pasipuošusios, prisegė kiekvienam taut. spalvų rozetę. Padėkos žodį tarė kūr. sav. R. Liormonas.

Tai buvo gražus ir reikšmingas skyriaus p-ko V. Vitkaus pasielgimas — tuomi pagerbti visi kūrėjai-savanoriai, iškovoję Lietuvai laisvę ir nepriklausomybę.

R. L.

Ramovėnui STASIUI PALTUI, jo mylimai žmonai mirus, reiškiamo gilią užuojautą

LVS Ramovės Los Angeles Skyrius

Mielą kuopos narį, Dipl. Teisininką STASĮ J. PALTŲ, mirus žmonai ONAI, giliai užjaučiam ir kartu liūdim.

JUOZO DAUMANTO Šaulių Kuopa

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

TREM TIES TRIMITAS

Tauriam Lietuvui, PLB Centro Valdybos Pirmininkui

JUOZUI J. BAČIŪNUI

mirus, jo žmonai Marijonai ir visiems kitiems artimiesiems
reiškiame gilią užuojautą ir kartu liūdime.

LŠST CENTRO VALDYBA

ŠAULIŲ STOVYKLA

Šaulių stovykla ruošama 1969 m. birželio mėn. 15 - 22 dienomis Dainavos vasarvietėje. Joninių laužas bus pravestas birželio 21 d., šeštadienį, šaudyklos vietovėje. Laužavedžiais pakviesti: CV šaulių moterų vadovė š. K. Kodatienė (Nida Resort, Linden, Mich.) ir Kanados šaulių rinktinės pirmininkas š. St. Jokūbaitis (23 Alhambra Ave., Toronto 3, Ont. Canada). Laužo programos reikalais prašoma palaikyti su jais tiesioginius ryšius. Bendra stovyklos programa

bus įvairi ir įdomi. Bus ir laisvo šaudymo rungtynės. Laimėtojams jau turima vertingų daiktinių dovanų. Dalinių vadovybės prašomos pasirūpinti, kad kuo daugiausiai šaulių dalyvautų stovykloje.

Sąlygos: 1) Kambarys diena, su 4 ar 5 lovom — 7 dol. diena. 2) Maitina Dainavos ūkio skyrius. Vadovauja sesuo vienuolė. Mes duosime ūkvedį, kuris parūpins maisto produktus. 3) Visomis patalpomis ir visa Dainavos stovyklavietė naudosis be atskiro atlyginimo. 4) Registruojantis reikia prisijusti 10 dol. garantijos užstatą.

5) Registracijos ir užstatą prisiuntimo galutinė data — š.m. balandžio mėn. 15 d. Registruojamasi pas š. V. Tamošiūną, 1598 Morell St., Detroit, Mich. 48209.

Brolis V. Tamošiūnas paskirtas stovyklos viršininku su teise, savo nuožiūra, sudaryti stovyklos pravedimo darbuotojų štabą.

Sporto klubas "Taurus" įsijungė į LK Mindaugo šaulių kuopą Montreaulyje. Nuo dabar klubas vadinsis — LK Mindaugo š. kp. sporto klubas "Taurus".

ŠAULIŲ UNIFORMOS APRAŠYMAS

LŠST pėstininkų šaulių (vyrų) uniforma susideda iš: 1. Viršutinio puspalcio, 2. švarko, 3. kelnų, 5. Kepurės, 6. Kaklaryšio, 7. Kojinių, 8. Batų, 9. Pirštinių, 10. Zenklų.

1. Viršutinis puspaltis yra tamsiai mėlynas, dvibortis, šiltas, žiemos metu naudojamas virš uniforminio švarko puspaltis, kurį naudoja US Navy ir Coast Guard personalas ir kuris gaunamas masiniai įvairiose uniforminėse kraituvėse naujas, arba padėvėtas. Tamsios, didelės sagos su inkarais išimamos ir įsiuvama šauliškos sagos; šiaip jokių kitų ženklų nedėvima. Kaina — 20-25 dol. ir šio puspalcio oficialus pavadinimas yra — Navy Peacoat, turi dvi eiles sagų po 3 sagas.

2. švarkas yra tamsiai mėlynos spalvos (Navy Blue), vienbortis, užsegamas su keturiomis sagomis, atversta apykakle, su antpečiais, keturiomis kišenėmis ir su vienu perskėlimu užpakalyje. Šis švarkas yra masiniai gaminamas, geros medžiagos, patvarus ir kainuoja apie 50 dol. Gaunamas uniforminėse kraituvėse, kur apsipirka poli-

cijos, ugniagesių ir įmonių vidaus sargybu personalas. švarko detalės: Antpečiai — apie 4.5 inčo ilgio, 2.5 in. pločio prie peties, siaurėjant prie kaklo iki 1.75 in., užsegamas maža sagute, po švarko kalnieriū. Keturios šauliškos sagos randasi 3.5 in atstume, o ant rankovės galo 1.5 in. nuo krašto randasi dvi mažos sagos — 1.5 in atstume viena nuo kitos. Kišenės visos su atlapais, kurių apatinė forma panaši į skaičių 3 paversta į kairę, užsegamas saga. Visos kišenės užsiūtos iš viršaus, viršūnė turi vertikalią klostę 1.5 in pločio, o apatinės kišenės be klosčių per vidurį. Apytikris kišenių dydis — plotis virš. kišenės žemai 5 ir 5/8 in. į viršų siaurėjant iki 5.5 in. Atlapo plotis — 2.5 in viduryje per sagą ir 1.25 in. per siauriausią vietą išlenkime. Apatinės kišenės plotis žemai 8 ir 3/8 in. į augštį siaurėjant iki 7.25 in., o kišenės atlapas turi 3 in. pločio per vidurį ir 2% in per siauriausią vietą išlenkime. Kairė kišenė nuo borto krašto apie 2 inčai. Apytikris tarpas tarp kišenių, užsegus sagas, viršuje — 4.25 in., apačioje — 10.5 in. švarkas pritaikytas pusiau

laisvai į taliją, o užpakalyje randasi 9 inčų įskėlimas, kuris iš užpakalio žiūrint užsideda į dešinę pusę. Iš vidaus dešinėje kišenė.

3. Kelnės yra tos pačios spalvos ir iš tos pačios medžiagos kaip švarkas, be atlenkimų apačioje ir be kantų (stūlių), su keturiomis kišenėmis ir maža kišenėle prie juosmens, priekyje, dešinėje pusėje. Šoninės kišenės kiek įžambiai nuo išilginės kelnų siūlės, užpakalinė kišenė tik kairėje pusėje užsisega, o kelnų plotis apačioje apie 9 inčai. Kadangi kelnės yra pritaikytos diržui, dėl to turi aplink liemenį diržui kilpeles, kurių yra viso 8. Pastaba: švarko ir kelnų išmatavimai gali kiek keistis, atsižvelgiant šaulio ūgį ir storį. Viršminėti duomenys paimti iš šaulio uniformos, kuris yra vidutinio ūgio — 5'8" ir 38A storio.

4. Marškiniai yra baltos spalvos su normalia apykakle, pritaikyta kaklaraiščiui, ant krūtinės dvi kišenaitės su užsegamais atlapais, o rankovės gali būti ilgos žaiztai ir trumpos vasarai. Ant kišenaičių randasi klostys.

Pastaba: kadangi numatyta, jog vasarinę šaulių uniformą sudaro balti marškiniai ir viršminėtos kelnės, tai, dėvint baltus marškinius kaipo vasarinę uniformą, su ilgom ar su trumpom rankovėm, marškiniai turi antpečius ir visus užrašus bei ženklus, kurie dėvimi ant švarko. Gaunami uniforminėse krautuvėse; apytikrė kaina — 6 - 7 dol. Mėlyna pilotė, be apvedžiojimų, dėvima prie vasarinės uniformos.

5. Kepurė yra iš tos pačios medžiagos kaip švarkas ir kelnės, apvali su juodu matiku, be kantų ar apvedžiojimų, gaunama visose uniformų krautuvėse, kaina 7 dol.

6. Kaktaryšis yra juodos spalvos, uniforminis (neperplatus), gaunamas visur.

7. Kojinės yra juodos spalvos, gaunamos visur.

8. Batai yra odiniai, juodos spalvos. Prie vasarinės uniformos, karščių metu leidžiama dėvėti ir ne odinius, lengvesnius batus, bet privalo būti juodi.

9. Pirštinės yra tamsios spalvos, išskyrus vėliavnešius, grabnešius ir kt. atvejais, kur ceremonialas reikalauja baltų pirštinių dėvėjimą.

S-GOS PIRMININKO PRIERAŠAS:

Susipažinęs su šiuo šaulių uniformos aprašymu, apžiūrėjęs pristatytą uniformą ir aptarus C. V-bos posėdyje, šią uniformą tvirtinu.

I š g a n a i t i s
LŠST Pirmininkas

Čikaga, 1968 m. lapkr. 30 d.

LŠST ŠAULIŲ PESTININKŲ UNIFORMOS ŽENKLAI

LŠST nario uniformos ženklai susideda iš dviejų grupių: 1. Bendrieji ženklai ir 2. Vyresniškumo ženklai.

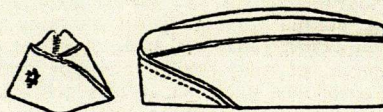
BENDRIEJI ŽENKLAI yra dėvimi kiekvieno šaulio, nežiūrint jo užimamos vietos, vyresniškumo ar metų skaičiaus S-goje. Jie yra:

1. Šaulio ženklas — metalinis ar išsiuvinėtas ant medžiagos Vyties Kryžius, Vyties Skyde, panašus koki šauliai dėvėjo N. Lietuvoje. Šis šaulio ženklas dėvimas ant kairės viršutinės kišenės klostės, per vidurį, yra auksinės spalvos, perkamas Tiekimo skyriuje.

2. Kokarda — susideda iš sumažinto šaulių ženklo su ornamentų vainikėliu aplink. Gali būti metalinis, arba išsiuvinėtas ant medžiagos (kaip Kanados šauliai gamina si). Kiekvienas šaulys dėvi kepurės priekyje ir pilotės

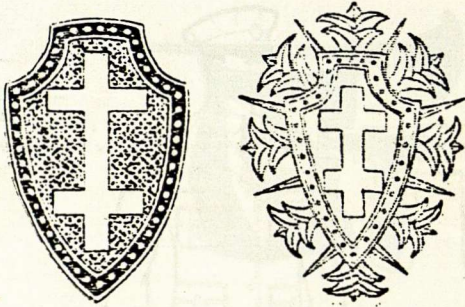

Bendra šaulių uniforma

Vasarinė uniforma ir pilotės detalės

Šaulio ženklas ir kokarda

priekio kairiajame šone. Yra auksinės spalvos ir perkamas Tiekimo skyriuje.

3. Užrašas ilgis-plotis: 5.25"x0.75"; raidžių dydis: $\frac{3}{16}$ " x $\frac{3}{16}$ " — Kiekvienas šaulys užsisiuva ant žieminės ar vasarinės uniformos kairiojo pečio, pagal siūlę užrašą: "NATIONAL GUARD of LITHUANIA". Ypatingas dėmesys kreipiamas, kad šis užrašas ant rankovės būtų prisitūtas per patį peties vidurį ir pagal peties-rankovės siūlę. Auksinės spalvos.

4. Šauliškos Sagos — šaulių pėstininkų sagos yra auksinės spalvos su šaulio ženklu. Jos yra dviejų rūšių: didelės ir mažos. Didelės sagos dėvimos ant puspalčių, švarkų — bortų užsiseigimui. Mažos sagos dėvimos ant rankogalių švarke, ant antpečių, ant kepurų ir ant visų kišenių, atlapų užsiseigimui. Gaunama Karvelio Prekybos Namuose, Čikagoje.

Pastaba: Dabar gaunamos mažosios sagos per kitų klaidas yra neproporcingai per mažos, todėl ant švarko visų keturių kišenių patariama dėvėti dideles sagas, kol, išsibaigus dabartiniams ištekliams, bus pagamintos atitinkamo dydžio mažosios sagos.

VYRESNĪŠKUMO ŽENKLAI yra penkių rūšių:

1. Pareigų ženklai — Kiekvienas šaulys, jei jis yra išrinktas į Grandies, Būrio, Kuopos ar Centro valdybas, o taip pat ir kooptuoti jų nariai yra atžymimi auksinėmis žvaigždutėmis, kurios yra užsegamos virš dešinės viršutinės kišenės siūlės, simetriniai tarp kišenės pločio. Šios penkiakampės, apie $\frac{9}{16}$ inčo diametre auksinės spalvos žvaigždutės segamos vienoje linijoje ir reiškia einamas pareigas sekančiais: Grandies Vadas dėvi 1 žvaigždutę, Būrio Vadas — 2, o jo v-bos nariai po 1 žv. Kuopos Pirmininkas — 3 žv., o jo v-bos nariai po 2 žv., kurie rinkti ir po 1 žv., kurie kooptuoti. Centro Valdybos nariai, Revizijos Komisijos ir Garbės Teismo nariai (prie C. V-bos) dėvi po 4 žv., o revizijos ir garbės teismo nariai prie būrių ir kuopų — kaip jų valdybų nariai. LŠST Pirmininkas dėvi 5 žvaigždutes. Rinktinės Pirmininkas 3 žv., o jo štabo nariai dėvi po 2 žvaigždutes.

2. Turėtų pareigų ženklai — LŠST buvusio pareigūno pagerbimui jam leidžiama nešioti tiek žvaigždučių, kokios jo buvo pilnoje kadencijoje eitos augščiausios S-goje pareigos, tik šios žvaigždutės yra aptemdytos šviesiai mėlyna (aqua marina) spalva, kas parodo atsargą. Jei toks asmuo vėliau perima žemesnias, bet aktyvias pareigas, tai bent viena aktyvi (auksinė) žvaigždutė turi dėvėjimo pirmenybę prieš bet kokį skaičių atsargos žvaigždučių. Visi nariai, kurie dėvi aktyvias ar atsargos žvaigždutes ant kepurės vietoje juodo diržiuko nešioja auksinės spalvos diržiuką.

3. Metų ženklai — yra 3 rūšių: I. Lietuvos šaulio ženklas; II. Penkmečio ženklas; III. Dešimtmečio ženklas. Šie ženklai yra padaromi iš auksinio arba sidabrinio galionėlio, kurio kampai yra statūs ir jų dydis yra 1.5" x 0.25", išskyrus Lietuvos šaulio ženklą, kurio plotis yra dvigubas, t.y. — 0.5 inčo. Šie galionėliai užsiuvami ant dešinės rankovės, išorinėje pusėje, paraleliai su rankogaliu, 4 inčai nuo krašto. Kuomet užsitarnaujamas sekantis Metų ženklas, jis yra siuvas 0.25 inčo atstume augščiau senojo galionėlio, paraleliai su senuoju. ....

I. Lietuvos šaulio ženkla gauna kiekvienas šaulys, kuris gali savo valdybai įrodyti, kad jis Nepriklausomoje Lietuvoje priklausė Liet. šaulių Sąjungai, nežiūrint visiškai į išbūtą laiką, turėtą laipsnį ar eitas pareigas, kurių aiškiniškai atimtu daug brangaus laiko. Šis ženklas susidaro iš plataus auksinio galionėlio ir būtų pirmas užsiuvas visiems, kurie N. Lietuvoje priklausė šaulių S-gai.

II. Penkmečio ženklas yra sidabrinis siauras galionėlis ir užsiuvas nurodytoje vietoje išbuvus LŠST-je 5 metus.

III. Dešimtmečio ženklas yra auksinės spalvos siauras galionėlis, kuris užsidedamas išbuvus LŠST-je 10 metų. Jei prieš tai narys turėjo penkmečio ženklą, tai jis nuardomas ir šis ženklas užsiuvas jo vietoje, nes šis ženklas atstoja du sidabrinis galionėlius.

Pastaba: a) Visi Metų ženklai ar jų pakeitimai užsidedami su vieneto v-bos žinia ir sutikimu. Dėl šauliškių papročių, tradicijų ir ceremonijų ūgdymo, net patariama valdyboms praktikuoti Metų ženklių įteikimą iškilmingesniu būdu. b) Auksiniai ir sidabriniai 0.25 inčo pločio galionėliai gaunami lengvai įvairiose krautuose, o taip pat prie C. V-bos Tiekimo skyriuje. Dvigubas Dešimtmečio galionėlis sudaro Lietuvos šaulio ženkla.

4. LŠST S-gos Garbės Nario ženklas išreiškiamas sekančiais: ažuolo šakelių vainikas 0.25 inčo atstume apjuosia ant kairės viršutinės kišenės esantį šaulio ženkla. Ažuolinio vainiko apytikris plotis yra $\frac{5}{16}$ inčo, kurio koteliai yra apie 0.75" ilgio ir maždaug per vidurį susikryžiuoja. Viršuje vainikas nesueina 0.5" tarpe. Gaunamas prie C. V-bos Tiekimo skyriuje. Yra auksinės spalvos.

5. Būrio / Kuopos Garbės šaulio ženklas yra panašus į augščiau aprašytą Sąjungos Garbės Nario ženkla, tik ažuolo šakelių vainikas yra trumpesnis, apytikriai 1" ilgio, skaitant nuo kotelio vienoje pusėje.

BAIGIAMIEJI NUOSTATAI: a) Kad būtų užtikrintas augščiau aprašytų ženklių gavimas, pigumas ir vienodumas, LŠST C. V-ba steigia Tiekimo Skyrių, kuris viršminėtus ženklus užsako ir parūpina vienetams. b) Vienu valdybos yra įpareigotos daboti, kad nariai neapsikabinėtų savo uniformas su bet kokiais kitais, čia neišminėtais ženklais, emblemomis ir kitų organizacijų ženkliukais, kurie paprastai yra suprojektuoti ir dėvimi prie civilių kostiumų ir kurie nedėvimi pie šauliškos uniformos. Daboti, kad prie šauliškos uniformos nebūtų visą laiką nešiojami pakabinti gauti medaliai ir ordenai, bet tik jų spalvos—rozetės ir tai tik tokios, kurios yra aiškiai žinomos ir pripažintos valdybų. c) Griežtai draudžiama uniformuotiems šios S-gos nariams pasirodyti viešumoje girtame stovyje ir sėdėti už barų tavernėse.

SAJUNGOS PIRMININKO REZOLIUCIJA:

Šias ŽENKLŲ ir BAIGIAMŲJŲ NUOSTATŲ taisykles tvirtinu ir leidžiu jomis naudotis.

Išganaitis
LŠST Pirmininkas

Čikaga, 1968-XI-30.

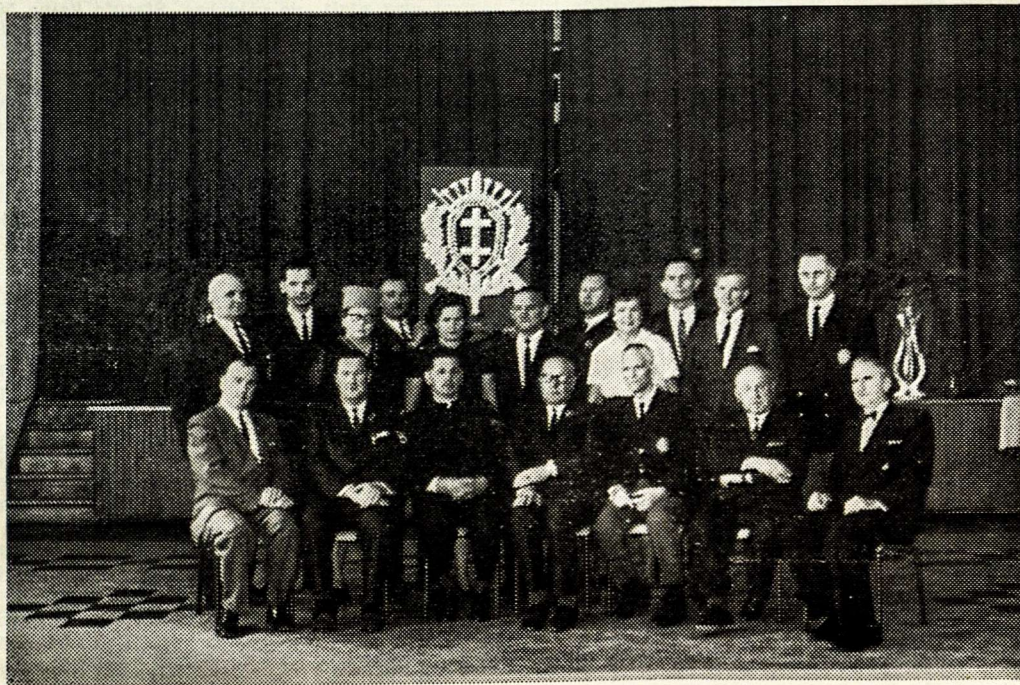
Jonas Aistis

ATEIS IR TAU

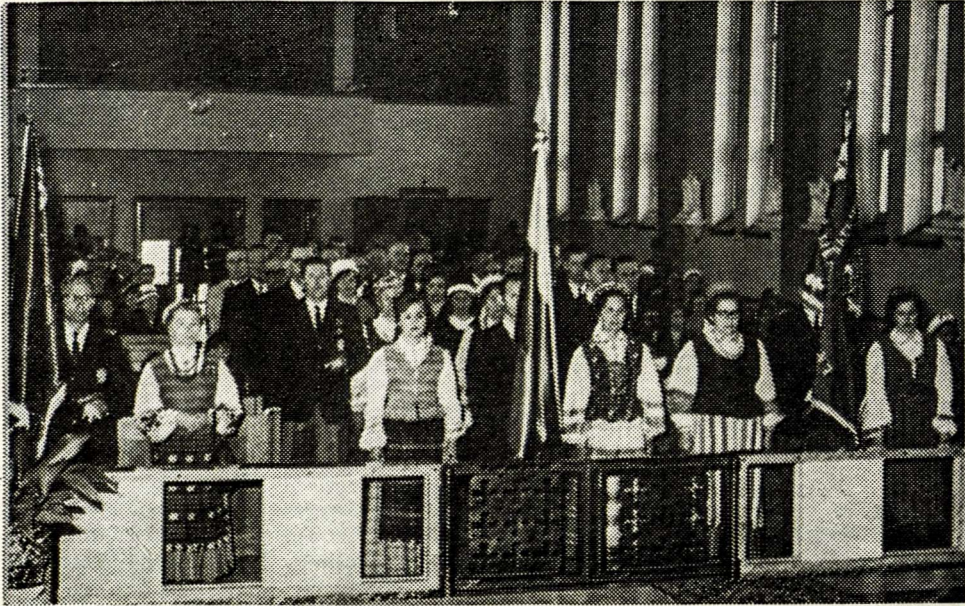
Ateis ir tau diena žadėta,
 Ir šilas atsidus lengvai,
 Tėvynėje viltis sudėtas
 Į saugų uostą neš laivai.
 Iš griuvėsių, žaizdų giliausių
 Ir skurdo prisikels laisva,
 Ir į rytojų, į šviesiausių
 Eis vėlei amžių Lietuva!
 Tave tad, broli, šauks artojų
 Vaga palikus nearta,
 Kad paskui žagrę į rytojų

Nueitų pakaitos karta.
 Užuganoj pasėto javo
 Želmuo diržingas želmenės
 Ir bus pilni aruodai tavo —
 Gimta žemelė mus penės.
 Ir tu, sesut, pasidabinus
 Margais žičkeliais, kaspinais,
 Varteliuose šauniam vaikinui
 Kalbėsi žodžiais divinais...
 Ateis ir tau diena žadėta,
 Ir šilas atsidus lengvai,
 Tėvynėje viltis sudėtas
 Į saugų uostą neš laivai.

L.K. Mindaugo š. kp. valdyba ir svečiai iš Pūtvio kuopos Toronte

L.K. Mindaugo kp. Aušros Vartų par. bažnyčioje su svečiais iš Pūtvio kuopos Toronte

APIE RUOŠIAMĄ ŠAULIŲ STOVYKLĄ

Šaulių stovykla įvyks š.m. birželio mėn. 15-22 dienomis. Joninių laužas bus šeštadienį, birželio 21 d., šaudyklos vietovėje. Laužavedžiais pakviesti Kanados šaulių rinktinės pirmininkas br. St. Jokubaitis (23 Alhambra Ave, Toronto 3, Ont., Canada) ir CV moterų vadovė sesė K. Kodatienė (Nida Resort, Linden Mich.; žiemos metu jos adresas: 9225 Carlyle Ave., Surfside, Miami Beach, Florida 33154). Laužo programos reikalais prašome su jais palaikyti tiesioginį ryšį. Bendra stovyklos programa bus įvairi ir įdomi. Bus ir laisvo šaudymo rungtynės. Laimėtojams jau turima labai vertingų daiktinių dovanų. Stovyklos dalyviams sąlygos:

- 1) Kambarys dienai su 4 ar 5 lovomis — 7 doleriai.
- 2) Maitins Dainavos ūkio skyrius. Vadovauja sesuo—vienuolė. Mes duosime ūkvedį, kuris supirks maistą. Kaina be uždarbio.
- 3) Visomis patalpomis ir visa Dainavos stovyklavietė naudosimės be atskiro atlyginimo.
- 4) Garantijos užstatas — 10 dol.
- 5) Registracijai ir užstato prisiuntimui paskutinis terminas — š.m. balandžio mėn. 15 d. Registruojamasi pas S. Butkaus kuopos pirmininką br. V. Tamošiūną — 1598 Marell St., Detroit, Mich. 48209.

Brolis V. Tamošiūnas paskirtas stovyklos viršininku su teise savo nuožiūra ir pasirinkimu sudaryti stovyklos štabą.

Dalinų vadovybės rūpinasi kuo skaitlingiausiu šaulių dalyvavimu šioje stovykloje.

(CV aplinkr. Nr. 1/69)

KĘSTUČIO TĖVAMS

(Eilėraštis iš Lietuvos)

*Jums gimė mažytis sūnus.
— Ne pirmas jis gimė šioj žemėj.
Bet džiaugsmas užliejo namus,
Kaip džiaugiasi tėčiai ir mamos.
Bėgo metai ir augo vaikutis,
Tiesės mažos rankytės į saulę,
Širdutė džiaugsmu kupina
Norėjo apglėbti pasaulį.
Suaugo. Ir jis jau karys.
Toks, matyt, skirtas likimas.
Jei priesaika duota — išeis,
Išeis ginti savo tėvynės.
Žuvo sūnus, kaip karys.
— Ne pirmas jis žuvo šioj žemėj.
Bet skausmas sukaustė tik Jus.
Tik Jūs pasijutot pasenę.*

A d e l e

NAUJAI IŠLEISTAS ŠAULIŲ STATUTAS

CV ragina visus seses ir brolius šaulius susipažinti su naujai išleistu mūsų Sąjungos statutu ir juo vadovautis savo veikloje. Statutas gaunamas pas CV išd. K. Žilėną, Čikagoje, o kitos kuopos turėtų jį gauti per savo valdybas. Statuto kaina 50 centų.

Taip pat platintina mūsų Sąjungos garbės nario parašyta ir CV išleista įdomi atsiminimų knyga, pavadinta "Nepriklausoma Lietuva". Čia randa gražiai patiekta mūsų valstybės netolimos praeities medžiaga — įvykiai, žinomieji žmonės. Tuo pačiu paremsime ir mūsų garbingo nario nedidelius išteklius.

Iš Moterų Pasaulio

GARBINGA SUKAKTIS

Š.m. sausio 13 d. sukako 75 metai mūsų žinomai veikėjai ir mokslininkei agronomei Elenai Gimbutienei. Baigusi vidurinį mokslą Lietuvoje, vėliau ji studijavo Rusijoje agronomijos mokslus. 1919 m. grįžusi Lietuvoje gavo agronomijos diplomą Dotnuvoje, pirmoje laidoje. Toliau gilino studijas Švedijoje ir Prancūzijoje. 1926-1940 m. dirbo mokytoja Fredos Augšt. Sodininkystės mokykloje. Išleido keletą savo srities vadovėlių ir bendradarbiavo moksliniam žurnale "Kosmos". Daug rašė iš savo srities ir visuomeniniais klausimais žemės

(nukelta į viršelį 3 psl.)

— Amerikiečių ekspertų nuomone, kiniečių pagamintos tarpžeminės raketos nepasiekė Amerikos žemyno. Samprotavimai grindžiami patyrimais iš amerikiečių atliktų bandymų su tokio pat tipo rusų raketomis, kokias šiuo metu turi pasigaminę kiniečiai. Turimomis žiniomis 1975 m. kiniečiai turės paruoštų 20 tarpžeminių raketų.

1968 m. gruodžio mėn. kiniečiai su sprogdino 3 megatonų (prilygsta 3 mil. tonų TNT) vandenilio bombą, kuri buvo išmesta iš lėktuvo (tai buvo 7-tas branduolinės energijos bombos bandymas). Kiniečių mokslininkams sunkiau sekasi su technologinėmis priemonėmis ir raketų laidymo metodais. Negeriau sekasi ir apvaldyti branduolinės energijos panaudojimą įmontuojant į raketas. To pasekoje manoma, kad pirmos tarpžeminės raketos bandymas neįvyks anksčiau kaip po dviejų metų. Iš minėtų 20-ties raketų jei bent ketvirtadalis pasiektų artimas Amerikos žemyno vietas, kraštui padarytų daug žalos. Krašto gynybos sekretoriaus M. R. Laird pareiškimu, kiniečiams reikia mažiausiai 10 metų pagaminti raketas, kurios siektų Amerikos žemyną. Yra nuomonių, kad kiniečių raketos galės pasiekti visą Rusiją. ir jos okupuotus plotus.

— Amerikiečiai vykdo eilę bandymų 105 mm minosvaidžius pritaikyti grupiniam taktiniam panaudojimui—bandoma didinti kalibrą. Tobulinamas stovas, didinant plokštės paviršių, geresniam atatrunkos pasipriešinimui, minkštoje žemėje. Stovas daromas iš lengvo metalo, kaip ir kaikurios minos dalys. 105 mm minosvaidžiai bandomi surenkant baterijomis ant platformų nuo kurių galėtų būti šaudoma visomis kryptimis. Tas sutaupyty daug laiko pirmam šūviui. Šaudmenų išteklių ir tarnyba vežiojama taip pat drauge su baterija. Minosvaidžio surinkimas iš žygio į kautynių padėtį supaprastintas. Stutrumpinus vamzdį, padidinta greitošauda, kas kritiškais atvejais yra labai svarbu.

— Amerikiečių M60 A1 tankai perginkluojami — sumažintas bokšto siluetas, įmontuojami 153 mm pabūklai, pritaikoma laidyti "Shillelagh" raketas. Pertvarkytas tankas vadinsis M60 A1EZ. Be to turės spindulius (Laser Beam) taikymo įrenginius.

— Fort Bragg suorganizuotas institutas tirti: armijos santykius su civiliniais reikalais; psichologinį karių parengimą, panaudojus kare neįprastus ("A") ginklus; organizavimą drausmės išlaikymo karių ir civilių tarpe "A" ginklų kare; nustatyti kautynių doktrinas, organizaciją ir ginklavimą neįprastų ginklų kauty-

nėse. Įeina ir diplomatinės tarnybos parengimo studija — patarėjų darbas kitose kariuomenėse, tuo pačiu reprezentacija.

— Amerikiečių jūrininkams gaminamos individualios plūdės kurių nepramuš šautuvo kulka. Tokios gelbėjimosi plūdės bus naudojamos desantų dalinių ir upių patrulių.

— Sumažinti apmokymo kainą, amerikiečiai pagamino 15 pėdų, 155 svarų raketą, kurios didelę dalį kiau-tudo sudaro popieris.

— Bandomas pėstininkų pusiau šarvuotas autovežimis, kuris galės vežti pusę tonos krūvio per laukus ir balotas vietas. Aštuoniais ratais, aštuonių pėdų ilgio, virš. keturių pločio su dviem kovotojais ir krūviu, per pelkėtą vietovę galės judėti 2 mylias per valandą, keliu — 20 MPH.

— ¾ colio plieno plokštė pritvirtinta prie formos, kuri atitinka tanko bokštui, panardinus į vandenį, sprogimu išlenkiama į reikiamą formą per 4.5 milisekundes (sprogimo spaudimas apie 1.3 milijono svarų kvadratiniam coliui). Normaliai tankų bokštas sudedamas iš kelių (5) plokščių suvirinant—kas užima daug laiko. Sprogimo būdu tankų bokštų gamyba pagerins bokštų atsparumą. Amerikiečiai tokius bokštus bando praktiškai.

— Vakarų Vokietijos armija iki 1970 m. turės šimtą trisdešimt penkis CH-53A (amerikiečių) transporto helikopterius su šarvais kurie galės būti panaudoti ir kautynių paramai. Du prototipus pagamins amerikiečiai, likusius gaminsis patys vokiečiai (amerikiečių pinigais — 350 milijonų dolerių). CH-53A kėlimo galia — 10 tonų.

— Britai ir prancūzai gamina kautynių lėktuvą "Jaguar". Žemo skridimo greitis — garso, augšto — 1.7 garso greičio. Vienvietis galės pakelti 5 tonas krūvio, tinkamas veikti nuo lėktuvnešių, žemėje žolėto kili-mo tako užtenka 3000 pėdų (žemo spaudimo ratų padangos). Grįžusį iš

kautynių "Jaguar" perginkluoti, papildyt kurą ir vėl grįžti į kilimo taką naujam uždaviniui, trunka 15 minučių. Dvivietis "Jaguar" pritaikytas lakūnų apmokymui. Skridimo greitis — dvigubas garso greitis (Mach 2). Pagal 1968 metų Britų-Prancūzų sutartį, kiekviena valstybė numato pasigaminti po 200 lėktuvų 1970-tiems metams.

— Sovietai pradėjo masiniai gaminti sprausminius naikintojus "MIG-23, Foxbat".

— Prancūzai iššovė raketą iš pasienėsio povandeninio laivo "Gymnote" — raketa nuskrido 1100 mylių. 1970 metais prancūzai turės 5 povandeninius, ginkluotus panašiomis raketomis. Manoma, kad pagerinus laidymo techniką raketos tolianaša gali padidėti iki 1600 mylių.

— Britų Gynybos ministeris D. W. Healey pareiškė, kad Sovietų laivynas Viduržemio jūroje, karui ištikus, būtų paskandintas pirmu negu suspėty iššauti pirmą raketą. Be abejo tas priklausys nuo to, kas pirmas pradės skandinti laivus.

— "Power" 1969 m. vasario mėn. numeryje skaitytojų pasisakymų skyriuje, talpina Mr. A. G. Mutimer iš Abington Pa. laišką, ryšium su žurnalo leidėjo James J. O'Connor keilinės Rusijoje aprašymu, tilpusiu "Power" 1968 lapkričio mėn. numeryje, pavadinu: "How Siberia takes Lead in U. S. S. R. Energy-System Growth". Mr. Mutimer rašo... Jūs matėt, ką jūsų vadovai planavo, kad pamatytumėt. Man įdomu ar Jūs skaitėt Gene Lyons knygą "Workers Paradise Lost"? Joje patiekiami žmogaus daugelio metų išgyvenimai Jūsų lankytoje krašte, patiekiant skirtingą vaizdą, negu Jūs matėt per 17 dienų vadovų saugotoj kelionėj. Jūs kalbate apie pažangą, aš labiau sutinku su Mr. Gene Lyons, kad to negali įvykti ir tai gerai žino rusų valdantieji, ir jų vadai. Paskutinis veiksmas su Čekoslovakija tai išryškina. Peržvelgus Rusijos istoriją ir tiks-

LIETUVIAI-KARIAI laisvajame Pasaulyje

Nevienam iš mūsų suskauda širdis, kai Pietų Vietname užgęsta nuo priešų kulku JAV karys. Štai gruodžio 30 d., kovos lauke krito 23 metų Antanas Prižgintas, kurio tėveliai gyvena Bound Brook, N.J. Jis buvo gavęs marinų leitenanto laipsnį ir kovojo jau du mėnesius. Sausio 10 d. Brooklyne mirė vargonininkas Jonas Brundza, kurį laiką buvęs Kauno igulos dainavimo mokytojas. Kūčių naktį Clevelande atsiskyrė iš gyvųjų tarpo sav. Mykolas Kalvaitis, o Santa Monikoje, Calif., staiga, mirė aviacijos majoras Juozas Vaičius. Montrealy, Kanadoje užgęso sav. kūrėjas kpt. Adolfas Žilinskas, sulaukęs 73 metus. Sausio 30 d. mirė kun. K. Kuckelis, kuris prieš įstojant į vienuolyną tarnavo JAV marinuose. Vasario 11 d. Čikagoje mirė savanoris mokytojas Jonas Tamulevičius, o gruodžio mėn. 10 mirė kpt. Viktoras Jarošūnas. Vincas Masonis, Luzerne, Pa., II Pasaulinio karo veteranas, mirė sausio 17 d.

— Albinas Gaidys laimingai grįžo sveikas iš P. Vietnamo karo lauko į New Yorką, kur jam Liet. Draugija surengė gražias sutiktuves.

— Ltn. Povilas Nakrošius dabar randasi P. Vietname, aviacijoje. Iš ten siunčia dėkingumo laišką pfc. Juozas Kotas, kuris gauna iš S. W. Herald skaitytojų įvairių siuntinėlių.

Pfc. Jurgis Grigas, taip pat, dėkoja iš fronto — 4 bataliono, visiems kurie jo nepamiršta.

— Dr. Algis Kavaliūnas, JAV armijoje, yra pakeltas į plk. leitenantus ir ši rudenį baigs tarnybą.

— Ltn. J. Matonis buvo gražiai sutiktas Philadelphijoje, kai laimingai grįžo iš Vietnamo. Organizacijos ir artimieji linkėjo jam sėkmės.

— Ltn. Peter Slapikas, iš PA, dabar randasi Hickmen aviacijos bazėje Havajuose. Jis 2 metus išbuvo Japonijoje.

— Juozas Betkauskas, Cicerio, Ill., kurį laiką gydėsi Elgin, dr. Bobelio priežiūroje, dabar grįžo į namus. Jis yra savanoris-kūrėjas.

— Kun. K. Petrauskas šiuo metu eina New Mexico karo veteranų ligoninės kapeliono pareigas. Jį aplankė sesuo iš Lietuvos, A. Bričkienė.

— Mjr. Jonas Pachankis buvo su šeima atvykęs į Čikagą pas tėvus. Dabar jis baigia aviacijos administracinius kursus Indianos U-te.

— Ltn. Rimas Navikėnas, kuris dabar yra perkeltas į Kanados parašutininkų dalinį, Valcateir, Que., lankėsi Montrealyje pas savo šeimą.

— Jonas Griškėnas, kilęs iš Čikagos, sėkmingai atliko vienų metų tarnybą P. Vietname ir jau grįžo namo.

— Ltn. Jonas Macijauskas, gavęs

atostogas, buvo nuvykęs iš Vietnamo į Australiją, Sydnejaus miestą, kur susipažino su jaunuimu. Jis yra kilęs iš Philadelphijos ir baigęs inžinerijos studijas.

— Darius Bakūnas dabar tarnauja JAV aviacijoje ir čia buvo atžymėtas ir pagerbtas už tarnybinius nuopelnus ir aprašytas Global Ranger laikraštyje.

— Ltn. M. Wenckus aplankė savo tėvelius Hinsdale, Ill. Jis buvo paskirtas į specialų "Green Berets" dalinį, kuris stovi Ft. Benning, Georgia. Jis yra baigęs JAV armijos pėstininkų mokyklą.

— Plk. Juozas Rapšys šiemet švenčia 70 metų sukaktį ir 50 metų, kai įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Jo sūnus Gintautas dabar tarnauja JAV aviacijoje. Plk. daug kovojo prieš bolševikus ir lenkus 1919 m. ir fronte buvo sužeistas; vėliau buvo aviacijos štabo viršininku.

— Cicero lietuvių veteranų postas 9115, šiemet atžymėjo 20 metų veiklos sukaktį. Posto nariai jau čia gimę, bet visi gražiai kalba lietuviškai.

— Čikagoje buvo atvežtas ir vasario 1 d. palaidotas, San Francisce miręs, JAV kariuomenės majoras Petras Zubavičius. Atsiveikino 5 armijos specialiai atsiųsti kariai, jo giminaitė, sol. V. Jonuškaitė iš New Yorko ir Petruilienė iš Čikagos ir daug jo artimųjų.

— Ed. Vengianskas, Ramovės CV narys ir veiklus Jūrų skautijos darbuotojas, kiek tik laiko turėdamas, dirba prie "Chicagos Ramovėno", kuris išeina neperiodiniai. Leidžia skyrius.

— Amerikoje lietuviai jaunuoliai šaukiami į karinę tarnybą nebegali atsisakyti, kur juos paskiria vykdyti pareigas, ar tai į Vietnamą, ar į Europą, ar Korėją. JAV kariuomenėje tik savanoriais įstoję gali pasirinkti kur nori tarnauti.

lus valdančiųjų, pažanga vyko tik prievarta.

Kodėl Jūs nepaprašėt parodyti Rusijoje esančių koncentracijos stovyklų, kurias galėjote aprašyti savo pranešime. Ar Jūs nepastebėjot, kad tas kraštas turi sunkumų išsimaityti; ar jau užmiršot, kad beveik visos mokslinės idėjos buvo pavogtos iš mūsų; Rusija ne kartą sau statė tikslu mus sunaikinti ir dabar siekia tai realizuoti."

JAV NAUJASIS GINKLAS

Kariniai sluoksniai praneša, kad JAV sukonstruavo naują ginklą, ku-

ris JAV gynimosi doktrinoje, dabar Pentagono priimtoje, gali padaryti revoliuciją.

Naujo ginklo dėka, didelio radiuso veikimo strateginiai bombardavimo lėktuvai, JAV gynimosi planuose beveik visai užmiršti, nes juos pakeitė tarpkontinentinės raketos, kariniuose planavimuose gali vėl pradėti vaidinti didelę rolę.

Naujasis ginklas, gavęs sutrumpintą pavadinimą "SKAD", yra nedidelis bepilotis lėktuvas. Keletas tokių "robotų" bus pritaisyti ant didelio, tolimo veikimo radiuso bombonešio. Tie robotai, nuo bombonešių, bus palei-

džiami prieš strateginių objektų kryptimi. SKAD radaro ekrane matomas, kaip didelis lėktuvas—bombonešis. Kelių ar keliolikos tokių lėktuvų pasirodymas nukreipia į save didesnę prieš gynimosi jėgą. Tuo pačiu metu SKAD anaipol nėra vien prieš apgavystę: kiekvienas toks mažas lėktuvas—robotas yra branduolinės bombos nešėjas.

Pastebima, kad "Strato-tvirtovės" tipo bombonešis gali nešti tokių miniatūrinių robotų net iki trisdešimt. Kaip matome, lėktuvai—bombonešiai gauna naują paskirtį.

K.m. J. šarūnas

BIRUTININKŲ SUVAŽIAVIMAS

L.D. Kunigaikštienės Birutės D-ja, švėsama Lietuvos Nepriklausomybės ir L. Kariuomenės 50 metų atskirimo jubilėjų, 1968 m. lapkričio 23-24 d.d. sušaukė skyrių atstovų suvažiavimą Jaunimo Centre Čikagoje. Suvažiavimo iškilmingas atidarymas įvyko drauge su ramovėnais. Buvo sukalbėta malda ir sugiedotas Lietuvos Himnas. Sveikinimo žodį tarė gen. St. Dirmantas, LVS CV pirm. ir LDK Birutės D-jos CV pirm. M. Babickienė. Alto Čikagos sk. pirmininkas J. Pakalka, Lietuvos Laisvės Kovos metus prisiminti, įteikė dovanas — Lietuvos valstybės, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos ženklais papuoštas lėkštes: LDK Birutės draugijai, LVS-gai "Ramovė", Kūrėjams-Savanoriams, Lietuvos partizanei kūrėjai-savanorei Stasei Statkevičienei, LŠ Sąjungai ir Laisvės Kovų muzėjaus vedėjui šeštakauskiui.

Po iškilmingo atidarymo birutininkės ir ramovėnai turėjo atskirai savo organizacijų darbo posėdžius. LDKB D-jos suvažiavimo darbo posėdį atidarė Centro valdybos pirmininkė, pakviesdama į prezidiumą pirmininkauti S. Oželienei ir V. Nagevičienę, o sekretoriauti N. Norienę. Susikaupimo vaalndėle buvo pagerbtos mirusios ir iškankintos žiauriuose Sibiro lageriuose moterys ir D-jos narės bei mirusios narės čia išseivijoj.

Pranešimus iš skyrių padarė: Čikagos sk. pirmininkė M. Babickienė (90 narių), Clevelando skyrius — Jonaitienė (32 narės), Los Angeles sk. — Dudienė (30 n.), Detroito sk. M. Šepetienė pranešė raštu (20 n.) ir New Yorko sk. L. Sperauskienė pranešė raštu (30 n.). Visi skyriai, pagal susidariusias vietines aplinkybes, dirba gražų šalpos ir kultūrinį darbą: rengia kultūrinius parengimus ir pramogas, stengiasi įtraukti į juos jaunimą, šelpia lituanistus ir kitas jaunimo organizacijas, šelpia Sibire ir Lietuvoje nuoskaudas ir vargą kenčiančias karių šeimas, šelpia Lietuvos karo invalidus, remia lietuvišką spaudą ir kitas lietuviškas kultūrinis apraiškas. Gyviausia veikla pasižymi Los Angeles ir Centrinis Čikagos skyriai. Visuose skyriuose jaučiamas jaunų narių trūkumas. Visi skyriai kartu yra įnešę \$1,000 į Liet. Fondą.

Po pranešimų iš skyrių sekė LDK Birutės D-jos Statuto papildymas, ir kai kurių punktų patikslinimas. Atstovės bei susirinkusios narės gyvai dalyvavo diskusijose ir vieningai priėmė pataisymus. Nutarta LDK Birutės D-jos Statutą naujai perredaguoti iš išleisti atskira knygtė visoms narėms. Suvažiavimas patvirtino Cle-

veldo skyr. valdybos pristatytą į D-jos Garbės nares pakelti Veroniką Nagevičienę, kuri atkūrė Clevelande D-jos skyrių ir ilgai bei sumaniai jam vadovavo.

Suvažiavimą sveikino Lietuvos Diplomatinijos šefas St. Lozoraitis ir Ponia, Skaučių Sesiarija, "Eglutės" redakcija, New Yorko birutininkių sk. Draugijos Garbės Pirmininkė, dabar jau a.a., S. Smetonienė ir PLB pirmininkas, dabar jau a.a., J. Bačiūnas. Suvažiavime dalyvavo C. Čikagos sk. 8 rinktos atstovės, Clevelando 2, Los Angeles 1 ir Detroito 1 atstovė. Be to, suvažiavime dalyvavo C. Čikagos sk. visa valdyba ir revizijos komisija ir daug birutininkių kaip viešnios. Suvažiavimas praėjo vieningoje bei gyvoje nuotaikoje ir buvo baigtas su gražiausiais linkėjimais tolesnei veiklai ir su viltimi į skaidresnę ateitį iki Lietuvos laisvės atgavimo slenkščio.

Po posėdžio įvyko bendri su ramovėnais posūryčiai. Vakare Didžiojoje Jaunimo Centro salėje įvyko birutininkių, ramovėnų ir svečių bendras pobūvis—balius su menine programa, šokiais ir vaišėmis. Pobūvio vaišėmis rūpinosi energinga C. Čikagos skyriaus vicepirm. V. Kulikauskienė, padedant v. narėms ir ramovėnams.

Lapkričio 24 d. iškilmingas minėjimas praėjo labai įspūdingai. Šv. Mišias atnašavo vysk. V. Brizgys ir pasakė pritaikintą Lietuvos kariuomenei pamokslą. Prie Laisvės Kovų paminklo susirinko didžiulė minia žmonių, o birutininkės ir viešnios, pasipuošusios tautiniais drabužiais, sudarė puošnų įvairiaspalvį vainiką. Žodį tarė gen. J. Černius. Giedant "Marija, Marija" buvo padėtas ramovėnų ir birutininkių simbolinis "Vyties Kryžius" vainikas. Vainiką nešė gen. S. Dirmantas, asistuojant birutininkėms V. Nagevičienei ir M. Babickienei. Ugnelę ant aukuro įžiebė partizanė S. Statkevičienė ir invalidas Br. Tvarakūnas. Kūrėjams-savanoriams tautinius ženklelius prisegė M. Tumienė ir plk. Rapšys.

Iškilmingame minėjime buvo daug gražių sveikinimų bei viltingų linkėjimų, plk. K. Škirpos paskaita ir meninė dalis. JAV ir Lietuvos Himnus sugiedojo sol. Mažeikienė ir pilna salė, susirinkusių svečių. Tuo ir baigėsi abiejų giminingų ir tarpriai bendradarbiaujančių organizacijų — birutininkių ir ramovėnų suvažiavimas.

Suvažiavimo metu birutininkių pastangomis buvo suruošta birutininkės Elenos Grudzinskienos paveikslų paroda. Paroda susilaukė didelio susidomėjimo, buvo gausiai lankoma svečių ir buvo išparduota apie dvidešimt kūrinių. M. Babickienė

KLAIPĖDOS ATVADAVIMO
MINEJIMAS
IR METINIS RAMOVĖNŲ
SUSIRINKIMAS

Minėjimas, Sausio 26 d. vienoje šv. Jurgio parapijos mokyklos klasėje apščiiai prisirinko Clevelando visuomenės, nors beveik be jaunimo. Ramovės Clevelando skyriaus valdybos pirmininko Vl. Knistauto pakviesti garbės vietose pasirodė Klaipėdos sukilimo dalyviai — Vytautas Brazulis ir Feliksas Eidimtas. Iškilmingai įneštos Ramovės ir nuoširdžių talkininkių — Jūros skautų vėliavos. Pirmininkui jausmingai paraginus, jaudinančiu susikaupimu pagerbti, ne tik žuvusieji Klaipėdos sukilime, bet ir visi kiti kariai ir nekovojusieji kankiniai, žuvusieji ir žūstantieji iki šių dienų. Skausmą dar padidino PLB valdybos pirmininko J. Bachuno, visiems žinomo garbingo veikėjo ir pavyzdingo vienybės kūnytojo, mirtis sausio 23 d. Lyg ir spontaniškai suskambejo Lietuvos Himnas, jungias kraugerių atpemdytą praeitį su šviesiomis viltimis viliojančia ateitimi.

Judrus ir gyvas visuomenės veikėjas ir JAV LB-nės I Clevelando apylinkės valdybos pirmininkas F. Eidimtas, kad ir gyvendamas bemaž be poilsio, maloniai sutiko pavaduoti susirinkusį prelegentą ir gerokai pateikė rimtos medžiagos tiek apie Klaipėdos sukilimą, tiek iš Mažosios Lietuvos istorijos ir paliustravo svarbesniųjų momentų eigą schemišku brėžiniu. Įtikinamas pranešimo turinys klausytojus sudomino ir pelnė karštų padėkos katūčių. Vistik lieka klausimas, kas pasirūpins surinkti, kiek įmanoma, pagrindžias paslaptis, likusias dar gyvų artimiausių, jau mirusio sukilėjų vado J. Budrio, bendradarbių atmintyje.

Susirinkimas. Po pertraukos įvyko metinis Ramovės Clevelando skyriaus susirinkimas. Pirmininkauti išrinktas F. Eidimtas ir sekretoriauti Z. Tarutis. Patvirtinus praeitų metų susirinkimo protokolą bei iškilmaus valdybos pirmininko ir kitų tam tikrų pareigūnų pranešimus, paaiškėjo, kad darbščios valdybos daug nuveikta.

Ir piniginė apyvarta ir labai įvairuojantieji kiti darbai, darbeliai tatau aiškiai įrodo. Pajamų turėta iš viso \$1,357.76, išlaidų — \$666.70, Kariui auka — \$128.16, Lietuvos karo invalidams — \$201.00, L. Fondui (Nežinomam kareiviui) — \$95.50, Ramovės CV-bai — narių mokesčių — \$94.25, kitoms organizacijoms — \$75.00 ir k. Plačiai veikta daugelyje sričių: prezidento A. Smetonos nauzoleėjaus lankymas, pamaldos bažnyčiose kai kuriomis progomis, kooperacija su Ra-

movės CV ir jos nurodymų bei pageidavimų vykdymas, Kariuomenės atkūrimo šventės minėjimas, Klaipėdos atvadavimo minėjimas, gegužinė Kario naudai, sergančių ramovėnų lankymas ir mirusių laidojimas, tradicinis kapų lankymas bei apeigos gegužės 30 d., bendravimas su kitomis organizacijomis, bei dalyvavimas visuotinio pobūdžio iškilmėse ir t.t.

Naujų narių įstojo į Ramovę 6.

Prisiminta vienas iš svarbiausių per ilgus metus Klaipėdos krašto veikėjų E. Simonaitis, artimas J. Budrio bendradarbis prieš sukilimą, paties sukilimo metu ir po sukilimo, dabar vargstas Vokietijoje. Susirinkimas noriai ir greitai surinko pašalpai \$70.00.

Lietuvių klubas sudarė atskirą Lithuanian Village bendrovę. Jos pirmininkui S. Mačiui painformavus susirinkimą apie didesnių erdvių rūmų statybą platesniems kultūros tikslams, ramesnėje miesto dalyje, nutarta valdybai įsigyti akcijų.

Vieną kitą naudingą sumanymą iškėlė dr. K. Pautienis, A. Jonaitis jr. ir kiti.

Diskusijų beveik nebuvo. Viskas praėjo sklandžiai ir darniai. Susirinkimas prašė tą pačią valdybą pasilikti pareigose, bet dviem valdybos nariams — V. Jokūbaičiui ir J. Kazlauskui, parodžiusiems didelio darbštumo ir pasišventimo, negalint toliau dalyvauti valdyboje dėl laiko stokos, teko perrinkti, tartum papildyti, valdybą. Tad 1969 metais vadovaus: pirmininkas Vl. Knistautas, jau penkti metai, patvarus ir labai taktingas, vicepirmininkas L. Staškūnas, išdininkas Pr. Mainelis, "amžinas" ir beveik neklaidingas, sekretorius A. Jonaitis jr. ir pareigimų vadovas, bei vėliavos globėjas V. Petkus.

Veiklus ir išradingas Kario atstovas F. Eidimtas sutiko likti tose pareigose. Jis jau rado 5 naujus prenumeratorius ir, beplatindamas kiekvieną Kario numerį nepriklausančių Ramovei asmenų tarpe, vis randa bent penketą skaitytojų. Pažanga užtikrinta.

Prašmatniai valdybai ir visam skyriui mielai linkime dar geresnės sėkmės.
Vladas Braziulis

Sveikiname mielą sukaktuvininką inž. plk. ANTANĄ NOVICKĮ, sulaukusį 75 metų amžiaus. Linkime geros sveikatos ir darbingų metų.

KARIO Štabas

Pasiruošimai "Kalakutų" šaudymui. Iš kairės: V. Beliūnas, J. Vyšniauskas, J. Grigas, A. Vickosas.

NIAGAROS PUSIASALIS, CANADA

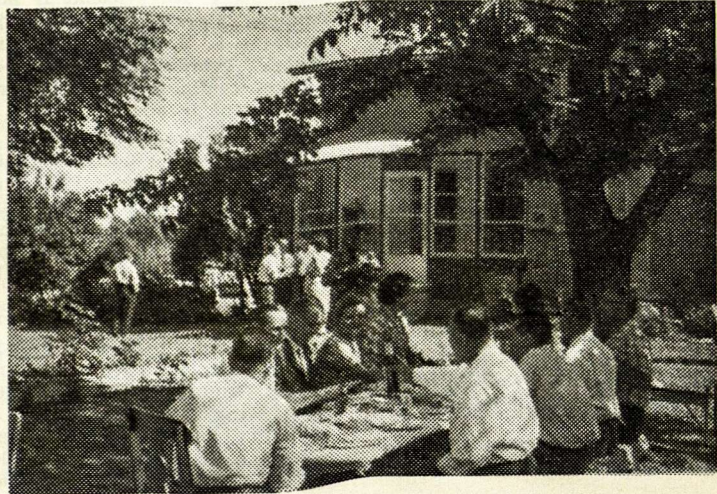
Niagaros Pusiasalio ramovėnai, prisilaikydami tradicijos, susirenka p.p. Beliūnų ūkyje, R. R. 1 Welland, Ont., kiekvienais metais prieš Kalėdas sportiniam šaudymui, kuris vadinamas "Kalakutų" šaudymu. Čia vyksta rungtynės dėl geriausio šaudymo į taikinį ir tuo pačiu laimėjimą, už 1 dol., kalakutą, žąsį, antį, arba išmokama laimėjusiam premija pinigais. Šaudyme gali dalyvauti ne vien tik "Ramovės" organizacijai priklausantys, bet ir kiekvienas lietuvis ir ne lietuvis, kas tik moka šaudyti iš medžioklinio 12 cal., arba sportinio 22 cal. šautuvų.

1968 m. gruodžio 7 d. įvykusiame sportiniame šaudyme laimėtojai buvo: A. Vyniautas — 3 prizus, A. Zosanas — 2, A. Šukys, J. Skeivelas, L. Markelis, K. Galdikas ir J. Vyšniauskas — po 1 prizą. Po laimikio pasidalinimo vyko šiltos vaišės — pietūs, už ką šaudymo dalyviai širdingai dėkingi p.p. Beliūnams; už jų savos gamybos sūrius, vėdarus ir kadugiais rūkytus kepsnius. Ne vien tiktai ramovėnai gėrėsi p.p. Beliūnų ūkio pavėsiu, bet ir skautai, šokėjai ir dainininkai, visiems vietos pakanka, visuose metų sezonuose.

Tad, visiems nuoširdūs linkėjimai ir geriausios kloties iki sekančio pasimatymo "Kalakutų" sportinio šaudymo metu!
J. V.

Niagaros Pusiasalio ramovėnų gegužinė

J. V. nuotraukos

K A R Y S

NEPRIKL. KOVOS... atkelta iš 43 psl.

apskrities viršininkas. Sumokėjus tą pabaudą, slaptai gražindavo atgal, o šnipus perduodavo saugumui, kuriuos teisdavo kariuomenės teismas.

Visas Zarasų apskrities pasienio baras pagal administracijos liniją apėmė apie 50 km ilgio. Jis buvo padalintas į 4 rajonus: I-mas rajonas prasidėjo nuo Latvijos sienos, o toliau ėjo II-ras, III-čias ir IV-tas. V-tas rajonas ėjo pagal Latvijos sieną. Jis prasidėjo nuo Rokiškio apskr. sienos ir baigėsi administracijos linija netoli Turmanto. Kiekvieno rajono apsaugos baras buvo nuo 10 ligi 15 km. ilgio, suskirstytas į tris ar keturias sargybas, kurių barelis buvo nuo 1 ligi 3 km ilgio. Barelio apsaugai būdavo skiriami trys policininkai per visą parą.

1939 m. pabaigoje administracijos linija, atgavus dalį Vilniaus krašto, buvo panaikinta, o sargybos nukeltos prie Lietuvos - Sovietų Rusijos sienos ir suskirstyti į naujus barus: Zarasų, Šven-

čionėlių, Vilniaus, Eišiškių ir Alytaus. Zarasų pasienio baras, kaip ir pirma, prasidėjo nuo Latvijos sienos ir jungėsi su Švenčionėlių baru.

1940 m. rusų bolševikams okupavus Lietuvą, valstybės siena buvo panaikinta ir pasienio sargybos išformuotos.

Naudotasi literatūra

1. J. Petraitis, Laisvę ginant
2. K. Žukas, Žvilgsnis į praeitį
3. J. Variakojis, Karaliaus Mindaugo Pulkas
4. J. Cicėnas, Vilnius tarp audrų
5. Nepriklausomai Lietuvai (šaulių S-gos tr. leidinys)
6. St. Raštikis, Kovose dėl Lietuvos, I tomas
7. Br. Kviklys, Mūsų Lietuva, I tomas
8. Lietuvos Enciklopedija
9. K. Ališauskas, Salako paėmimas, Karys, Nr. 1, 1965
10. Lietuvos kariuomenė (Istorinė apžvalga), Karys Nr. 9, 1956 m.
11. P. Genys, Lietuvos nepriklausomybės karuose pasižymėjusios moterys, Karys Nr. 8, 1962 m.
12. A. Ringys, Žygiuojame Dauguvos link, Karys Nr. 4, 1959 m.

GARBINGA SUKAKTIS...

(atkelta iš 60 psl.)

ūkio ir moteriškoje spaudoje. Atstovavo Lietuvos Moterų Tarybą užsienio kongresuose. Daug darbavosi su skautais. Ir dabar, nors pasiekusi garbingo amžiaus, dar nenuleidžia rankų, bet vis randame jos straipsnių įvairiuose laikraščiuose bei žurnaluose, kaip Moteryje, Mūsų Vytuje, L. Enciklopedijoje ir kitur. Pereitais metais ir mūsų skyrius gavo iš jos gražų straipsnį apie rašytoją ir veikėją Sofiją Kymantaitę-Čiurlionienę. Tikėkimės, kad ir toliau ji mūsų neužmirš.

Nuoširdžiai sveikindamos garbingą Sukaktuvininę, linkime jai daug sveikatos ir jėgų tęsti savo turiningą veiklą mūsų kultūros baruose. Ji savo turtinga gyvenimo patirtimi gali dar daug mums duoti patarimų ir žinių. Ilgiausių ir laimingiausių metų!

E. P.

TRUMPINKIM KALBAS

Nežinau, kodėl mes visur daug kalbame taip ilgai, kad kitą kartą, nors imk ir išei iš paskaitos, susirinkimo ar kokių minėjimų. Daugumas kalba apie praeitį, šventes, įvykius. Bet juk nieko naujo nesant, kažin ar beverta kaskart tą patį kalbėti. Geriau, į minėjimus, šventes, susirinkimus kvieskime tokius žmones, kurie turi ką naujesnio iš šių dienų gyvenimo — iš Vietnamo karo, JAV ir pasaulio karinio pajėgumo. Pasikvieskime Amerikos karinius žinovus, kovojusius frontuose, dirbusius profesiniai

karinėse tarnybose. Arba mokslininkų naujų išradimų nuopelnus perteikime savo subvimuose — skaidres, filmas, kūrybą, literatūrą apžvelkime. Reikia citi su gyvenimu! Mažiau patys kalbėkime, o šių dienų įvykiams gyvenkime, ypač karų atžvilgiu pranešimus, ar diskusijas kelkime. Mes turime didelių karo žinovų, tad leisime jiems mūsų tarpe pabūvoti. Labai gaila, kad jaunieji kariai, atlikę JAV karinę tarnybą, kažin kaip neįtraukiami į mūsų tarpą, jie nei spaudoje nerašo, išskyrus keleta, o juk yra ir karininkų ir eilinių, kurie valdo plunksną! Tad bendraukime kartu, tas mus riš ir ves prie bendrų idealų ir geresnio gyvenimo.

Bal. Brazdžionis

— — —

Dabar plačiai skleidžiamas mitas apie "minkštėjantį" komunizmą yra visiškai atmestinas. Senato pranešime apie "Sukilimus Rusijos Europoje: Faktai ir Pasakos", išleistame 1965 m. Senato Vidaus Saugumo Pakomisijos yra toks išpėjimas:

"Neva laisvės judėjimas satelitinėse valstybėse, su kaituriais vietinės tironijos palengvėjimais, gyvas jieškojimas prekybinių ryšių su Vakarais, jų sugebėjimų studijos, įrengimų išsigijimas ir graibstomi kreditai, gali tereikšti kaip tik visai ką kita, ne tą, kas yra stengiamasi pavaižuoti. Yra pagrindo manyti, kad tas viskas yra skleidžiama ir vykdoma su Maskvos pritarimu ir net Maskvai įsakius".

A. O.

AUKOJO KARIUI:

\$128.16 — L.V.S. "Ramovė" Clevelando skyr. \$18.00 — H. Novickas, Evanston, Ill. \$11.00 — M. Rėklaitis, Chicago, Ill. \$10.00 — P. Petrušaitis, Racine, Wis. \$4.00 — A. Klimas, Hamilton, Canada. Po \$3.00 — V. Alksninis, Maspeth, N.Y.; St. Barvydas, Detroit, Mich.; Vl. Dainys, Boston, Mass.; K. Dudėnas, Chicago, Ill.; St. Gausys, Cleveland, Ohio; St. Grigariavičius, Chicago, Ill.; Jz. Guodis, Monticello, N.Y.; J. Jankus, Brooklyn, N.Y.; A. V. Jonaitis, Cleveland, Ohio; A. Jonkutė, Chicago, Ill.; K. Juška, Detroit, Mich.; M. Karaša, Baltimore, Md.; Kriščiūnas A., Boston, Mass.; J. Litvinas, Chicago, Ill.; Pr. Machulis, Baltimore, Md.; P. Matėkūnas, Richmond Hill, N.Y.; Z. Rumša, Chicago, Ill.; Vl. Saulius, Hamilton, Canada; Alb. Stakėnas, Chicago, Ill.; Jz. Šarūnas, Hamilton, Canada; N. Tautvilas, Washington, DC.; J. Telksnys, Great Neck, N.Y.; J. Vėgėlis, Hudson, N.Y.; S. Vilinskas, Windsor, Conn.; Vl. Židžiūnas, Worcester, Mass. Po \$2.00 — St. Pakatinskas, Chicago, Ill.; Vc. Šaudzis, Philadelphia, Pa. Po \$1.00 — L. Balzaras, Chicago, Ill.; Pr. Beinoras, Chicago, Ill.; V. Butkys, Great Neck, N.Y.; V. Juodišius, Stayner, Canada; Alk. Keniauis, Waterbury, Conn.; S. Kontrimas, Irvington, N.J.; Jz. Marcėnas, Chicago, Ill.; A. Markuzienė, Chicago, Ill.; Jz. Martinaitis, Toronto, Canada; Alb. Mateika, Worcester, Mass.; Jz. Murinas, Detroit, Mich.; Br. Saladžius, Rochester, N.Y.

A. O. KARYS dėkoja aukotojams.

Zarasai

Prenumerata JAV-se ir užsienyje:
Metams — \$7.00, pusmečiui — \$3.50,
atsk. nr. — 70¢. Skelbimai pagal su-
sitarimą. Pinigus siūsti šiuo adresu:

K A R Y S

916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuo-
ti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneš-
kite KARIUI, pažymėdami naująjį
ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Ivairių autorių straipsniai skelbiami
KARYJE nevisada reiškia redakcijos
ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mė-
nesio pradžioje. Jam skiriami straips-
niai turi pasiekti redakciją nemažiau
dvi savaites prieš išleidimą.